

УНИВЕРЗИТЕТ У ИСТОЧНОМ САРАЈЕВУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

ГОДИШЊАК

Правног факултета у Источном Сарајеву
Часопис за правне и друштвене науке

YEARBOOK
Of the Faculty of Law in East Sarajevo
Journal of Legal and Social Sciences

Година VII • бр. 1/2016 • стр. 1–156.
Vol. 7 • No. 1/2016 • pp. 1–156.

УДК/UDC 34

ISSN 2232-7339
e-ISSN 2303-4653

Источно Сарајево, 2016. год.

ГОДИШЊАК

Правног факултета у Источном Сарајеву

Часопис за правне и друштвене науке

YEARBOOK

Of the Faculty of Law in East Sarajevo

Journal of Legal and Social Sciences

Међународни издавачки савјет

Prof. dr Zehra Odyakmaz, Gazy University, Economical & Administrative Sciences
Faculty, Ankara, Turkish Republic

Andrew Pote, lawyer, LL.B. (Hons), Barrister, England

Prof. dr Lydia N. B. T. Nunes, University of Sao Paolo, Faculty of Law,
Sao Paolo, Brasil

Prof. dr Darko Darovec, Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče,
Koper, Slovenija

Prof. dr Joseph Marko, University of Graz, Faculty of Law, Graz, Austria

Главни уредник

Проф. др Оливер Антић, Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву,
Правни факултет Универзитета у Београду

Редакција

Проф. др Миленко Крећа, Правни факултет Универзитета у Београду

Проф. др Зоран Стојановић, Правни факултет Универзитета у Београду

Проф. др Слободан Марковић, Правни факултет Универзитета у Београду

Проф. др Милан Томић, Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

Проф. др Ранка Рачић, Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

Проф. др Дијана Марковић-Бајаловић, Правни факултет Универзитета
у Источном Сарајеву

Проф. др Горан Марковић, Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

Секретар

Доц. др Димитрије Ђеранић, Правни факултет Универзитета
у Источном Сарајеву

Лектура и коректура

Доц. др Нина Милановић

Лектор за енглески језик

Мр Нинослава Радић

САДРЖАЈ

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАДОВИ

Радислав Лале, *ПОСТУПАК УТВРЂИВАЊА ДИСЦИПЛИНСКЕ ОДГОВОРНОСТИ ДРЖАВНИХ СЛУЖБЕНИКА У ИНСТИТУЦИЈАМА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ*..... 1

Мирољуб Крунић, *ОБРИСИ ДИСФУНКЦИЈЕ УПРАВЉАЊА ЈАВНИМ ДУГОМ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ*..... 22

Нада Вукоје, *ПОСЕБНА ФОРМА УГОВОРА О ДОЖИВОТНОМ ИЗДРЖАВАЊУ У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ*..... 38

Драженко Лугоња, *КОНДИКЦИЈА У ПРАВУ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ*..... 59

СТРУЧНИ РАДОВИ

Драган Јовашевић, Владимир М. Симовић, *ПРИМЈЕНА КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА ЗА САОБРАЋАЈНА КРИВИЧНА ДЈЕЛА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ*..... 80

Хелена Ковач, *ТРГОВИНСКА РАЗМЈЕНА БиХ СА ЧЛАНИЦАМА ЕФТА-е*..... 92

Љубана Кандић, *О МОЖДАНОЈ СМРТИ*..... 101

ПРИКАЗИ

Марина М. Симовић, <i>ДАРКО ДИМОВСКИ, МИОМИРА КОСТИЋ, ЈЕЛЕНА СТАНОЈЕВИЋ, УР., ИЗАЗОВИ ОДРАСТАЊА У СВЕТУ САВРЕМЕНИХ ТЕХНОЛОГИЈА</i>	111
--	-----

СУДСКА ПРАКСА

Марина М. Симовић, <i>СУДСКА ПРАКСА УСТАВНОГ СУДА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ</i>	114
---	-----

ХРОНИКА ДОГАЂАЈА

<i>ХРОНИКА ДОГАЂАЈА 2016. ГОДИНЕ НА ПРАВНОМ ФАКУЛТЕТУ УНИВЕРЗИТЕТА У ИСТОЧНОМ САРАЈЕВУ</i>	131
--	-----

УПУТСТВО ЗА АУТОРЕ	146
---------------------------------	-----

ЛИСТА РЕЦЕНЗЕНАТА	153
--------------------------------	-----

TABLE OF CONTENTS

REVIEW ARTICLES

Radislav Lale, *THE PROCEDURE FOR DETERMINING DISCIPLINARY RESPONSIBILITY OF CIVIL SERVANTS IN THE INSTITUTIONS OF BOSNIA AND HERZEGOVINA*..... 1

Miroљjub Krunić, *TRACES OF DISFUNCTION IN MANAGING PUBLIC DEBT OF BOSNIA AND HERZEGOVINA*..... 22

Nada Vukoje, *SPECIAL FORM OF THE CONTRACT OF LIFETIME SUPPORT IN THE REPUBLIC OF SRPSKA*..... 38

Draženko Lugonja, *CONDICTIO SINE CAUSA IN B&H LEGAL SYSTEM*..... 59

EXPERT PAPERS

Dragan Jovašević, Vladimir M. Simović, *APPLICATION OF CRIMINAL SANCTIONS FOR TRAFFIC CRIMES IN REPUBLIC OF SERBIA*..... 80

Helena Kovač, *TRADE OF BOSNIA AND HERZEGOVINA WITH EFTA MEMBERS*..... 92

Ljubana Kandić, *ON BRAIN DEATH*..... 101

BOOK REVIEW

Marina M. Simović, *DARKO DIMOVSKI, MIOMIRA KOSTIĆ, JELENA STANOJEVIĆ, EDS., IZAZOVI ODRASTANJA U SVETU SAVREMENIH TEHNOLOGIJA*..... 111

CASE LAW

Marina M. Simović, *CASE LAW OF CONSTITUTIONAL COURT OF BOSNIA AND HERZEGOVINA*..... 114

CHRONICLE OF EVENTS

CHRONICLE OF EVENTS 2016 AT THE FACULTY OF LAW, UNIVERSITY OF EAST SARAJEVO..... 131

INSTRUCTIONS TO AUTHORS..... 150

LIST OF REVIEWERS..... 155

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАДОВИ

УДК/UDC 349.22:331.108.6-057.34(497.6)
DOI: 10.7251/GPFIS1601001L

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАД / *REVIEW ARTICLE*

Примљен: октобар 2015.

Received: October 2015.

Радислав Лале

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

ПОСТУПАК УТВРЂИВАЊА ДИСЦИПЛИНСКЕ ОДГОВОРНОСТИ ДРЖАВНИХ СЛУЖБЕНИКА У ИНСТИТУЦИЈАМА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

У раду се на цјеловит и систематичан начин расправља о поступку утврђивања дисциплинске одговорности државних службеника у институцијама Босне и Херцеговине, као дијелу дисциплинског радног права, који представља систем правних норми које регулишу остварење дисциплинске санкције против радника/службеника као учинилаца дисциплинског дјела, обезбјеђујући истовремено законитост и објективност поступка и заштиту њихових права у овом поступку. Дисциплински поступак, има циљ да пружи неопходне гаранције, односно заштиту запосленом од незаконитог поступања послодавца, односно злоупотребе дисциплинских овлашћења дисциплинског органа. Аутор даје објашњење појма дисциплинског поступка, приказ основних фаза у развоју његовог нормативно-правног рјешења, а посебна пажња је посвећена дисциплинском поступку у државној служби БиХ. Аутор закључује да Закон о државној служби у институцијама БиХ и Правилник о дисциплинској одговорности државних службеника у институцијама БиХ не садрже одредбе о томе какво ће дејство на покренути дисциплински поступак имати чињеница да је државном службенику престао радни однос у државној служби након покретања поступка, што је њихов велики недостатак који је потребно кроз будућу реформу регулативе у овој области, отклонити по узору на радно законодавство Републике Српске, односно Уредбу о дисциплинској и материјалној одговорности у републичким органима управе Републике Српске која регулише то питање.

Радислав Лале, radislav.lale.84@gmail.com.

Кључне ријечи: Дисциплинска одговорност; Повреда радне обавезе; Дисциплински поступак; Дисциплинска санкција; Државни службеник.

1. УВОД

Дисциплинска одговорност запослених је одговорност за скривљену повреду радне обавезе и обавезе понашања предвиђене законом, колективним уговором или другим општим правним актом – правилником о раду, као и уговором о раду, за коју се може изрећи законом и другим општим актом предвиђена дисциплинска санкција, с циљем осигурања успјешног функционисања послодавца, односно унутрашње кохезије радне групе, њиховог колективног интереса, као и очувања одређених стандарда који имају ефекте ван послодавца.¹ У службеничком дисциплинском праву начело легалитета (*nulla poena sine lege*) долази до изражаја, пошто се законима о државним службеницима, о полицији, као и о војсци наводе лакше и теже повреде дужности. Примарни циљ вршења дисциплинске власти² треба да буде корекција понашања, побољшање резултата рада, а не кажњавање. Вршење дисциплинске власти треба да води задржавању запосленог у радном односу, а да се отказ јави као посљедње средство.³

Радник који својом кривицом, чињењем или нечињењем не извршава своје радне обавезе, или се не придржава одлука и инструкција послодавца, нарушава радну дисциплину, чинећи повреду радне обавезе која као дисциплински кажњиво дјело повлачи дисциплинску одговорност. *De facto* он крши уговорну обавезу, јер се обавезао да у доброј вјери, савјесно и марљиво извршава повјерене му радне обавезе. Послодавац са њим раскида радноправни однос, без потребе да води дугу дисциплинску процедуру. Овакво поступње је начелно у функцији свеукупне климе тржишта рада, гдје процес рада не смије да трпи усљед парничења, расправе, изостанака. Међутим, ти захтјеви, као и тежина кривице радника, не искључују покретање дисциплинског поступка. Напротив, упоредна пракса указује да су гаранције поступка нарочито корисне када су ризици отказа најозбиљнији.⁴

---

¹ Б. Лубарда, *Увод у радно право*, Београд 2014, 242.

² Дисциплинска власт је овлашћење изрицања санкција од стране послодавца према запосленом за повреде радне дисциплине, односно повреде радних обавеза и непоштовање правила радног реда, која припада послодавцу и представља посљедицу управљачке власти за случај да се одлуке послодавца (радни налози или наредбе) или правилник о раду не поштује. Дисциплинска власт извире из правне подређености као битног обиљежја радног односа. *Ibid.*

³ *Ibid.*

⁴ С. Ковачевић Периф, „Концепт дисциплинског поступка у међународном праву – захтев и потреба објективности и законитости“, *Радно и социјално право* 1-6/2005, 241–242.

Дисциплинско процесно право или дисциплински поступак, као дио дисциплинског права, представља систем правних норми које регулишу остварење дисциплинске санкције против радника као учиниоца дисциплинског дјела, обезбјеђујући истовремено законитост и објективност поступка и заштиту њихових права у овом поступку.⁵ Дисциплински поступак, својеврсни *due process of law* у материји дисциплинског радног права, има циљ да пружи неопходне гаранције, односно заштиту запосленом од незаконитог поступања послодавца, односно злоупотребе дисциплинских овлашћења дисциплинског органа. У упоредном праву се редовно законом уређују нужне гаранције процесне природе, а препушта се послодавцу да ближе уреди дисциплински поступак својим правилником о раду.⁶

Поступак у дисциплинским стварима није израз самоуправне праксе, ни радничког управљања, већ симбиоза материјалног и процесног права. Њиме се обезбјеђује објективност и законитост, а отказ подвргава поступку. Ове наводе чињенично поткрепљује законодавство у земљама развијене тржишне привреде, гдје се правила класичног радног права вијековима плодотворно доказују.⁷ Иако је у њима искључено дисциплинско суђење, процедура постоји и мора се поштовати, због тога што се предвиђају санкције за непоштовање статутарне дисциплинске процедуре и отказног поступка.

Према одредбама Конвенције МОП-а бр. 158 о престанку радног односа на иницијативу послодавца, радни однос радника неће престати ако за такав престанак не постоји ваљан разлог везан за способност или понашање радника или за оперативне потребе предузећа, установе или службе. Радни однос радника неће престати због разлога везаних за понашање или његов рад прије него што му се омогући да се брани од изнијетих навода, осим ако се са разлогом не може очекивати од послодавца да му пружи ту могућност.⁸ На међународном плану, државни органи, нарочито судство, на становишту су да је најлакше да се уведу процедурални захтјеви прије или у вријеме отказа, него да се касније испитују накнадно, при утврђивању ваљаности одлуке послодавца да уручи отказ.

Наиме, они праве разлику између два типа процедуре: процедурална коректност, поштење према раднику на којем је примијењена дисциплинска санкција и процедуре која укључује представнике радника. Закони, судске одлуке и колективни уговори који уређују први тип про-

---

⁵ А. Балтић, М. Деспотовић, *Основи радног права Југославије и основни проблеми социологије рада*, Београд 1975, 244.

⁶ Б. Лубарда, „Дисциплинска одговорност и хармонизација права“, *Право и привреда* 5-8/2001, 252.

⁷ С. Ковачевић Периф, 243.

⁸ С. Андрејевић, „Дисциплинска одговорност у органима државе“, *Радно и социјално право* 1-6/2005, 253.

цедура, заступљени су у већини земаља. У те процедуре спадају провјера чињеница, право радника на саслушање на којем би изнио аргументе у своју корист и право жалбе руководству на вишем нивоу. Уобичајени захтјев је и да се раднику прије отказа дају усмена и писана упозорења у случају мањих пропуста са његове стране. Радник често има право да тражи писано образложење отказа. За реализацију ових стандарда постоје одговарајући инструменти МОР-а.⁹

2. ОСНОВНЕ ФАЗЕ У РАЗВОЈУ НОРМАТИВНОПРАВНОГ РЈЕШЕЊА ДИСЦИПЛИНСКОГ ПОСТУПКА ДРЖАВНИХ СЛУЖБЕНИКА

Постоје четири основне фазе развоја нормативноправног рјешења поступка утврђивања дисциплинске одговорности државних службеника.¹⁰

2.1. Прва фаза у развоју нормативноправног рјешења дисциплинског поступка државних службеника

Прву фазу обиљежио је Закон о државним службеницима из 1946. године, са новелама из 1949. и 1950. године. Суштинска норма овог закона је гласила: „У погледу дисциплинског поступка, уколико овим законом није друкчије предвиђено, примјењиваће се сходно начела кривичног судског поступка“.

Законски израз „сходно“ подразумијева што досљедније, што адекватније неке или нечему с чим се доводи у везу или у однос. Према томе, законско правило би гласило: у дисциплинском поступку примјењиваће се што досљедније или што адекватније начела кривичног поступка.

Закон о државним службеницима је важио за све органе, установе и службе, од општине до федерације и обратно. У складу са том структуром било је организовано и дисциплинско судство, односно постојали су првостепени и другостепени дисциплински судови, а тиме је спроведено начело двостепености у дисциплинском поступку свих категорија, па и јавних службеника. Једини изузетак састојао се у томе што је другостепени дисциплински суд из важних разлога могао да преузме сваки предмет од првостепеног дисциплинског суда. Само тада одлука другостепеног суда је била доношена у првом и посљедњем степену. Према томе, законски изузетак је кориговао начело двостепености кривичног поступка у овом дисциплинском поступку.¹¹

---

⁹ С. Ковачевић Перић, 244.

¹⁰ С. Илијић, „Дисциплински поступак јавних службеника“, *Правни живот* 10/2003, 860–867.

¹¹ *Ibid.*, 860–861.

2.2. Друга фаза у развоју нормативноправног рјешења дисциплинског поступка државних службеника

Ступањем на снагу Закона о јавним службеницима 1958. године започела је друга фаза у развоју нормативноправног рјешења посматраног института. Наиме, кључна норма овог закона је гласила: „Ако овим законом није друкчије одређено, дисциплински поступак спроводиће се сходно одредбама Закона о кривичном поступку“.

Законско правило се састојало у што досљеднијем или што адекватнијем спровођењу Закона о кривичном поступку у дисциплинском поступку. Овдје се не ради о супсидијерној или допунској примјени Закона о кривичном поступку у Закону о јавним службеницима, јер је законски израз „сходно“ тај који не омогућује супсидијерну примјену једног у другом закону. Законски израз „сходно“ овдје подразумијева такву модификацију примјене Закона о кривичном поступку у Закону о јавним службеницима да се више у дисциплинском поступку појачава правни положај тужилачке стране над окривљеним, тј. одбраном. Законодавац је на тужилачкој страни увео дисциплинског истражника и дисциплинског тужиоца, а дисциплинском суду је повјерио право да поднесе кривичну пријаву за кривично дјело за које се сазнало у току дисциплинског поступка у случају да је о томе старјешина пропустио раније да поднесе кривичну пријаву.

Закон о јавним службеницима предвиђао је у дисциплинском поступку два ванредна правна лијека, а то су захтјев за обнову дисциплинског поступка и захтјев за заштиту законитости. У дисциплинском поступку, због дисциплинске неуредности, законодавац је надлежност првостепеног дисциплинског органа повјерио старјешини органа или установе, с тим што је старјешина могао ту надлежност да пренесе на нижег старјешину. Првостепени дисциплински орган, поступак због дисциплинске неуредности, спроводио је у складу са начелима општег управног поступка, ако прописима за поједине јавне службе није друкчије одређено. Такође, у жалбеном дисциплинском поступку, због дисциплинске неуредности, законодавац је предвиђао да се рјешава по начелима општег управног поступка. Према томе, Закон о јавним службеницима је довео до увођења начела општег управног поступка у дио дисциплинског поступка, односно у дисциплински поступак због дисциплинске неуредности.¹²

2.3. Трећа фаза у развоју нормативноправног рјешења дисциплинског поступка државних службеника

Ова фаза обухвата временски период од 1965. до 1991. године и карактерише је већи број закона. Трећа фаза је подијељена на двије етапе, а као

¹² *Ibid.*, 861–862.

критеријум подјеле узето је постојање или непостојање матичног процесног закона. Матични процесни закон је назив за правну норму о дисциплинском поступку јавних службеника у којој је изражена врста и степен повезаности дисциплинског са неким од главним процесних закона.

Прву етапу ове фазе развоја нормативноправног рјешења обиљежио је Закон о савезној управи из 1965. године. То је закон у којем није било матичног процесног закона. У односу на дисциплински поступак јавних службеника кључна норма Закона о савезној управи је гласила: „У погледу дисциплинске одговорности, дисциплинског поступка и удаљења радника са дужности сходно ће се примјењивати одговарајуће одредбе прописа о радним односима, ако овим законом није друкчије одређено“.

Наиме, цитирана законска норма није дисциплински поступак повезивала са неким од главних процесних закона. Прописи о радним односима нису прописи процесних закона, па упућивање посматраног правног института на пропис о радним односима не спада у матични процесни закон. На сличан начин на који је Закон о савезној управи из 1965. године упутио за дисциплинску ствар на савезни закон из материје радних односа, учинили су то и републички закони.

Непостојање матичног процесног закона у савезним и републичким законима из материје управе, као и из материје радних односа, с једне стране, и постојање правне празнине у односу на посматрани правни институт у самоуправној регулативи, с друге стране, рјешавала је судска власт. Судска власт је рјешавала спорове примјеном правила парничног поступка, креирајући појединачне сентенце и правне ставове, на бази повезаности дисциплинског са кривичним поступком. Током постојања друге Југославије дисциплинске ствари су пресуђивали најприје редовни судови, затим самоуправни судови и најзад, редовни судови, али се при пресуђењу није мијењао начелни став о повезаности дисциплинског са кривичним поступком. У правној струци се понављало да судска пракса није извор права, ни да је стваралац опште правне норме, али се не може порећи да је судска пракса рјешавала непостојање матичног процесног закона или да је попуњавала правне празнине посматраног института у корист опште норме о повезаности дисциплинског са кривичним поступком.

Другу етапу обиљежио је Закон о основама система државне управе и о Савезном извршном вијећу и савезним органима управе¹³ из 1978. године. Овај закон је регулисао правни положај дијела јавних службе-

---

¹³ Закон о основама система државне управе и о Савезном извршном вијећу и савезним органима управе – ЗОСДУ, *Службени лист СФРЈ*, бр. 23/78, 58/79, 21/82, 18/85, 37/88, 18/89, 40/89, 72/89, 42/90, 44/90, 54/90, 74/90 и 35/91.

ника запослених у федерацији на посебан начин у односу на тадашњи општи режим радних односа, а у томе је дисциплински поступак јавних службеника имао посебно мјесто.¹⁴

2.4. Четврта фаза у развоју нормативноправног рјешења дисциплинског поступка државних службеника

Временски период од 1991. године до данас обухватио је ову фазу у развоју нормативноправног рјешења дисциплинског поступка државних службеника. Поред одредаба ЗОСДУ, ови фазу карактеришу Закон о државној служби у институцијама Босне и Херцеговине,¹⁵ Правилник о дисциплинској одговорности државних службеника у институцијама БиХ,¹⁶ Уредба о дисциплинској и материјалној одговорности у републичким органима управе Републике Српске¹⁷ и Уредба о правилима дисциплинског поступка за дисциплинску одговорност државних службеника у органима државне службе у Федерацији Босне и Херцеговине.¹⁸

Одредбе ЗОСДУ садржале су матични процесни закон. Кључна законска норма је гласила: „Поступак због теже повреде радне дужности спроводи се сходно начелима кривичног поступка“. У сваком конкретном дисциплинском поступку јавних службеника из цјелине редовног кривичног поступка издвајана су начела од значаја на све околности конкретног дисциплинског предмета. То је било прво обиљежје цитиране законске норме. Друго обиљежје представљала је Другостепена дисциплинска комисија, коју је ЗОСДУ конституисао са искључивом надлежношћу да одлучује по жалби, како у поступку због теже повреде радне дужности, тако и у поступку због лакше повреде радне дужности. Ова жалбена инстанца је била самостална и независна у односу на Савезно извршно вијеће, као и у односу на све првостепене дисциплинске органе.

Другостепена дисциплинска комисија је вршила уједначавање праксе првостепених дисциплинских органа кроз своја рјешења или одлуке донијете по жалби. На тај начин, она је ријешила и правну празнину из цитиране законске норме. ЗОСДУ није регулисао поступак

---

¹⁴ С. Илијић, 863–865.

¹⁵ Закон о државној служби у институцијама Босне и Херцеговине, *Службени гласник БиХ*, бр. 19/02, 35/03, 4/04, 17/04, 26/04, 37/04, 48/05, 2/06, 32/07, 43/09, 8/10 и 40/12.

¹⁶ Правилник о дисциплинској одговорности државних службеника у институцијама БиХ, *Службени гласник БиХ*, бр. 20/03 и 94/10.

¹⁷ Уредба о дисциплинској и материјалној одговорности у републичким органима управе Републике Српске, *Службени гласник РС*, бр. 104/09 и 77/12.

¹⁸ Уредба о правилима дисциплинског поступка за дисциплинску одговорност државних службеника у органима државне службе у Федерацији Босне и Херцеговине, *Службене новине ФБиХ*, бр. 72/04 и 75/09.

због лакше повреде радне дужности, те се у први мах матични процесни закон у односу на тај поступак појавио као правна празнина. Попуњавање ове правне празнине пошло је од чињенице да су тежа и лакша повреда радне дужности јавног службеника по свом поријеклу некадашња кривична дјела, која су могла да изврше само лица запослена у државној служби. Тадашња кривична дјела савремено казнено право је конституисало у дисциплинске преступе и дисциплинске неуредности, односно законодавац касније у теже и лакше повреде радне дужности. Отуда, у савременом казненом праву тежа и лакша повреда радне дужности имају у структури исте елементе као и кривично дјело, а то су радња, узрочно-последична веза, кривица и урачуњљивост. На основу такве структуре повреде радне дужности, закључено је да се и у поступку због лакше повреде радне дужности, примјењују начела кривичног поступка, ако то захтијевају околности случаја. На изложени начин, Другостепена дисциплинска комисија попуњавала је правну празнину, а том рјешењу дала је подршку и судска пракса.¹⁹

Закон о државној служби у институцијама Босне и Херцеговине, у чл. 55, ст. 4 предвиђа да се поступак за утврђивање дисциплинске одговорности државног службеника за повреде радних дужности спроводи у складу са начелима кривичног поступка, уколико овим законом није другачије одређено.

С друге стране, Уредба о правилима дисциплинског поступка за дисциплинску одговорност државних службеника у органима државне службе у Федерацији Босне и Херцеговине у чл. 4а прописује да се дисциплински поступак против државног службеника води према одредбама ове уредбе и сходне примјене одредаба Закона о управном поступку, а који се примјењује на питања која нису регулисана овом уредбом.

2.5. Нормативноправна рјешења у упоредном праву

У законодавству држава њемачке правне школе традиционално постоји систем првостепених и другостепених дисциплинских судова, прописане су повреде радне дужности, дисциплинске санкције, те је везаност за кривични поступак несумњива. Административно право Француске није у тој мјери предвиђено и утврђено законима, али управна и судска пракса указују на процесна начела истовјетна начелима кривичног поступка. За двије развијене континенталне правне школе питање матичног процесног закона у дисциплинском поступку јавних службеника није суштинска ствар. Аустријски, британски и други

---

¹⁹ С. Илијић, 865–866.

прописи о јавним службеницима тежиште стављају на дисциплинско материјално право, док се о дисциплинском процесном праву не говори уз материјално дисциплинско право.²⁰

3. ДИСЦИПЛИНСКИ ПОСТУПАК У ИНСТИТУЦИЈАМА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

У складу са одредбама Закона о државној служби у институцијама Босне и Херцеговине, државни службеник се може сматрати дисциплински одговорним због повреде службених дужности утврђених овим законом, насталих као резултат његове кривице (чл. 54, ст. 1).

Правилник о дисциплинској одговорности државних службеника у институцијама БиХ уређује питања дисциплинске одговорности, дисциплинских мјера, дисциплинског поступка и извршења дисциплинских мјера за државне службенике у институцијама БиХ.

3.1. Првостепени дисциплински поступак

3.1.1. Поступак пред органом надлежним за постављење

Сваки државни службеник и запослено лице институције има право да, против државног службеника за кога постоји претпоставка да је извршио дисциплински прекршај, поднесе захтјев за покретање дисциплинског поступка органу надлежном за постављење у институцији у којој је запослен државни службеник. Право на подношење овог захтјева припада и министру и његовом замјенику. Захтјев за покретање дисциплинског поступка мора да садржи: 1) коме се упућује (орган надлежан за постављење); 2) име, презиме и назив радног мјеста државног службеника против којег се захтјев подноси; 3) законски назив повреде службене дужности, са навођењем одредбе Закона и Правилника; 4) приједлог о доказима које треба извести, уз навођење имена свједока и писмених доказа, односно предмета који служе као доказ; 5) материјале који потврђују наводе захтјева (у смислу писмених доказа, у прилогу); 6) име, презиме, позицију (радно мјесто) и својеручни потпис подносиоца захтјева (чл. 29).

По пријему захтјева за покретање дисциплинског поступка, руководећи службеник издаје писмену потврду лицу које је поднијело захтјев и просљеђује је Агенцији за државну службу БиХ. Руководећи службеник је дужан да одмах, а најкасније у року од осам дана, донесе рјешење о покретању поступка са именима чланова интерне комисије, који ће водити поступак, те да га прослиједи члановима те комисије,

---

²⁰ *Ibid.*, 867.

државном службенику и лицу које је поднијело захтјев. Против овог рјешења није допуштен правни лијек, али је допуштено затражити изузеће неког од чланова интерне комисије.

Уколико су за повреду службене дужности која се ставља на терет државном службенику прописане строже мјере од мјера писмене опомене или писменог укора, руководећи службеник ће најкасније у року од осам дана предмет прослиједити Агенцији (чл. 30, ст. 1, 2, 3, 4).

Чланови интерне комисије дужни су најкасније у року од три дана од дана када им је уручено рјешење о покретању дисциплинског поступка, одржати конститутивну сједницу на којој ће изабрати предсједавајућег интерне комисије, усвојити пословник о раду и прослиједити случај омбудсману у складу са Законом (чл. 31, ст. 1).

Омбудсман, изабран у институцији у којој ради државни службеник против кога је покренут дисциплински поступак, након пријема обавјештења интерне дисциплинске комисије хитно, а најкасније у року од пет дана израђује извјештај и доставља га лицу које је поднијело захтјев за покретање поступка, службенику против кога се поступак води и интерној дисциплинској комисији. Овај извјештај, уколико је то могуће, садржи препоруке за мирно разрјешење спора. Такође, извјештај може да садржи и препоруке за извођење доказа, као и приједлог дисциплинске мјере (чл. 32).

Међутим, уколико омбудсман не достави извјештај у предвиђеном року, интерна комисија наставља започети поступак, а у својој одлуци је дужна констатовати да није добила затражени извјештај, те посебним дописом о његовом ћутању обавијестити руководећег службеника институције у којој омбудсман ради (чл. 33).

Предсједавајући интерне комисије заказује јавну расправу и упућује позив за јавну расправу. Позив се упућује члановима интерне комисије, државном службенику, свједоцима, као и другим лицима која могу помоћи у утврђивању дисциплинске одговорности. Државном службенику се мора оставити рок од три дана да припреми одбрану (чл. 34, ст. 1, 2, 4). На почетку јавне расправе предсједавајући интерне дисциплинске комисије констатује да ли су присутна сва позвана лица. У случају изостанка уредно позваног државног службеника или његовог браниоца јавна расправа се одлаже, а уколико неоправдано не дођу ни на сљедећу заказану расправу, она ће се одржати у њиховом одсуству (чл. 36).

Расправа пред интерном комисијом почиње читањем захтјева за покретање дисциплинског поступка, последије чега се позива државни службеник да се изјасни о повреди службене дужности која му се ставља на терет. Свједоци не присуствују јавној расправи док државни службеник

даје изјаву. Свједоци своје изјаве износе појединачно и након саслушања државног службеника. Ако интерна комисија оцијени потребним, може се извршити суочење између окривљеног државног службеника и свједока. Послије свједока саслушавају се вјештаци и друга лица уколико су позвани, те се читају списи, документи и изјаве свједока који не присуствују јавној расправи. Изјаве свједока који не присуствују јавној расправи могу се читати само уз претходну сагласност окривљеног државног службеника или његовог браниоца и подносиоца приједлога за покретање дисциплинског поступка. На крају јавне расправе позивају се државни службеник и његов бранилац да изнесу завршну ријеч (чл. 37). Предсједавајући интерне комисије закључује јавну расправу, а комисија се повлачи на вијећање и гласање. Одлука се доноси већином гласова чланова интерне комисије и то непосредно по закључењу јавне расправе, а уколико то из оправданих разлога није могуће, онда наредни радни дан (чл. 41, ст. 1, 3).

Интерна дисциплинска комисија може да одлучи: 1) да одбаци захтјев за покретање дисциплинског поступка јер није уложен у прописаном року, односно у року од три мјесеца од дана сазнања да је учињена повреда службене дужности, а најкасније у року од шест мјесеци од дана извршења повреде (неблаговремен), или је уложен од стране неовлашћене особе (недопуштен) или је уложен због радње која не представља повреду службене дужности; 2) да одбије захтјев као неоснован, јер није утврђено да је државни службеник учинио повреду службене дужности или је утврђено да је није учинио својом кривицом или је утврђено да је повреду извршио у неурачунљивом стању; 3) да суспендује дисциплински поступак ако је о истој ствари покренут кривични поступак; 4) да изрекне дисциплинску мјеру писмене опомене или писменог укора; 5) да предмет прослиједи Агенцији за државну службу БиХ, уколико оцијени да треба изрећи строжу дисциплинску мјеру (чл. 42). Према томе, интерна дисциплинска комисија може изрећи само писмену опомену или писмени укор, док строже дисциплинске санкције изриче дисциплинска комисија Агенције за државну службу БиХ.

Одлуке се увијек доносе у форми рјешења и достављају се државном службенику, подносиоцу захтјева за покретање поступка, руководећем службенику органа надлежног за постављање државног службеника и Агенцији (чл. 43, ст. 1).

3.1.2. Поступак пред дисциплинским комисијама Агенције

Захтјев за покретање дисциплинског поступка Агенцији могу поднијети руководећи службеник органа надлежног за постављење или интерна дисциплинска комисија (чл. 45).

Руководилац Агенције дужан је да, по пријему захтјева за покретање поступка, а најкасније у року од 15 дана, донесе рјешење о покретању поступка пред дисциплинском комисијом Агенције, са именима њених чланова, те да га прослиједи члановима дисциплинске комисије, државном службенику и подносиоцу захтјева за покретање поступка. Од пет чланова ове дисциплинске комисије два члана морају бити државни службеници из институције у којој ради државни службеник коме се на терет ставља предметна повреда службене дужности, а остала три члана су државни службеници из других институција.

Учесници поступка пред интерном дисциплинском комисијом у истом предмету не могу бити именовани за чланове дисциплинске комисије коју формира Агенција. Против овог рјешења није допуштена жалба, али је допуштено затражити изузеће неког од чланова комисије (чл. 46).

Агенција заказује конститутивну сједницу дисциплинске комисије која се одржава најкасније у року од 15 дана од дана доношења рјешења о покретању поступка. Чланови дисциплинске комисије Агенције на конститутивној сједници бирају предсједавајућег, усвајају пословник о раду чији приједлог припрема Агенција за државну службу и просљеђују случај омбудсману, уколико мишљење омбудсмана није достављено раније (чл. 47, ст. 1, 2). На поступање и ћутање омбудсмана, заказивање, отварање, ток, одлагање и закључење јавне расправе у поступку који се води пред дисциплинским комисијама које формира Агенција, сходно се примјењују одредбе Правилника које регулишу рад интерних дисциплинских комисија (чл. 48).

Дисциплинска комисија Агенције може да одлучи: 1) да одбаци захтјев за покретање дисциплинског поступка јер није уложен у прописаном року, односно у року од три мјесеца од дана сазнања да је учињена повреда службене дужности, а најкасније у року од шест мјесеци од дана извршења повреде (неблаговремен), или је уложен од стране неовлашћене особе (недопуштен) или је уложен због радње која не представља повреду службене дужности; 2) да одбије захтјев као неоснован, јер није утврђено да је државни службеник учинио повреду службене дужности или је утврђено да је није учинио својом кривицом или је утврђено да је повреду извршио у неурачунљивом стању; 3) да суспендује дисциплински поступак ако је о истој ствари покренут кривични поступак; 4) да изрекне дисциплинску мјеру (чл. 49).

Одлуке се увијек доносе у форми рјешења и достављају се државном службенику, подносиоцу захтјева за покретање поступка, руководиоцем службенику органа надлежног за постављање државног службеника и Агенцији (чл. 50).

3.2. Другостепени дисциплински поступак

Против рјешења донесених у првостепеном поступку дозвољена је жалба у року од осам дана од дана пријема рјешења (чл. 52). Право на улагање жалбе припада државном службенику и подносиоцу захтјева за покретање дисциплинског поступка (чл. 53). Жалба се подноси Одбору државне службе за жалбе (чл. 54). Предсједавајући Одбора, у року од осам дана од дана пријема жалбе на првостепену одлуку, сазива сједницу Одбора на којој ће се разматрати жалба и упућује захтјев првостепеној комисији да Одбору достави спис (чл. 55).

Одбор жалбу разматра на затвореној сједници, цијенећи нарочито да ли је у првостепеном поступку потпуно и правилно утврђено чињенично стање, да ли је изречена одговарајућа дисциплинска мјера и да ли су правилно примијењени одговарајући прописи (чл. 56). Уколико оцијени потребним да поново саслуша државног службеника или подносиоца захтјева за покретање дисциплинског поступка или неког од свједока и других лица који су дали исказ у првостепеном поступку или да позове нове свједоке или вјештаке или непосредно изведе неки други доказ, Одбор заказује јавну расправу (чл. 57). На јавну расправу пред Одбором сходно се примјењују одредбе Правилника које регулишу рад интерних дисциплинских комисија, изузев одредби које се одnose на поступање омбудсмана (чл. 58).

Када одлучује о жалби на законитим основама и уз правилно и потпуно утврђено чињенично стање, Одбор доноси одлуку у форми рјешења и доставља га државном службенику, подносиоцу захтјева за покретање поступка, руководећем службенику и органу надлежном за постављање државног службеника и Агенцији. Одлуке Одбора су коначне (чл. 59).

Одбор може донијети одлуку којом жалбу: 1) одбацује јер није уложена у прописаном року (неблаговремена) или је уложена од стране неовлашћене особе (недопуштена); 2) одбија као неосновану и потврђује првостепену одлуку, ако утврди да не постоје разлози због којих се првостепена одлука побија жалбом; 3) усваја и преиначује првостепену одлуку, ако утврди да у првостепеном поступку није потпуно или правилно утврђено чињенично стање или није изречена одговарајућа дисциплинска мјера или нису правилно примијењени одговарајући правни прописи; 4) усваја, поништава првостепено рјешење и предмет враћа на поновно одлучивање у сљедећим случајевима: а) ако је у дисциплинској комисији одлучивао члан који је морао бити изузет, б) ако дисциплински поступак није проведен, посебно из разлога одбацивања захтјева када одбацивању захтјева није било мјеста, те је неопходно

провести првостепени поступак, в) ако се поступак водио у одсуству подносиоца захтјева или државног службеника, а није према одредбама правилника постојао основ за вођење поступка у одсуству (чл. 60).

Државни службеник против кога је вођен поступак и подносилац пријаве за покретање дисциплинског поступка, могу Управном одјељењу Суда Босне и Херцеговине поднијети тужбу против рјешења Одбора по жалби у року од 15 дана, а ако је коначно изречена дисциплинска мјера писмена опомена или писмени укор, државни службеник и подносилац пријаве у том случају не могу водити судски спор. Подношење тужбе Суду БиХ не одлаже извршење дисциплинске санкције (чл. 61, ст. 5, 6).

Мјера престанка радног односа у државној служби, као најстрожа дисциплинска казна извршава се тако што Агенција за државну службу БиХ на приједлог институције, односно институција по претходно прибављеном мишљењу Агенције (руководеће државне службенике разрјешава орган надлежан за постављење уз прибављено мишљење Агенције), сагласно својим надлежностима, доноси рјешење којим се утврђује престанак радног односа у државној служби (чл. 67).

Закон о државној служби у институцијама БиХ и Правилник о дисциплинској одговорности државних службеника у институцијама БиХ не садрже одредбе о томе какво ће дејство на покренути дисциплински поступак имати чињеница да је државном службенику престао радни однос у државној служби након покретања поступка, што је њихов велики недостатак који је потребно, кроз будућу реформу регулативе у овој области отклонити по узору на радно законодавство Републике Српске, или евентуално, по узору на важеће законодавство Републике Хрватске, што сматрамо и бољим рјешењем.

У радном законодавству Републике Српске, ово питање је регулисано Уредбом о дисциплинској и материјалној одговорности у републичким органима управе Републике Српске. Према чл. 33, тач. б) Уредбе, дисциплинска комисија ће предложити доношење одлуке о обустављању дисциплинског поступка ако је државном службенику престао радни однос.

Међутим, Закон о државним службеницима Републике Хрватске²¹ предвиђа другачије рјешење у вези с овим питањем. У складу са чл. 107а, ако је државном службенику престала државна служба након покретања поступка због тешке повреде службене дужности, службенички суд ће наставити вођење поступка и на основу утврђеног чињенич-

---

²¹ Закон о државним службеницима Републике Хрватске, *Народне новине Р. Хрватске*, бр. 92/05, 142/06, 77/07, 107/07, 27/08, 34/11, 49/11, 150/11, 34/12, 49/12, 37/13, 38/13 и 1/15.

ног стања донијети одлуку о одговорности за тешку повреду службене дужности. Ако службенички суд утврди одговорност за тешку повреду службене дужности државног службеника коме је престао радни однос, с обзиром на околности случаја, изрећи ће забрану пријема у државну службу на вријеме од једне до четири године. Ако службенички суд утврди да је учињена тешка повреда службене дужности која има обиљежја корупције или отуђења државне имовине изрећи ће забрану пријема у државну службу у раздобљу од четири године. Мишљења смо да је Закон о државним службеницима Републике Хрватске у погледу регулисања овог питања, много строжи у односу на законодавство Републике Српске, али, усудили бисмо се рећи и адекватнији када је у питању санкционисање државних службеника за које се утврди да су одговорни за тешку повреду службене дужности, односно тешку повреду службене дужности која има обиљежја корупције или отуђења државне имовине.

4. ОДНОС ДИСЦИПЛИНСКОГ И КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА

Учињена радња повреде радне обавезе, под одређеним условима и у одређеним ситуацијама, може бити, као животни догађај, релевантна и за примјену прописа о одговорности за штету, кривично дјело или прекршај. Могуће је, значи, да радник за исту радњу одговара и дисциплински, и материјално, и кривично и прекршајно. Ови облици одговорности су посебно уређени и санкционисани, а њихово кумулирање зависи од тога да ли одређени животни догађај покреће или не покреће прописе различитих правних одговорности.²²

Према чл. 66, ст. 2 Закона о државним службеницима Републике Српске,²³ кривична односно прекршајна одговорност не искључује дисциплинско кажњавање за исто дјело које је било предмет кривичног, односно прекршајног поступка, без обзира на то да ли је државни службеник ослобођен кривичне, односно прекршајне одговорности. Паралелност ових одговорности говори о њиховој потпуној самосталности. У пракси се најчешће среће паралелност дисциплинске и кривичне одговорности.²⁴ Дисциплинска одговорност је независна од других облика одговорности (кривичне, привредно-преступне и прекршајне). Једна одговорност не искључује другу, јер су им заштитни објекти различити (кривична одговорност је одговорност за извршено

²² З. Ивошевић „Дисциплинска одговорност по Закону о раду Републике Српске“, *Радни односи у Републици Српској* (ур. К. Бобар), Београд 2006, 135.

²³ Закон о државним службеницима Републике Српске, *Службени гласник РС*, бр. 118/08, 117/11 и 37/12.

²⁴ З. Ивошевић, *Дисциплинска и материјална одговорност*, Београд 1983, 16.

кривично дјело, тј. за друштвено опасно дјело које је законом одређено као кривично дјело).²⁵ На пуној самосталности дисциплинског и кривичног поступка инсистира и судска пракса.²⁶

Основни разлог, што у случају паралелне одговорности (кривичне и дисциплинске) за једну исту радњу не долази до примјене начела *non bis in idem*, је у томе што је ауторитет пресуђене ствари непримјењив на односе између репресивних органа двају различитих поредака јурисдикције. Независност таквих поступака отклања основ и могућност примјене начела *non bis in idem*, јер ту не постоји „*idem*“, а „*idem*“ је неопходна претпоставка за примјену тог начела.²⁷

Одлуке у дисциплинском и кривичном поступку немају утицаја једна на другу. Постојање или непостојање нечије кривичне одговорности нема утицаја на постојање, односно утврђивање дисциплинске одговорности.²⁸

За исто дјело, службеник може бити ослобођен кривичне одговорности, а да му буде изречена дисциплинска казна. Ово се најприје објашњава тиме да разматрање чињеничног стања може бити различито, баш као и елементи добијених информација.²⁹

Међутим, одвојеност кривичне и дисциплинске одговорности ипак не значи да кривична одговорност нема утицаја на радноправни положај државног службеника.³⁰ У складу са чл. 50, ст. 1, тач. к) Закона

²⁵ З. Чукић, „Однос кривичне и дисциплинске одговорности“, *Правни информатор* 6/2000, 60.

²⁶ „Када је због исте радње поднијета кривична пријава и покренут поступак за утврђивање дисциплинске одговорности, околност да надлежно јавно тужилаштво није нашло основа за покретање кривичног поступка не значи да у тој радњи нема елементарна повреде радне обавезе.“ (Одлука Суда удруженог рада Босне и Херцеговине, бр. Ж-276/76, од 17. новембра 1976. године).

„Поступак утврђивања дисциплинске одговорности је самосталан и независан од кривичног поступка.“ (Одлука Суда удруженог рада Србије, бр. 649/76, од 11. октобра 1976. године).

„Кривична и дисциплинска одговорност, наиме, међусобно су одвојене одговорности које се утврђују у два потпуно независна поступка који не утичу један на други. Одговорност за теже повреде радне дисциплине у дисциплинском поступку може се утврдити и без одлуке кривичног суда, без обзира на то што повреда радне обавезе може истовремено представљати и кривично дјело.“ (Одлука Уставног суда Републике Хрватске, бр. У-III-4781/2005, од 12. новембра 2007. године).

²⁷ Н. Тинтић, „Начело *non bis in idem* у систему дисциплинске одговорности“, *Зборник Правног факултета у Загребу* 3-4/1961, 207.

²⁸ Д. Јурас, С. Хабазин, „Одвојеност дисциплинске и казнене одговорности државних службеника“, *Хрватска правна ревија* 1/2011, 43.

²⁹ В. Guy, *Административно право Француске*, Београд – Подгорица 2002, (превод књиге *Le droit administratif francais*, Press de la fondation nationale des sciences politiques & Dalloz 1992, 328.

³⁰ Д. Јурас, С. Хабазин, 45.

о државној служби у институцијама БиХ, државном службенику пре-стаје радни однос ако је осуђен за кривично дјело због којег се упућује на издржавање казне затвора у трајању дужем од шест мјесеци. Закон о државној служби у институцијама БиХ у чл. 57, ст. 1 предвиђа да у случају да се против државног службеника покрене кривични поступак на основу истих чињеница које су разматране у дисциплинском поступку, сви покренути дисциплински поступци се суспендују док надлежни суд не донесе правноснажну пресуду у кривичном поступку.

У односу дисциплинских органа према кривичним судовима веома је значајно питање да ли су дисциплински органи везани оним утврђеним чињеничним стањем, које је извршио кривични суд.³¹ Према мишљењу професора И. Крбека, када би били тако везани, не би дисциплинска власт, ако је прије дисциплинског прогона текао кривични погон, могла самостално утврђивати чињенице, већ би се морала држати оног чињеничног стања, које је утврдио кривични суд. За такву везаност мора постојати нека изричита законска одредба. Гдје нема такве одредбе, друга власт може самостално утврђивати оне чињенице на основу којих доноси одлуку о предмету из своје надлежности. То важи једнако за судске као и за дисциплинске власти. Међутим, то не значи да се дисциплинска власт не би смјела придржавати оног чињеничног стања, које је утврдио кривични суд, и да би у сваком случају морала самостално и изнова утврђивати ове чињенице. Дисциплинске власти могу своје одлуке темељити и на оном чињеничном стању које је утврдио кривични суд. На основу тих примјера се види како за дисциплински поступак није свеједно да ли ће се водити упоредо са кривичним поступком или ће се тек спровести по окончању кривичног поступка.³²

Правила о везаности дисциплинских органа за чињенично стање које је утврдио кривични суд, садржи Закон о државној служби у институцијама БиХ, који у чл. 57, ст. 2, тач. б), ст. 4 и 5 нормира: „Уколико се државни службеник који је окривљен ослободи кривичне одговорности, дисциплинске мјере се не могу предузети на основу истих чињеница по којима је државни службеник ослобођен. Ако се оптужница против државног службеника одбије, дисциплински поступак се може предузети на основу истих чињеница по којима је оптужба одбијена у кривичном поступку. Такође, уколико се државни службеник против кога је покренут кривични поступак прогласи кривим, дисциплински орган се обавезује чињеницама које је утврдио надлежни суд.“

³¹ И. Крбек, *Лица у државној служби*, Загреб 1948, 88.

³² *Ibid.*, 88–89.

5. ЗАКЉУЧАК

Значајну претпоставку за функционисање државних органа или боље речено државне организације чине људи, или како се у литератури каже кадрови. Послове из надлежности државног органа обављају запослени и постављена односно изабрана лица. Рад којим се извршавају послови државних органа има облик радног односа, односно функције.

Према томе, дисциплинска одговорност је веома значајан сегмент правног положаја државних службеника. Приликом обављања послова у органима управе, државни службеници имају обавезу да поступају непристрасно и законито, као и да се залажу за остваривање и заштиту Устава, закона и других прописа. Ако државни службеници, извршавајући радне обавезе и задатке, повриједи службене дужности, покреће се питање њихове одговорности.

Дисциплинска одговорност државних службеника дефинисана је као посљедица специфичног радноправног односа, за сваку повреду службене дужности, коју ова лица учине својом кривицом, а посебно ако службеник радне обавезе и задатке не обавља уредно и савјесно и ако се не придржава закона и других прописа на раду или у вези са радом. Државни службеници одговарају дисциплински у вези са испуњавањем својих радних обавеза (чињење и нечињење) у органу у којем врше управну службу. Они одговарају пред одређеним дисциплинским органом и у унапријед прописаном дисциплинском поступку.

Државни службеник одговара дисциплински само за оне повреде радних дужности које су утврђене законом, док се подзаконским актима ова питања детаљније уређују. У складу са одредбама Закона о државној служби у институцијама Босне и Херцеговине, државни службеник се може сматрати дисциплински одговорним због повреде службених дужности утврђених овим законом, насталих као резултат његове кривице. Дисциплински поступак има циљ да пружи неопходне гаранције, односно заштиту запосленом од незаконитог поступања послодавца, односно злоупотребе дисциплинских овлашћења дисциплинског органа. Наиме, Правилник о дисциплинској одговорности државних службеника у институцијама БиХ уређује питања дисциплинске одговорности, дисциплинских мјера, дисциплинског поступка и извршења дисциплинских мјера за државне службенике у институцијама БиХ.

Закон о државној служби у институцијама БиХ и Правилник о дисциплинској одговорности државних службеника у институцијама БиХ не садрже одредбе о томе какво ће дејство на покренути дисциплински поступак имати чињеница да је државном службенику престао радни однос у државној служби након покретања поступка, што је њихов ве-

лики недостатак који је потребно, кроз будућу реформу регулативе у овој области отклонити по узору на радно законодавство Републике Српске, или евентуално, по узору на важеће законодавство Републике Хрватске, што сматрамо и бољим рјешењем. Уредбом о дисциплинској и материјалној одговорности у републичким органима управе Републике Српске (чл. 33, тач. б)) прописано је да ће „дисциплинска комисија предложити доношење одлуке о обустављању дисциплинског поступка ако је државном службенику престао радни однос“.

Међутим, Закон о државним службеницима Републике Хрватске предвиђа другачије рјешење у вези с овим питањем. У складу са чл. 107а, ако је државном службенику престала државна служба након покретања поступка због тешке повреде службене дужности, службенички суд ће наставити вођење поступка и на основу утврђеног чињеничног стања донијети одлуку о одговорности за тешку повреду службене дужности. Ако службенички суд утврди одговорност за тешку повреду службене дужности државног службеника коме је престао радни однос, с обзиром на околности случаја, изрећи ће забрану пријема у државну службу на вријеме од једне до четири године. Ако службенички суд утврди да је учињена тешка повреда службене дужности која има обиљежја корупције или отуђења државне имовине изрећи ће забрану пријема у државну службу у раздобљу од четири године. Мишљења смо да је Закон о државним службеницима Републике Хрватске у погледу регулација овог питања, много строжи у односу на законодавство Републике Српске, али, усудили бисмо се рећи и адекватнији када је у питању санкционисање државних службеника за које се утврди да су одговорни за тешку повреду службене дужности, односно тешку повреду службене дужности која има обиљежја корупције или отуђења државне имовине.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Андрејевић, Снежана, „Дисциплинска одговорност у органима државе“, *Радно и социјално право* 1-6/2005;
2. Guу, Braibant, *Административно право Француске*, Београд и Подгорица, 2002, (превод књиге *Le droit administratif francais*, Press de la fondation nationale des sciences politiques & Dalloz 1992);
3. Балтић, Александар, Деспотовић, Милан, *Основи радног права Југославије и основни проблеми социологије рада*, Београд 1975;
4. Ивошевић, Зоран, „Дисциплинска одговорност по Закону о раду Републике Српске“, *Радни односи у Републици Српској* (ур. К. Бобар), Београд 2006;

5. Ивошевић, Зоран, *Дисциплинска и материјална одговорност*, Београд 1983;
6. Илијић, Слободан, „Дисциплински поступак јавних службеника“, *Правни живот* 10/2003;
7. Јурас, Дамир, Хабазин, Соња, „Одвојеност дисциплинске и казнене одговорности државних службеника“, *Хрватска правна ревија* 1/2011;
8. Ковачевић Перић, Слободанка, „Концепт дисциплинског поступка у међународном праву – захтев и потреба објективности и законитости“, *Радно и социјално право* 1-6/2005;
9. Крбек, Иво, *Лица у државној служби*, Загреб 1948;
10. Лубарда, Бранко, „Дисциплинска одговорност и хармонизација права“, *Право и привреда* 5-8/2001;
11. Лубарда, Бранко, *Увод у радно право*, Београд 2014;
12. Тинтић, Никола, „Начело *non bis in idem* у систему дисциплинске одговорности“, *Зборник Правног факултета у Загребу* 3-4/1961;
13. Чукић, Зоран, „Однос кривичне и дисциплинске одговорности“, *Правни информатор* 6/2000.

Правни прописи

1. Закон о државним службеницима Републике Српске, *Службени гласник РС*, бр. 118/08, 117/11 и 37/12;
2. Закон о државним службеницима Републике Хрватске, *Народне новине Р. Хрватске*, бр. 92/05, 142/06, 77/07, 107/07, 27/08, 34/11, 49/11, 150/11, 34/12, 49/12, 37/13, 38/13 и 01/15;
3. Закон о државној служби у институцијама Босне и Херцеговине, *Службени гласник БиХ*, бр. 19/02, 35/03, 4/04, 17/04, 26/04, 37/04, 48/05, 2/06, 32/07, 43/09, 8/10 и 40/12;
4. Закон о основама система државне управе и о Савезном извршном вијећу и савезним органима управе, *Службени лист СФРЈ*, бр. 23/78, 58/79, 21/82, 18/85, 37/88, 18/89, 40/89, 72/89, 42/90, 44/90, 54/90, 74/90 и 35/91;
5. Правилник о дисциплинској одговорности државних службеника у институцијама БиХ, *Службени гласник БиХ*, бр. 20/03 и 94/10;
6. Уредба о дисциплинској и материјалној одговорности у републичким органима управе Републике Српске, *Службени гласник РС*, бр. 104/09 и 77/12;
7. Уредба о правилима дисциплинског поступка за дисциплинску одговорност државних службеника у органима државне службе у Федерацији Босне и Херцеговине, *Службене новине ФБиХ*, бр. 72/04 и 75/09.

Судске одлуке и остали документи

1. Одлука Суда удруженог рада Босне и Херцеговине, бр. Ж-276/76, од 17. 11. 1976. године;
2. Одлука Суда удруженог рада Србије, бр. 649/76, од 11. 10. 1976. године;
3. Одлука Уставног суда Републике Хрватске, бр. У-III-4781/2005, од 12. 11. 2007. године.

Radislav Lale
Faculty of Law,
University of East Sarajevo

THE PROCEDURE FOR DETERMINING DISCIPLINARY
RESPONSIBILITY OF CIVIL SERVANTS IN THE INSTITUTIONS OF
BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary

In this paper the author discusses in a comprehensive and systematic way the procedure for determining disciplinary responsibility of civil servants in the institutions of Bosnia and Herzegovina. The said procedure is part of the disciplinary labor law - a system of legal norms which regulate the execution of disciplinary sanctions against workers as perpetrators of disciplinary offences, ensuring at the same time the legality and objectivity of the procedure and protection of their rights in this process. The author gives an explanation of the disciplinary proceedings and the review of the basic stages in the development of its normative–legal solutions, while special attention is devoted to disciplinary proceedings in the civil service of Bosnia and Herzegovina.

Key words: *Disciplinary responsibility; Violation of duty; Disciplinary proceedings; Disciplinary sanctions; Civil servant.*

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАД / *REVIEW ARTICLE*

Примљен: јул 2016.

Received: July 2016.

Мирољуб Крунић

Министарство финансија и трезора БиХ, Сарајево

ОБРИСИ ДИСФУНКЦИЈЕ УПРАВЉАЊА ЈАВНИМ ДУГОМ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Босна и Херцеговина има успостављене системске прописе у области јавног дуга од 1997. године. Основни закон донесен је на нивоу БиХ, а представљао је оквир за законе донесене на нивоу ентитета. Протеклом времена ентитетски прописи су претрпјели промјене које су уносиле виши степен дисхармоније, при чему је изостало доношење кључних подзаконских аката на нивоу Босне и Херцеговине, а спровођење тих прописа довело је до изостављања елементарних аналитичких процедура и процедура надзирања функција спољњег и унутрашњег дуга. У таквим околностима, функција планирања јавног дуга скоро да не постоји, а прописи БиХ и њених ентитета у овој области добијају обриси подвојености и паралелног егзистирања.

У таквим околностима јавља се мноштво дисфункционалних промјена у систему управљања јавним дугом, што представља озбиљан фактор ризика за релевантне елементе економске политике и циљеве развоја економије Босне и Херцеговине у цјелини. Садашњи режим управљања дугом и систем селекције пројектних потреба захтијевају да буду преиспитани, а субјективни фактори конзервирања дисфункционалног стања отклоњени.

Кључне ријечи: Јавни дуг; Спољни дуг; Систем управљања дугом; Економска политика; Економски развој; Фискална одрживост; Конкурентска способност.

1. УЗАЈАМНОСТ ПРОЦЕСА КРЕИРАЊА ДУГА И ПЛАНИРАЊА

1.1. Текућа позиција јавне задужености.

Током 2012. године, Босна и Херцеговина је остварила економски раст који има забрињавајуће тенденције, нешто слично као Србија и Црна Гора. Пад привредног раста убрзан је током друге половине године у обиму 1,1 %, мјерено у односу на прву половину године.¹ Такво стање водило је погоршању биланса трговања, текућег рачуна и директних страних инвестиција. Спољни дуг пет земаља југоисточне Европе (БиХ, Србија, Македонија, Албанија, Црна Гора) забиљежио је рекордан раст током 2012. године и чинио је 69,6 % бруто домаћег производа. Босна и Херцеговина има умјерен дуг и има мању задуженост у односу на Србију, Црну Гору и Македонију, а већу у односу на Албанију. Задржала је и фискални дефицит испод просјека ове групе земаља. Суверени рејтинг земље је погоршан у односу на 2010. годину и задржан је на нивоу Б (иза Албаније са Б+).²

Подаци јавне задужености Босне и Херцеговине за овај период сумарно су представљени у Табели бр. 1. Први утисак не наводи на закључак да се ради о забрињавајућем стању јавног дуга. Ипак, подаци одсликавају више негативних тенденција, те потврђују фактичко стање децентрализоване структуре инвестиционих потреба за које су кориштени јавни финансијски извори.

Табела бр. 1
Стање јавне задужености Босне и Херцеговине на дан 31.12.2012. године
(у милионима КМ)

Опис		Износ задужења	Алокацијска структура			
			Федерација БиХ	Република Српска	Брчко Дистрикт	Институције БиХ
Спољни дуг	БиХ носилац обавезе	6.977,35	4.382,35	2.555,49	10,85	28,65
	Дуг ентитета	154,02	99,2	54,83	0	0
	Укупно	7.131,37	4.481,54	2.610,32	10,85	28,65
Унутрашњи дуг		3.332,39	1.560,42	1731,94	40,03	0
	Свеукупно	10.463,76	6041,96	4342,26	50,88	28,65

Извор: Министарство финансија и трезора Босне и Херцеговине, *Информација о јавној задужености Босне и Херцеговине – 31.12.2012. године*.

¹ The World Bank, Washington D. C., <http://wds.worldbank.org-Report No.78505-ECA>, 12. јун 2016.

² Рангирано према „Standard and Poor`s“ – мај 2013.

Унутрашњи дуг одражава релативно стабилно учешће у структури јавног дуга, што указује на низак ниво приступа комерцијалном тржишту и преферирање екстерног финансирања. Релативно учешће обавеза спољног дуга у односу на друштвени бруто производ је порасло, а видљива је јака релативна задуженост Републике Српске. Обим јавног дуга алоциран на ниво БиХ остаје низак и одражава децентрализован приступ у управљању ресурсима. Салдо текућег рачуна задржава инертност у односу на новчани ток јавног инвестирања (Табела бр. 2). Претежан обим инвестиционих потреба усмјерен је на ентитетски ниво надлежности. Општа јавна потрошња је задржана као значајно подручје инвестирања ради одржања буџетске равнотеже.

Табела бр. 2

Динамика промјена спољне задужености и друштвеног бруто производа

Опис	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
- Номинални БДП у мил. КМ	24984	24307	24879	25772	25734	26282	26934
- Спољни дуг % БДП	17	21,5	25,3	25,8	27,8	28,2	30,4
- Спољни дуг у мил. КМ	4240	5234	6289	6661	7155	7409	8182
- Салдо текућег рачуна	-14,1	-6,5	-6,2	-9,6	-8,9	-5,7	-7,7
- Раст БДП	5,6	-2,7	0,8	1	-1,2	2,5	0,7
Извоз у мил. КМ	6712	5530	7096	8222	7858	8380	8684
Спољни дуг/извоз	0,63	0,95	0,89	0,81	0,91	0,88	0,94

Извор: Централна банка Босне и Херцеговине, *Билтен бр. 1/2015*, <http://www.cbbh.ba/Content/Archive/35?lang=sr>.

Према истом извору невладин спољни дуг на крају 9. мјесеца 2012. год. износи 8398,93 милиона КМ. Такође, треба имати у виду уговорне клаузуле убрзане отплате које садрже кредитни споразуми засновани на коришћењу IDA³ финансијских извора (редовних и мијешаних), те чињеницу да се очекује градација БиХ на крају програма IDA16, што би осигурало додатне изворе за IDA17 програм и редистрибуцију обавеза Босне и Херцеговине у наредном периоду. Капацитет сувереног задуживања земље ће остати подложен спровођењу преузетих обавеза. Ради се о двије уговорне опције означене као „стара“ и „нова“. Стара уговорна опција укључивана је апроксимативно до 1. јула 1996. године, а нова опција последије тог датума. Првом се предвиђа праг друштвеног бруто производа по глави становника који би био премашен у пет узастопних година (*the historic cut-off*), а другом праг који одређује Асоцијација премашен у три узастопне године (*the operational cut-off*). Почетком 2013. године Босна и Херцеговина имала је укупно остатка дуга по основу IDA кредита од 1178,5 милиона америчких долара од чега уговори са остатком дуга од 643,4 милиона долара садрже нову

³ IDA – *International development association*.

клаузулу, а уговори са остатком дуга од 154,3 милиона америчких долара садрже стару клаузулу. При томе је вриједност остатка дуга по другим ИДА уговорима у вриједности 380,8 милиона америчких долара неоптерећен оваквом клаузулом. Примјена претходних уговорних клаузула подразумијева измјену обавеза за отплату дуга по кредитима на начин да се изврши скраћивање доспијећа обавеза по кредиту удвостручавањем главнице или увећањем обавеза за камате (измјена каматне стопе), с циљем да се оствари исти ниво нето садашње вриједности као у претходном случају удвостручене главнице задржавајући неизмијењен распоред отплата главнице. Од 2010. године допуштима је добровољна отплата обавеза изнад уговореног износа у одређеним модалитетима. Увећање обавеза по основу убрзане отплате може увећати укупне обавезе сервиса спољњег дуга у првој фази спровођења преко 15 постотака и додатно отежати позицију Босне и Херцеговине у погледу капацитета задуживања и одрживости дуга. Претходно експонирана политика финансирања пројеката и економска политика у цјелини нису омогућили кредитни бонитет земље и приступ комерцијалним изворима. У овом контексту, постојећи систем одлучивања у Босни и Херцеговини улази у околности да би морао бити преиспитан.

Током 2012. године забиљежена је негативна годишња стопа раста бруто домаћег производа у висини од -1,2 %. То указује да Босна и Херцеговина није напустила спиралу стагнације која је отворена 2009. године када је стопа раста пала на негативних 2,7 %. У периоду током 2014. године забиљежен је раст од 0,7 % бруто домаћег производа.⁴

Крајем 2014. године акумулисано је стање јавне задужености према Табели бр. 3.

Табела бр. 3
Стање јавне задужености Босне и Херцеговине на дан 31.12.2014. године
(у милионима КМ)

Опис	Износ задужења	Алокацијска структура			
		Федерација БиХ	Република Српска	Брчко Дистрикт	Институције БиХ
1 Унутрашњи дуг	3298,05	1109,05	2168,05	20,95	0,00
2 Спољни дуг	8218,27	5251,71	2891,67	15,9	58,99
3 Јавни дуг	11516,32	6360,76	5059,72	36,85	58,99

Извор: Централна банка Босне и Херцеговине, *Билтен бр. 1/2015*, <http://www.cbbh.ba/Content/Archive/35?lang=sr>.

⁴ Централна банка Босне и Херцеговине, *Билтен бр. 1/2015*, <http://www.cbbh.ba/Content/Archive/35?lang=sr>, 13. јун 2016.

Раст јавног дуга од 10 % у односу на 2012. годину показује знатно већу прогресију у односу на раст реалног бруто домаћег производа. Релативно учешће Републике Српске од 44 % у укупном јавном дугу Босне и Херцеговине резултат је сталног раста јавне задужености овог ентитета (16,5 % у односу на 2012. годину).

Стање кредитног рејтинга земље остало је неизмијењено, при чему је задржан негативан салдо текућег рачуна на нивоу од 7,7 % друштвеног бруто производа. Може се видјети и нагли скок трошкова сервиса дуга са 4,9 % БДП у 2012. на 8,2 % у 2014. години.⁵

1.2. Тренутна позиција процеса планирања дуга

Босна и Херцеговина је закључила више од 160 кредитних споразума којим је осигурала финансијску подршку пројектима за потребе два ентитета и њихове циљеве на заједничком нивоу. У складу са Законом о задуживању, дугу и гаранцијама БиХ,⁶ надлежна институција за планирање и управљање дугом је Министарство финансија и трезора БиХ. Истим законом прописана је надлежност Комисије за спољни дуг.⁷ Ово тијело још увијек, у правном смислу, није оперативно и функционално, а Стратегија дуга као кључни плански документ није донесен. Покушај да претежне надлежности Комисије буду преузете од стране Фискалног савјета Босне и Херцеговине није се показао дјелотворним, већ је остао израз тежње надлежних ауторитета да се о спољном дугу, а тиме и јавном дугу БиХ, одлучује на једногодишњи рок под притиском постојећих инвестиционих захтјева и датог фискалног оквира. Закони о извршењу буџета који се доносе на нивоу Босне и Херцеговине и ентитета обухватају текуће пројекције новчаног тока у вези са јавним дугом, те не омогућавају дугорочни оквир планирања спољног дуга. Недостатак одредби о циљевима управљања дугом и неусклађене одредбе у вези са праговима задуживања отежавају његово спровођење.

Осим тога, суштински гледано, није успостављен механизам управљања постојећим и новим дугом путем којег би се могло вршити реструктурисање и рефинансирање дуга. Надлежност у овом погледу је успостављена на нивоу Министарства финансија и трезора БиХ, али се она практично не проводи. Овим се практично губи могућност да се утиче на трошкове финансијских извора или на структуру њиховог доспијећа. Кажимо и то, да сâмо постојање правног оквира је потребан, али не и довољан услов за цјелисходно планирање и управљање дугом.

---

⁵ Централна банка Босне и Херцеговине, *Билтен бр. 1/2015*, <http://www.cbbh.ba/Content/Archive/35?lang=sr>.

⁶ Закон о задуживању, дугу и гаранцијама БиХ, *Службени гласник БиХ*, бр. 52/05.

⁷ О овоме, више вид. М. Крунић, „АКТУЕЛНИ ПРОБЛЕМИ И ИЗАЗОВИ ЈАВНОГ ДУГА У БИХ“, *Зборник радова Економског факултета Пале* 2012, 161–176.

1.3. Осврт на новчани ток у спровођењу пројеката

Код тржишно оријентисаних привреда трошкови инвестирања допустиви су до границе када стопа поврата постаје уравнотежена са каматном стопом која се плаћа на додатно позајмљени капитал. Структура трошкова пројеката и њихов обим остају важна одредница квалитета процеса управљања дугом. Цијели процес позајмљивања има смисла уколико је усмјерен на минимизирање трошкова и максимизирање ефеката пројеката и извоза земље у цјелини. Утицај финансираних пројеката на извозну експанзију морао би бити на таквом нивоу да генерише приходе довољне да покрију трошкове сервисирања позајмљених извора за финансирање. Ако то није случај, такав процес ће генерисати додатни притисак на фискалну одрживост и девизне резерве.

Кретање просјечних депозита рачуна путем којих се врши повлачење средстава из међународних извора намијењених финансирању пројеката у Босни и Херцеговини у периоду 2012–2014. исказан је у Табели бр. 4.

Табела бр. 4.
*Просјечни мјесечни депозити на специјалним рачунима у периоду 2012–2014. год.
(у милионима КМ)*

Год.	Депозити у домаћим комерцијалним банкама	Депозити у Централној банци	Депозити у иностраним комерцијалним банкама	Укупни депозити	Број отворених рачуна	Висина депозита по рачуну
2012.	24,20	38,78	67,52	130,50	77	1,69
2013.	37,44	34,55	40,28	112,27	86	1,31
2014.	65,53	31,02	59,11	155,66	95	1,64

Извор: База података Министарства финансија и трезора БиХ.

Висок ниво депозита имплицира двосмјерно негативне ефекте. Негативни ефекти акумулишу се из негативног односа висине камата на депозите и висине каматне стопе која се плаћа на екстерне изворе који су ангажовани, те продужења времена имплементације чиме се угрожава стопа поврата. Просјечно по рачуну, депозит је био највећи у 2012. години, као години наглашеног дефицита.

1.4. Пасивна позиција у оцјени и стихијност у укупном обухвату пројектних потреба

Обухват потреба у цјелини и по дјелатностима није системски креиран и плански осмишљен. Обим улагања у привредне дјелатности је у опадању и на крају 2012. године износи 13 % у структури док је учешће јавног сектора у обиму од 37 %, те сектор инфраструкту-

ре од 50 %.⁸ У процесуирању кредитних захтјева изоставља се самоодрживост функција крајњег субјекта чије потребе су алиментиране кредитним захтјевом. Занемарено је и неразвијено партнерство приватног сектора у подручју дјелатности јавних предузећа. Цјелокупан портфолио не прати приоритетне потребе економије, посебно извозно оријентисане учинке. Пројектне потребе у вези са климатским промјенама су маргинализоване. Питање конкурентске способности је занемарено. Потребе из Уговора о стабилизацији и придруживању Европској унији остају са врло слабом корелацијом према портфолију кључних кредитора. Приватни капитал би могао супституисати значајан обим инвестирања који се проводи из јавних извора и тиме позитивно промијенити конкурентску способност земље у цјелини.

По броју закључених уговора, билатерални кредити заостају за мултилатералним кредитима. То заостајање је блаже изражено у погледу броја закључених споразума, а значајно више у погледу вриједности уговора.

1.5. Непостојање конзистентне економске политике и непринципијелан приступ у ангажовању међународних извора

Економска политика у БиХ и њеним ентитетима је често еволуирала на непринципијелан и конјуктуран начин. Носиоци те политике, притјешњени стањем актуелизованих потреба за недостајућим новчаним изворима и екстерним захтјевима да проведу економске и друштвене реформе, често су посезали за опцијом да формално прокламују циљеве и економску политику која битно одступа од стварних кретања.⁹ Тако су у писмима намјера упућеним Међународном монетарном фонду обећаване политике које су првенствено имале циљ да увјере о оправданој потреби буџетског прилагођавања на кратак рок, а мање о битнијим потребама. Више пројеката је било предмет кредитних уговора код међународних институција од којих се одустало или су отказани због неиспуњења пројектних циљева.

Типичан примјер видљив је кроз DPL програм финансијске подршке.¹⁰ Биле су изгледне три операције кредитних интервенција као подршка развојним политикама у Босни и Херцеговини. Прва кредитна операција је одобрена и повучена током 2010. године у вриједности 111 милиона USD, док су друге двије отказане и кредитне линије су затворене у укупној вриједности од 200 милиона

---

⁸ Министарство финансија и трезора БиХ, *Информација о стању задужености на крају 2012. године*, 12.

⁹ М. Крунић, 161–176.

¹⁰ DPL – Development Policy Loan.

USD. Програмски циљеви били су скопчани са виталним потребама из домена јавних финансија и социјалне политике два ентитета. Први се односио на повећање социјалне помоћи сиромашнима уз истовремено смањење фискалног дефицита и стварање фискалног простора за раст којим се смањује сиромаштво. Други је тангирао унапређење структуре и ефикасности јавне потрошње. Трећи се тичао смањења стопа социјалних доприноса и притиска на плате у приватном сектору изазваних бржим растом плата у јавном сектору, чиме се јача конкурентност приватног сектора.¹¹ Сва три циља кореспондирала су са циљевима Стратегије партнерства који су се односили на смањење оптерећења за привреду и јачање фискалне координације, побољшање система усмјеравања социјалних давања и унапређење окружења за раст вођеног приватним сектором.

Одступање од провођења претходно прихваћених програмских циљева потпомогло је задржавање платно-билансних тешкоћа два ентитета, угрозило конкурентску способност Босне и Херцеговине, те учинило одговор владајућих структура на ефекте глобалне економске кризе мање ефикасним.

1.6. Неадекватности у избору приоритета

Приоритети финансирања појединачних пројеката нису одређени на дужи временски период, већ су их владе одређених нивоа власти у Босни и Херцеговини утврђивале под утицајем актуелизованих захтјева на кратак рок. То отежава изградњу системског приступа у избору финансијских извора и њиховом комбиновању, те постизање адекватне рочне структуре. Критеријум економске оправданости инвестиција није постављен као примаран у скали фактора који одређују приоритете и ранг пројеката.

Не само да се не проводи оцјена подобности пројеката за финансирање, већ се не врши *cost-benefit* анализа недостајућих извора финансирања. Ниједан ниво власти не показује довољну сензибилност у вези са потенцијалним ефектима пројеката и компоновања извора финансирања. У случају када су такви поступци прописани Законом, они су изостављени или су сведени на ниво који сугерише појединачни кредитор.

Приоритети пројеката не утврђују се на националном нивоу, а за ниво ентитета тај процес је сведен на закључке влада, без довољне аналитичности и уз одсуство оцјене ефеката на средњи и дуги рок.

---

¹¹ The World Bank, Washington D. C., *Implementation completion and results report on the DPL of March 26, 2013.*

1.7. Непостојање довољне повезаности одобрених пројеката са листом јавних инвестиција

Перманентно је са запостављањем функције планирања, запостављена и функција транспарентности приступа у коришћењу финансијских ресурса. Појединачне финансијске институције које се експонирају у портфолију пројеката, а које финансирају у Босни и Херцеговини, нису у могућности да добију адекватног саговорника у ентитетским институцијама. Стратешки документи које уобичајено припремају међународне финансијске институције за одређене временске интервале не налазе копчу са правовремено одобреним пројектима у земљи, те чврсто дефинисаним развојним циљевима крајњих корисника. Често се подлога за припрему оквирних средњорочних докумената за сарадњу ослања на појединачне разговоре са представницима институција у БиХ, што резултира продуженим администрирањем и губитком ресурса. Тако је, на примјер, поступак иницирања и припреме пројекта осигурања од ризика елементарних непогода (земљотреси, поплаве, клизишта, суше, и сл.) трајао чак десет година, уз често одустајање ентитетских власти. За потребе Републике Српске уговорна кредитна документација и документација о чланству у регионалном фонду била је испреговарана, а онда је улиједио одустанак. Као последица овог поступка, ентитети у БиХ имали су озбиљне тешкоће да санирају недавне последице обимних поплава. Ипак, солидарност међународне заједнице значајно је допринијела опоравку поплавлених регија. Такође, огромне су штете у аграрном сектору Босне и Херцеговине усљед неспровођења пројекта осигурања и неправовремености спровођења пројеката превенције поплава и пројеката изградње система наводњавања.

2. ПРОТИВРЈЕЧНОСТИ УНУТАР МЕХАНИЗМА ЈАВНОГ ДУГА

2.1. Несклад номиналног и provedбеног

Анализирајући садржај прописа у области јавног дуга и система задуживања, те прописаног механизма за издавање гаранција, као и начина институционалног поступања, стиче се утисак да законодавац није довршио процес алоцирања одговорности. Поступци појединачних институција одражавају помањкање амбиција да се оперативни поступци међусобно ускладе и да се ствара притисак ка позитивном еволуирању законодавних института с циљем постизања истанчаније регулативе сагласно потребама.

Како је могуће да се Закон о дугу и гаранцијама БиХ примјењује 18 година у условима непотпуног система прописа? Ради се, прије свега, о

условима непостојања више подзаконских аката који имају кључну улогу за цјелисходно постизање основних циљева закона. Тешко је утврдити основне мотиве за одржавање таквих услова. Ипак, посљедице таквог стања неумољиво остављају траг у виду помањкања интереса за ефикасношћу и ефективношћу, не само административних процеса везаних за закључивање самих финансијских аранжмана и њихово спровођење, већ и самих одлука у домену корисности ангажовања појединих финансијских извора.

У условима постојања наглашене потребе да се управља јавним дугом на јаван и одговоран начин, те одржава капацитет задуживања, БиХ је остала без могућности да држи прагове задуживања као кључне оријентире кредитне способности. Важећи прописи на нивоу Босне и Херцеговине изричито не садрже обавезујуће одреднице у вези са задуживањем, док прописи на нивоу ентитета препознају битно различита мјерила нивоа задужености. Тиме се успоставља фактичко стање са одсуством везе у оквиру једне законодавне цјелине и наглашено је настојање издвојеног успостављања линија равнања издашности капацитета преузимања кредитних обавеза. Очигледно је вишеструко негативан контекст успостављеног односа. Солидарна одговорност ентитета за обавезе БиХ помјерена је у други план, при чему субсувереност ентитета постаје доминантна водила. Јача се потенцијална спремност да ентитети у будућности лакше прилагодје границу задуживања, него одговорно управљају својим обавезама. Ствара се отежан положај за мјерење капацитета кредитне способности БиХ као цјелине. У периоду успостављене дисхармоније, Министарство финансија и трезора Босне и Херцеговине прибјегава увођењу учешћа јавног дуга у бруто домаћем производу земље као мјерила остварене задужености, што јесте блиско општеприхваћеном принципу, али доприноси бројности прагова задуживања који постоје унутар земље и повећава разлике које отежавају међусобну упоредивост.

Такође, постоје озбиљне разлике у тумачењу појединих одредаба Закона о дугу, задуживању и гаранцијама БиХ, те виђењу значаја међународног уговорног права. Мноштво је аката које су донијеле владе ентитета у којима се усиљено, супротно садржају уговорне документације, присваја однос ентитета и међународне финансијске институције и када се ради о закључивању или спровођењу међународних уговора које је закључила Босна и Херцеговина као уговорна страна.¹² У таквим уговорима, обавеза зајмопримца или гаранта алоцирана је на Босну и Херцеговину која је преузела обавезу да омогући финансирање

---

¹² Вид.: Одлука о процедури за коришћење средстава из међународних финансијских аранжмана, *Службене новине Федерације БиХ*, бр. 42/02; Одлука о овлашћеним потписницима за повлачење кредитних и донаторских средстава одобрених Републици Српској од стране међународних финансијских институција, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 22/02 и 64/03.

пројектних трошкова крајњег корисника, о чему у редовној процедури потписује субсидијарне уговоре са сваким од ентитета или крајњим корисником као власником пројекта. Посебни рачуни који служе за потребе спровођења морају да се отварају у име главног дужника а не крајњег корисника, па се аналогно томе морају и билансирати.

Слична аналогија успостављена је кроз рачуноводствене ентитетске евиденције и као таква одступа од уговорноправне подлоге као документационе основе исказивања и билансирања. Претходно исказане разлике озбиљно противрјече потреби успостављања ефикасног система управљања дугом.

2.2. Мањкавости унутар законодавноправног механизма

Међусобна подвојеност прописа који уређују задуживање, дуг и гаранције на нивоу ентитета и Босне и Херцеговине опстају као релативно одвојени дијелови.¹³ Њихову међусобну повезаност условљава чл. 65 и 66 Закона о задуживању, дугу и гаранцијама БиХ, али таква веза није на одговарајући начин потврђена од стране ентитетских закона који уређују ову област. Постоји обавеза да прописи ентитета буду усклађени са законом на нивоу БиХ, али не и механизам који осигурава испуњење ове обавезе. У Закону о задуживању, дугу и гаранцијама БиХ нису прописане казнене одредбе, за разлику од ентитетских закона.

Непостојање подзаконских аката на нивоу Босне и Херцеговине важећи закон чини непотпуним, што отежава његову примјену. За ниво БиХ, то представља блокирање појединих надлежности и ствара ризик настанка штетних посљедица, те подстиче дисхармонију.

Изостављање експлицитно датих циљева управљања дугом, додатно усложњава питање алоцираних одговорности, те обавезних процедура. Ипак, само закон на нивоу БиХ предвиђа обавезу доношења средњорочне стратегије управљања дугом, док прописи на нивоу ентитета не садрже такве обавезе.

Неусвајање подзаконских аката доводи до оперативног ризика у процесу позајмљивања и недостатка процедура за позајмљивање и управљање дугом. На овај начин, онемогућава се успостављање потпуне процедуре везане за издавање суверених гаранција. Поред тога, блокирана је улога Министарства финансија и трезора БиХ у подручју унутрашњег дуга, те наступа Босне и Херцеговине на међународним комерцијалним тржиштима капитала. То доприноси одсуству могућно-

---

¹³ Вид.: Закон о задуживању, дугу и гаранцијама Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 71/12; Закон о дугу, задуживању и гаранцијама у Федерацији БиХ, *Службене новине Федерације БиХ*, бр. 86/07, 24/09 и 45/10.

сти успостављања надзора над процесима управљања дугом, те изради унутрашњих аката који регулишу механизам рачуноводствених процедура и процедура заштите података. Цјелокупан процес позајмљивања држи се изван могућности да буде подвргнут прегледу и анализи.

Босна и Херцеговина не учествује у оцјени приоритетности пројеката, па је тиме ограничен њен утицај на секторске политике које успостављају и проводе ентитети. У аранжманима са Међународним монетарним фондом, Босна и Херцеговина није у позицији да одлучује о политикама и обавезама које се преузимају за финансирање мјера провођења таквих политика.

Прагови задуживања и даље остају у нескладу. Овим је онемогућен интегралан приступ у праћењу и усмјеравању капацитета задуживања БиХ и њених подцјелина, те отежан правовремен систем извјештавања. Када су у питању локалне заједнице, прагови задуживања често угрожавају реализацију важних комуналних и других пројеката од значаја за грађане који у њима живе.

Прописане процедуре задуживања локалних заједница два ентитета обликоване су тако да нужно захтијевају обимно администрирање и онемогућавају изградњу властитих капацитета за управљање дугом и финансијским током.

Сва три закона не омогућавају стварну доступност суверених извора финансирања приватним субјектима у Босни и Херцеговини. Формално, та могућност је предвиђена у прописима на нивоу БиХ, али је примјена практично онемогућена из разлога неприкладних предуслова које би приватни субјект морао испунити и доказати.

Обавезе провођења административних процедура прописаних за потребе одобравања дуга и успостављање новчаног тока финансирања дате су на релативно противрјечан и непрецизан начин. Њихово спровођење захтијева продужено администрирање и продужење времена припреме и реализације пројеката. Такав однос несумњиво доводи до раста укупних трошкова појединих пројеката који оптерећују крајњег корисника, јер умањују његову конкурентску способност.

3. ПОЗИТИВНА ПРАКСА И РЕАЛНОСТ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

3.1. Постојећа пракса као сметња унапређењу јавног сектора

Постојећа пракса у области управљања јавним дугом може да се испољи као дио релативно скупог и неефикасног апарата. Његова ефикасност недвосмислено тангира систем управљања ресурсима у БиХ, и одраз

је приступа циљевима економске политике земље и њеним развојним приоритетима. Босна и Херцеговина је једина земља у региону која на екстерном тржишту капитала није емитовала хартије од вриједности. Заправо, ради се о томе да земља није доведена у позицију да се на комерцијалним тржиштима потврђује као самоодржива. Суштински, то није ни могуће у околностима закржљале функције управљања дугом и недостатком капацитета. Постоји потреба за такво експонирање, али то подразумева оспособљавање за управљање ризиком које доносе ови извори.

Механизам креирања унутрашњег дуга у БиХ остао је заробљен на нивоу одлука које доносе ентитетске владе и парцијална тржишта. Систем управљања депозитима и функције инвестиционих менаџера егзистирају релативно изоловано на пасивизиран начин.

3.2. Утицај на робне токове

Позитивна пракса, позајмљивање из међународних финансијских извора види као приступ увозу путем извоза, и као начин да се убрза економски развој земље. Ово из разлога што је штедња приватног сектора и опорезивање крајња граница за инвестиције приватног сектора и укупну потрошњу владе једне земље. Дакле, екстерно позајмљивање мора своје оријентире цјелисходности имати у крајњим ефектима на капацитет извоза и нето биланс робних токова.

У Босни и Херцеговини није успостављен систем селекције пројеката на принципу доприноса расту извоза. При томе се не проводи процедура оптимализације одабира финансијских извора за финансирање тих пројеката на принципу ниже цијене и повољније рочности. Такав приступ може мултипликовати ризик ниског ефекта на економске учинке и развојне циљеве.

3.3. Ограничење у пословном окружењу и фактор конкурентске способности

Систем управљања дугом има више додирних тачака утицаја на конкурентску способност земље у цјелини, њених приватних и јавних субјеката.

Сам квалитет пројеката који остварују приступ сувереним изворима финансирања може значајно одредити ефекте учинка. Ово се не остварује само по основу трошкова који се преваљују на пројекат, већ и преко избора технологије која се финансира, времена трајања, утицај на околину, транзицијску промјену, утицај на степен кориштења капацитета, и сл. Администрирање и цијена финансијских извора, те њихова рочност могу битно измијенити крајње ефекте пројекта и утицати на његову самодрживост.

Режим пословања и квалитет институција задужених за регулацију система може се, такође, испољити као ограничавајући фактор. Босна и Херцеговина није успјела значајно побољшати пословно окружење током претходног периода и није повољно рангирана.¹⁴

Такође, у више пројеката финансиране су потребе за реформом система и изградња институција. Потребне прилагођавања платнобилансне равнотеже и крупни реформски захвати били су финансирани од стране Међународног монетарног фонда и Свјетске банке. Ефекат таквог позајмљивања је врло значајан на издашност капацитета позајмљивања.

4. ЗАКЉУЧАК

Сљедствено напријед изнесеном, може се закључити сљедеће. Босна и Херцеговина није успоставила одговарајући систем управљања јавним дугом и има врло наглашене дисфункционалне сметње. Динамика раста јавног дуга је интензивнија од динамике раста друштвеног бруто производа земље. Раст извоза показује резистентност у односу на раст спољног дуга.

У структури укупног јавног дуга доминира спољни дуг који је претежно прослијеђен ентитетима, при чему обим обавеза по основу дуга Републике Српске у укупној структури има запажен прираст на крају 2014. у односу на 2012. Задржан је висок ниво депозита ангажованих кредитних и донаторских средстава са израженим негативним посљедицама на трошкове пројеката који се финансирају.

Неуспостављене процедуре у вези са јавним дугом и одсуство планирања, кључни су фактори дисфункционалног стања у систему јавног дуга. Дисконекција процеса одабира пројектних потреба и управљања билансом извоза робе остварује ризичан утицај на општи економски развој. Одржавање неповољног режима у систему јавног дуга кроз дуги временски период намеће потребу преиспитивања кључних политика основних нивоа власти у Босни и Херцеговини.

Овај рад није могао дубље да улази у питање различитих интереса земље, њених ентитета и међународне заједнице. Разлике у тим интересима постају видљивије из дана у дан. Такође, рад није улазио у питање координације, већ се бавио основним чињеницама у вези са управљањем јавним дугом Босне и Херцеговине и проблемима дуга које би свака земља настојала да поправи и ријеша.

---

¹⁴ Вид. The World Bank, Washington D. C., *Doing bussines reports*, <http://www.worldbank.org>.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце, извјештаји и остали документи

1. База података Министарства финансија и трезора БиХ;
2. Крунић, Миролуб, „Актуелни проблеми и изазови јавног дуга у БиХ“, *Зборник радова Економског факултета Пале* 2012;
3. Министарство финансија и трезора БиХ, *Информација о стању задужености на крају 2012. године*;
4. Министарство финансија и трезора Босне и Херцеговине, *Информација о јавној задужености Босне и Херцеговине – 31.12.2012. године*;
5. The World Bank, Washington D. C., *Doing bussines reports*, <http://www.worldbank.org>;
6. The World Bank, Washington D. C., [http://wds.worldbank.org-Report No.78505-ECA](http://wds.worldbank.org-ReportNo.78505-ECA);
7. The World Bank, Washington D. C., *Implementation completion and results report on the DPL of March 26, 2013*;
8. Централна банка Босне и Херцеговине, *Билтен бр. 1/2015*, <http://www.cbbh.ba/Content/Archive/35?lang=sr>.

Правни прописи

1. Закон о дугу, задуживању и гаранцијама у Федерацији БиХ, *Службене новине Федерације БиХ*, бр. 86/07, 24/09 и 45/10;
2. Закон о задуживању, дугу и гаранцијама БиХ, *Службени гласник БиХ*, бр. 52/05;
3. Закон о задуживању, дугу и гаранцијама Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 71/12;
4. Одлука о овлашћеним потписницима за повлачење кредитних и донаторских средстава одобрених Републици Српској од стране међународних финансијских институција, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 22/02 и 64/03;
5. Одлука о процедури за коришћење средстава из међународних финансијских аранжмана, *Службене новине Федерације БиХ*, бр. 42/02.

Miroljub Krunic

Ministry of Finances and Treasury of Bosnia and Herzegovina, Sarajevo

TRACES OF DISFUNCTION IN MANAGING PUBLIC DEBT OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary

Bosnia and Herzegovina has had systemic legal regulation relating to public debt since 1997. General statute passed on national level represented legal framework for statutes adopted on entity levels. Over time, entity statutes were subject to regulatory changes which, consequently led to greater disharmony between them, and at the same time, none of the required key by-laws at the national level were ever adopted. Furthermore, implementation of such statutory provisions resulted in suspending basic analytical procedures and procedures for monitoring external and internal debt functions. In such circumstances the function of public debt planning is virtually non-existent, and statutory provisions of Bosnia and Herzegovina and its entities relating to this matter emerge as polarized and existing paralelly.

Such circumstances give rise to a multitude of disfunctional changes in the system of managing public debt which pose a serious threat to economic policies and development of Bosnia and Herzegovina as a whole. Current regime of debt management and existing system of project selection require urgent reevaluation, and subjective factors which contribute to preservation of such a disfunctional situation must be eliminated.

Key words: *Public debt; External debt; Debt management system; Economic policy; Economic development; Fiscal susainability; Competitiveness.*

УДК/UDC 347.68(497.6 Р. Српска)

347.645

347.648

DOI: 10.7251/GPFIS1601038V

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАД / *REVIEW ARTICLE*

Примљен: април 2016.

Received: April 2016.

Нада Вукоје

Дом здравља „Свети Лука“, Билећа

ПОСЕБНА ФОРМА УГОВОРА О ДОЖИВОТНОМ ИЗДРЖАВАЊУ У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

За уговор о доживотном издржавању у Републици Српској није довољна обична писана форма, него стране уговорнице аутентичне изјаве воље треба да запишу код нотара. Нотар провјерава да ли су стране способне, да ли су овлашћене за закључење уговора, упозорава их да имовина која је предмет уговора не улази у заоставштину примаоца издржавања и да се њоме не могу намирити нужни насљедници, те прије овјере констатује да се тако поступило. Обрађујући писану исправу нотар се увјерава да нема мана воље, да су права јасна и недвосмислена, а посебно да се зна на шта се обавезује давалац издржавања. Потребно је прецизирати шта спада у обавезу давања издржавања јер су то уједно права примаоца. Такође, мора се прецизно одредити обавеза примаоца издржавања која се састоји у преносу права својине на даваоца, или преносу каквих других права која постоје у тренутку закључења уговора, при чему је пренос одгођен до тренутка смрти примаоца издржавања. Ово није уговор о насљеђивању који је некада постојао у нашем праву. Нотарска форма је заштитна и доказна. Да би се обезбиједио, давалац може своје право уписати у јавне књиге.

Кључне ријечи: Уговор о доживотном издржавању; Форма; Писана исправа; Овјера; Нотар.

1. УВОД

Доживотно издржавање у нашем праву може настати на неколико начина:¹ Уступањем и расподјелом имовине за живота са посебним

Нада Вукоје, nadavukoje@gmail.com.

¹ Вид. О. Антић, *Наследно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2011¹¹а, 349.

модалитетом (рента, плодуживање, доживотно издржавање),² према правилима грађанског права у смислу одредаба Закона о неважности правних прописа донијетих прије 6. априла 1941. године и за вријеме непријатељске окупације,³ по општим правилима имовинског права по коме стране могу, у границама јавног поретка, слободно уређивати своје облигационе односе,⁴ путем тестамент/легата,⁵ и уговором о доживотном издржавању регулисаним у законима о наслеђивању.

У нашем друштву, у сеоским срединама, пренос имовине са претка на потомке најчешће се одигравао тако што би остарјели родитељи преносили своје пољопривредно имање за рад способнијем потомку или другом лицу уз задржавање одређених права (или без њих), и тај уговор се јављао под различитим називима: „Уговор о наслеђивању“, „Уговор о заједници живота, рада и имања“. Због тога што је сматран феудалноправним институтом, уговор о доживотном издржавању није унијет у многе стране грађанске законике, као што су француски, аустријски и њемачки грађански законик, али се могао закључити у оквиру јавног поретка и општих одредаба уговорног права које су предвиђене и за неке друге сличне уговоре (нпр. уговор о доживотној ренти).⁶ Да су и код нас постојали облици права на доживотно издржавање, свједоче сачувани документи из средњег вијека као што су Повеља краља Милутина (1318–1321) манастиру Хиландару, повеље и хрисовуље Цара Душана (1332–1337. и 1343), или даровна Хрисовуља кнегиње Милице из 1395. године манастиру Св. Пантелејмона на Светој Гори.

С обзиром на то да се уговор о доживотном издржавању закључивао са веома различитим садржајем, долазило је до честих спорова, а самим тим и различитих одлука судова, а било је и случајева да су неки судови раније закључене уговоре о доживотном издржавању сматрали ништавим, па уговорачима нису ни пружали судску заштиту. Зато је услиједило доношење савезног Закона о наслеђивању СФРЈ. Закон о наслеђивању Републике Српске као и Закон о облигационим односима Црне Горе преузели су дефиницију уговора о доживотном издржавању из савезног закона о наслеђивању из 1955. године. Закон о наслеђивању Републике Српске,⁷ регулисао је уговор о доживотном издржавању тако да се

---

² Закон о наслеђивању – ЗОН РС, *Службени гласник РС*, бр. 1/09, 55/09 и 91/16, чл. 133.

³ Вид. О. Антић, (2011¹¹а), 349: То су уговори о доживотном издржавању настали прије доношења Закона о наслеђивању из 1955. године и других грађанскоправних прописа нове државе.

⁴ Закон о облигационим односима – ЗОО, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89 и *Службени гласник РС*, бр. 21/92, 17/93, 39/03, 3/96 и 74/04.

⁵ ЗОН РС, чл. 108.

⁶ Вид. О. Антић, (2011¹¹а), 346–347.

⁷ Законодавац је изоставио савремену одредницу, а то је да као накнада за издржавање, стоји обавеза даваоца да примаоца издржавања послуже смрти и сахрани.

пренос својине одлаже до тренутка смрти примаоца издржавања, а тако је и у Федерацији БиХ, као и у ЗОО-у Црне Горе. Међутим, Закон о наслеђивању Републике Србије направио је корак даље, јер је осим обавезе да се брине о примаоцу издржавања до краја живота, у обавезу даваоца издржавања, као накнаду за издржавање, прописао и обавезу да примаоца издржавања последице смрти и сахрани.⁸ Због многих одредаба којима се постиже висок степен правичности и правне сигурности, Закон о наслеђивању Републике Србије, сврстава га у модерне законодавне акте.

2. ПИСМЕНА ФОРМА

У складу са општим начелима нашег права, уговори се закључују простом сагласношћу изјављених воља. Када закон захтијева да изјава воље буде дата у одговарајућој форми и да је услов пуноважности, те да ће у супротном такав правни посао бити ништав, то је знак већег значаја који правни поредак придаје предузимању тог правног посла.⁹ Такве правне послове, теорија означава као формалне правне послове.¹⁰

Два писмена која садрже изјаве воља које су сагласне, заједно чине уговор.¹¹ Према ријечима професора Антића, уговор је сагласност изјављених воља два или више лица којом се постиже облигационоправно дејство.

Законом о облигационим односима прописано је да уколико су стране извршиле уговор коме недостаје форма и то у цјелини или претежном дијелу, сматраће се да је уговор пуноважан, али под условом да из циља због кога је форма прописана очигледно не произлази ништа друго. Дакле, изразом „очигледно“, законодавац је хтио да сузи могућност поништаја извршених уговора којима недостаје форма.¹² Због тога се поставило питање да ли би свака усмена измјена уговора нужно изиграла улогу форме, а и да ли се контролом располагања постиже правна сигурност. Дуго се колебала судска пракса по овом питању почев од Закона о промету земљишта и зграда из 1954. године, Закона о облигационим односима, Закона о промету непокретности, Закона о основним својинскоправним односима, па све до новодонесеног Закона о стварним правима Републике Српске (гдје ће вријеме показати могућност примјене

---

⁸ Вид. О. Антић, (2011¹¹а), 348.

⁹ Вид.: Д. Стојановић, О. Антић, *Увод у грађанско право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2004², 311 и 330; С. Перовић, *Формални уговори у грађанском праву*, Савез удружења правника Југославије, Београд 1964, 26–28; Д. Аранђеловић, *О формалним изјавама воље*, Београд 1910–1911, 4.

¹⁰ Вид. О. Антић, *Облигационо право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2011⁶, 344.

¹¹ ЗОО, чл. 72.

¹² Вид. О. Антић, (2011⁶б), 348.

његових института у реалном животу). Тако се ствара и потреба да се различита законска рјешења систематизују и модернизују, кроз кодификацију грађанског права и доношење грађанског законика.¹³

Да бисмо утврдили да ли се сигурност промета штити поштовањем прописане форме да ће уговори бити ништави, и да ли би свака усмена измјена уговора нужно изиграла улогу форме, анализираћемо дејства уговора који није закључен у прописаној форми на примјеру уговора о отуђењу непокретности.

Када би дошло до разлике између постигнуте сагласности и оне која је изражена у писаној форми може доћи до разлике као последице намјере странака, односно једне уговорне стране, и онда се поставља питање да ли вриједи оно што је написано или оно што су стварно уговориле стране? У судској пракси су се издвојила три мишљења:¹⁴

1) Пуноважно је само оно што су стране заиста уговориле, битан је дисимуловани уговор;

2) Пуноважно је само оно што је обухваћено писменом формом, јер је посриједи законска форма;

3) Уговор је апсолутно ништав, и тада се као критеријум намеће циљ форме, односно њена сврха.

Из начела савјесности и поштења¹⁵ као једног од темељних принципа на којима почива грађанско право, произлазе одређене дужности понашања уговорних страна, од фазе преговарања¹⁶ све до његовог извршења и престанка.

У нашој правној теорији биљежимо да је постојала разлика у мишљењу да ли је уговор о отуђењу (или продаји) непокретности пу-

---

¹³ Вид. М. Орлић, „На путу стварања Новог Грађанског законика“, *Правна ријеч* 2008, 121.

¹⁴ Вид. О. Антић, (2011^б), 348.

¹⁵ Вид.: М. Орлић, „Савјесност при стицању непокретности“, *Правни живот* 1980, 69–76; О. Антић, „Савјесност и поштење у облигационом праву“, *Правни живот* 2003, 567–582.

¹⁶ Вид. М. Орлић, *Закључење уговора*, Институт за упоредно право, Београд 1993, 1–9: „Странка може прекинути преговоре у било ком тренутку, али ко започиње преговоре дужан је да их води са намјером да закључи уговор, или ако отпочне преговоре без намјере да их води ради закључења уговора, или ако их поведе у тој намјери па касније од ње одступи без основаног разлога, одговара другој страни за проузроковану штету. А наводе се случајеви када је за пуноважност уговора потребна додатна форма: судска овјера писаног уговора, односно јавног органа, па ако једна од страна поведе преговоре без намјере да писани споразум (уколико до њега дође) поднесе суду односно јавном органу на овјеру или ако, пошто су стране постигле усмену сагласност воља или чак и писани споразум, одустане од намјере да приступи судској овјери таквог споразума, биће дужна да другом преговарачу накнади причињену штету.“

новажан ако је извршен, а приликом чијег закључења није била поштована прописана форма. Тако, професор Гамс сматра ако се ради о правним пословима код којих форма није прописана ради заштите самих страна или трећих лица, конвалидација наступа извршењем, али не производи правно дејство јер још не постоји „битан услов за важење, а то је форма.¹⁷ Постоји мишљење ако се у промету одређених материјалних добара осјећа потреба за чврстом уговорном дисциплином онда је оправдано да је такав уговор ништав, а становиште да треба сачувати уговоре неки су тумачили тиме да се већа правна сигурност промета материјалних добара састоји у поштовању императивних норми.

Требало би се истражити која је намјера страна, који је циљ и сврха форме када је посриједи законска форма – да ли је заштита уговорача, или и јавног интереса, што значи да је на суду да утврди и одлучи о дејству уговора.¹⁸

Питање посљедица непридржавања форме у упоредном праву налазимо да је било различито.¹⁹ Још 1910. године, питао се професор Аранђеловић да ли у нови грађански законик треба увести постојање одређене законске доказне форме ради доказивања самог правног посла или да посла уопште нема, ако воља није у прописаној форми изјављена. Посљедица тога била би да се он пред судом не би ни могао остваривати, па би се ако је нешто учињено то морало натраг тражити као учињено без правног основа, што би се требало законом забранити.²⁰ „Укидање или раскидање формалног правног посла, за неке њемачке теоретичаре је могло и у случају не само правним послом затражене форме него и неке законске форме, са изузетком: код укидања теста-мента и уговора о наслеђивању,²¹ које се мора формално извршити, укидање усвојења и брачног уговора које се има извршити у присуству обију страна пред судом или нотаром“.²²

¹⁷ Вид. С. Перовић, 127. Слично као у Њемачком грађанском законнику.

¹⁸ Вид. О. Антић, (2011^{6b}), 349–352. (Закључак бр. VII усвојен на Савјетовању грађанских и грађанскопривредних одјељења Савезног суда, врховних судова република и аутономних покрајина и Врховног војног суда, одржаном 14. и 15. септембра 1983. године у Савезном суду у Београду). Настојало се да уговори остану на снази, посебно ако су стране савјесне и нису хтјеле изиграти правне прописе, уз услов да је уговор испуњен у цјелини или претежном дијелу, да није повријеђен принудни пропис нити право прече куповине.

¹⁹ Вид. С. Перовић, 122.

²⁰ Вид. Д. Аранђеловић, 19.

²¹ *Ibid.*, 62. „Некада је и у нашем праву законодавац предвиђао да муж и жена могу између себе сачинити уговор о наслеђивању, мада је по неким теоретичарима навођено да може бити спорно да ли је уговор о наслеђивању допуштен и између других лица, а не само између супруга. Иначе, питање правне природе уговора о наслеђивању је доста спорно. Већина писаца сматра, да он није облигаторни уговор, нити стварни

3. ОВЈЕРА КОД НОТАРА ИЛИ У СУДУ

Непокретности су вриједне ствари и услов су егзистенције многих лица, а да би пренос права имао свој циљ и смисао, онда исправа треба бити подобна за упис, дакле да је потписана, овјерена са потписом и печатом овлашћеног представника јавног органа (у суду или код нотара).²³ Изјава воље треба да је дата савјесно, односно са поштеним намјерама,²⁴ а Закон тражи да се исправа потпише.²⁵

Када обе стране дају изјаву воље пред надлежним органом, то значи да дају изјаву воље да закључе уговор, а орган власти ће констатовати споразум и испитати да нешто не стоји на путу закључења уговора.²⁶

Потврда јавног органа је строжа форма од просте писмене форме, пошто у њој поред изјављивача воље судјелују и званична лица, и њоме се ствара јаче доказно средство (јавна исправа),²⁷ него простом писменом формом (приватна исправа).²⁸ Овјера исправе путем јавног органа је погодна за оне правне послове чија важност захтијева нарочиту пажњу страна, као што је уговор о доживотном издржавању.

Да овјеру уговора о доживотном издржавању може да изврши само судија (односно нотар кроз нотарску форму), а не и судски службеник²⁹ који врши овјеру по општим прописима, знак је већег значаја који се придаје овом уговору.

уговор /*dinglicher Vertrag*/, нити двојни посао, састављен из једностране тестаменталне одредбе наследника и уговорнога одрицања на право, да се одредба опозове. Уговор о наслеђивању сматра се дакле као наследно-правни уговор *sui generis*.“ – В. Stubenrauch II. S. 552. Наведено према: Д. Аранђеловић, 62.

„Дакле, кад уговор о наслеђивању није облигаторни ни двострани – јер њиме не морају стране примити на себе обавезу – уговор, не може се ни приликом судског остваривања његовог тражити, да он буде састављен онако, како се у параграфу 192 за двостране уговоре тражи. Кад је он сачињен онако како прописи грађанског Законика траже, онда се он и као доказно средство /приватна исправа/ има примити пред суд.“ – Д. Аранђеловић, 62.

²² *Ibid.* Вид. Л. Марковић, *Грађанско право, Прва књига, Општи део и стварно право*, Народна самоуправа, Београд 1927², 239. Недостатак законом прописане форме повлачи за собом ништавост изјава воље, а као примјер, овај аутор наводи уговор о наслеђивању између супружника.

²³ Вид. О. Антић, (2011⁶б), 343.

²⁴ Вид.: О. Антић, (2011⁶б), 344; Д. Аранђеловић, 26; С. Перовић, 62.

²⁵ Закон о нотарима – ЗоНот, *Службени гласник РС*, бр. 86/04, 2/05, 74/05, 76/05, 91/06, 37/07, 50/10, 78/11 и 20/14, чл. 75, ст. 3.

²⁶ Вид. Д. Аранђеловић, 50.

²⁷ Вид.: О. Станковић, М. Орлић, *Стварно право*, Номос, Београд 1999⁹, 350; Г. Станковић, Р. Рачић, *Парнично процесно право*, Графокомец, Требиње 2008¹, 389.

²⁸ Вид.: О. Станковић, М. Орлић, 349; Г. Станковић, Р. Рачић, 389.

²⁹ Вид. Б. Лоза, *Облигационо право, посебни дио*, Правни факултет Универзитета у Српском Сарајеву, Српско Сарајево 2000⁸а, 220.

Постоје случајеви када страна није у могућности да се потпише,³⁰ као што је болест, физички недостатак, неспособност или неписменост, када она ставља рукознак или какав други знак који ће два свједока или државни орган потврдити. У том смислу, Српски грађански законик, у параграфу 542, предвиђао је да: „Који писати не зна, мора своје име од другог потписати дати; сам пак или крст ставити, или печат свој ударити, које ће два свједока посвједочити, да је с његовом вољом уговор закључен и потписан“.³¹ Закон о јавним биљежницима из 1930. године предвиђао је јавнобиљежнички акт за исправе о правним пословима *inter vivos*: „Које лично предузимају слијепи или које лично предузимају глуви, који не знају читати, или ниједи који не знају писати“, с тим да се овјера смије ставити тек онда, ако је потпис стављен на исправу у присуству службеника који врши овјеру, или је пред њим признат потпис или сама исправа за своју.³²

Због строге форме, неки аутори су сматрали да се уговор о доживотном издржавању не би могао закључити путем пуномоћника.³³ И у упоредном праву, питање форме уговора о пуномоћству изазивало је пажњу и давани су одговори у зависности од уговора који треба да се закључи путем уговора о пуномоћству. Тако, ако је за уговор прописана свечана форма, тј. да се закључује пред одређеним државним органом, онда је и за уговор о пуномоћству потребна свечана форма, а није довољна усмена и обична писмена редакција. Давалац издржавања мора бити пословно способан, јер је то велика обавеза за даваоца издржавања и трајног је карактера, а може закључити уговор као и прималац издржавања путем специјалног пуномоћја (*actus mandati specialissimi*) и уз испуњење свих формалности које се по закону захтијевају приликом закључења уговора. Потребно је нагласити да прималац издржавања мора бити физичко лице и не мора бити пословно способан, али је тада потребно учешће законског заступника и одобрење органа старатељства. Значи, закључење уговора о доживотном издржавању путем пуномоћја је дозвољено у оправданим случајевима. Тада уговор о пуномоћству мора бити у истој форми која се захтијева за главни уговор,³⁴ дакле у форми уговора о доживотном издржавању, коју закон налаже. Формом јавне исправе ствара

---

³⁰ Вид.: ЗОО, чл. 72, ст. 2; ЗоНот, чл. 78 и 83.

³¹ Вид.: С. Перовић, 65; Д. Аранђеловић, 24.

³² Вид.: С. Перовић, 73; Д. Аранђеловић, 31. „И немачки Грађански законик је у параграфу 126 тражио да ручни знак издаваоца исправе буде оверен од стране суда или нотара“ – Д. Аранђеловић, 31.

³³ Вид. Б. Лоза, (2000⁸а), 220. У том смислу, поступала је и наша судска пракса. Вид. Решење Савезног врховног суда, Рев. 475/59, објављено у ЗСО, књ. 4, св. 3, бр. 393. Наведено према: Б. Лоза, (2000⁸а), 220.

³⁴ Вид.: О. Антић, (2011¹¹а), 347; О. Антић, (2011⁶б), 349.

се доказ и веће повјерење међу странама. Правна сигурност налаже да ће стране приступити закључењу правног посла са пуномоћјем ако постоји доказ овлашћења, а то је у облику писане исправе, гдје су стране упозорене и гдје је извршена овјера уз потпис и стављање печата органа, односно нотарска форма.³⁵ Специјално пуномоћство било је предвиђено и параграфима 613 и 614 Српског грађанског законика. У савременим правним системима, општеприхваћено је правило да се правни послови могу закључивати и преко пуномоћника, а да изузетак од правила мора бити тачно одређен. Примјера ради, код тестаментa који је строго лични акт искључена је свака могућност заступања.³⁶

4. ФОРМА УГОВОРА О ДОЖИВОТНОМ ИЗДРЖАВАЊУ

Уговор о доживотном издржавању једним дијелом је уговор *inter vivos*. Најчешће се чини једном у животу и има посљедице на имовину и пренос непокретности. Потребно је да стране са много опреза закључе уговор, да добро размисле о посљедицама које из њега произлазе, а на то их упозорава и строга форма прописана законом.³⁷

Закон о наслеђивању Републике Српске, регулисао је уговор о доживотном издржавању и његову форму, задржавши дефиницију садржану у савезном Закону о наслеђивању из 1955. године, а у основи она је била пренијета и у републичке законе о наслеђивању у републикама бивше СФРЈ.³⁸ Тако, у ЗОН-у РС³⁹ пише: „Уговор којим се један уговорник обавезује да издржава доживотно другог уговарача или неко треће лице,⁴⁰ а у коме други уговарач изјављује да му оставља сву своју имовину или један њен дио у наслеђе није уговор о наслеђивању. То је уговор о отуђивању уз накнаду⁴¹ цијеле или дијела имовине која припада

³⁵ Закон о измјенама и допунама Закона о нотарима, *Службени гласник РС*, бр. 74/05, чл. 68а, којим је предвиђено да странке уколико уговором, или по другој нотарској исправи, овласте нотара да може у име њих извршити одређене радње, такве радње ће нотар извршити у границама овлашћења из нотарске исправе, без издавања посебне пуномоћи.

³⁶ Вид. Д. Стојановић, О. Антић, 344.

³⁷ Вид. М. Орлић, 1–9.

³⁸ Вид. О. Антић, (2011¹а), 348, фн. 905.

³⁹ ЗОН РС, чл. 139, ст. 1 и 2.

⁴⁰ Вид. Б. Лоза, (2000⁸а), 221. Треће лице се не обавезује него стиче одређене користи (ради се о добротинству), али оно није обавезно да прими користи ако неће, јер се нико не може присилити да прими неку корист ако неће, и тада је уговор између стипуланта и даваоца издржавања раскинут.

⁴¹ *Ibid.*, 224. Ово није тзв. уговор о наслеђивању, као основ позивања на наслеђе, који наш закон не познаје, него се ради о двостраном теретном уговору (јер нити је давање издржавања бесплатно, а нити прималац издржавања поклања имовину коју оставља у наслеђе, и због тога нужни наследници не могу побијати ваљаност уговора о доживотном издржавању (као што могу тестамент), иако је њиме повријеђен њихов нужни дио.

примаоцу издржавања у вријеме закључења уговора, чија је предаја даваоцу издржавања одгођена до смрти примаоца издржавања⁴² (уговор о доживотном издржавању).“

Уговор о доживотном издржавању мора бити нотарски обрађен.⁴³ Дакле, овај уговор је закључен када су се уговорачи сагласили о садржини уговора,⁴⁴ и када је нотар прочитао и увјерио се да садржај оригинала одговара вољи страна, уз упозорење и поуке, као и да прије потписа страна констатује да се тако поступило.⁴⁵

На примјеру дефиниције уговора о доживотном издржавању, како је то регулисао ЗОО Црне Горе, анализираћемо форму овог уговора. Давалац ће стећи имовину,⁴⁶ што је обавеза примаоца издржавања, тако што му прималац даје сву⁴⁷ или дио своје имовине, при чему је стицање ствари и права одложено до тренутка смрти примаоца издржавања. Бит уговора о доживотном издржавању је да се ту ради о тачно одређеним стварима и правима, те све оно што није посебно одређено уговором спада у састав заоставштине, што је неспорно у упоредном праву.⁴⁸ Закон, међутим, предвиђа да се уговором могу обухватити само

---

⁴² Вид. О. Антић, (2011¹¹а), 365. Неизвијесност тренутка смрти примаоца издржавања даје уговору елемент алеаторности, а то је ризик да ће имовина која ће припасти по смрти можда бити мање вриједна од давања. Вид. В. Кораћ, „Нотарски запис уговора о доживотном издржавању“, *Зборник радова са Саветовања правника*, Будва 2012, 231. Алеаторност проистиче из постојања правичног ризика, јер се не зна када ће умријети прималац издржавања. Б. Лоза, (2000⁸а), 229. Није извијестан економски ефекат.

⁴³ Вид. Б. Мораит, *Облигационо право*, Правни факултет, Бања Лука (2007²), 203–204. У том смислу, потребна је „нотарска форма“.

⁴⁴ Вид.: Д. Стојановић, О. Антић, 331; О. Антић, (2011¹¹а), 356. Уговорачи прецизирају уговором које су све обавезе узајамног чињења или давања. Б. Лоза, (2000⁸а), 229. Условљеност обавеза није условљено узајамношћу извршења обавеза, јер је давалац издржавања први дужан да испуни своје обавезе из уговора. С. Перовић, 55. Специфичност односа узајамних престација намеће странама нарочити интерес у погледу сигурности извршења обавеза као и у доказивању постојања уговора. Уколико у уговору није ништа прецизирано, под издржавањем би требало подразумевати потпуну бригу о примаоцу издржавања.

⁴⁵ ЗоНот, чл. 70–84.

⁴⁶ Вид. О. Антић, (2011¹¹б), 357. Ради правне сигурности, у уговору се наводи које непокретности и покретне ствари се преносе у својину даваоца издржавања и у погледу којих покретних ствари (ту су и „тзв. непокретности по намјени“), престаје право располагања за живота другој уговорној страни.

⁴⁷ *Ibid.*, 356. Правилно би било „цјелокупну“. Може се догодити да се ова уопштена формулација цјелокупна имовина подудара са цјелокупном заоставштином примаоца издржавања, што није циљ овог уговора, то је сврха уговора о наслеђивању који је забрањен у праву Црне Горе.

⁴⁸ *Ibid.* Код швајцарског Закона о облигацијама предмет уговора о доживотном издржавању може бити свака ствар/право/ у промету, а прописима швајцарског Грађанског законика предвиђена је форма овог уговора. Наведено према: О. Антић, 356.

ствари или права која постоје у тренутку закључења уговора,⁴⁹ што га одваја од уговора о наслеђивању.⁵⁰ Отвара се могућност да уколико прималац још нешто стекне (из угла примаоца то је веома мала могућност), имајући у виду каузу овог уговора, да такав дио имовине уђе у састав заоставштине. Одређујући шта све улази у обавезу даваоца издржавања, законодавац не наводи и обавезу сахране послуже смрти, што сматрамо пропустом законодавца.⁵¹ Уговор мора бити нотарски обрађен иначе не производи правно дејство.⁵²

Уговор о доживотном издржавању не може бити основ за универзалну сукцесију,⁵³ јер давалац издржавања није наследник примаоца, он не одговара за дугове трећим лицима, али сагласношћу воља могу условити уговор по питању дугова примаоца издржавања повјериоцима.⁵⁴ Међутим, давалац ће одговарати за дугове примаоца и: а) када је уговорено примање неке имовинске цјелине (занатска радња, пољопривредно имање и сл.);⁵⁵ б) када је непокретност која је наведена у уговору била оптерећена хипотеком,⁵⁶ и то по праву слѣдовања.⁵⁷

Теоретичари су различито тумачили могућност склапања уговора о доживотном издржавању између брачних другова, постављајући питање смисла и сврхе брака, јер постоји законска обавеза међусобног

⁴⁹ *Ibid.* Права, одн. ствари које нису тачно наведене у тренутку закључења уговора неће прећи у својину даваоца издржавања и у тренутку смрти примаоца чиниће предмет заоставштине која ће припасти наследницима.

⁵⁰ Вид. Б. Лоза, (2000⁸а), 219: „Уговор о наслеђивању имамо онда када се два лица споразумију да ће једно друго узајамно наслиједити, односно којим само један од уговорача чини распоред своје имовине за случај смрти. Последица закључења овог уговора је та да се уговорачи за живота ограничавају у слободном располагању имовином која је предмет уговора, а одузима им се потпуно располагање овом имовином за случај смрти, тј. сачињење тестаментa.“

⁵¹ Вид. О. Антић, (2011¹а), 349.

⁵² Вид. В. Кораћ, 215.

⁵³ *Ibid.*, 216.

⁵⁴ Вид. О. Антић, (2011¹а), 363. Када давалац и прималац издржавања уговоре и преузимање дуга, биће потребан и пристанак повјериоца примаоца издржавања. – ЗОО, чл. 446. У случају да давалац издржавања закључи уговор са повјериоцем примаоца издржавања да ће испунити његово потраживање, ради се о приступању дугу. – ЗОО, чл. 451. Када давалац одговара за дугове примаоца издржавања по уговору, у питању је промјена дужника, јер се давалац издржавања обавезао примаоцу да ће испунити његов дуг његовом повјериоцу, и он одговара за испуњење обавезе примаоцу издржавања. – ЗОО, чл. 453.

⁵⁵ Вид. О. Антић, (2011¹а), 363.

⁵⁶ Вид.: О. Станковић, М. Орлић, 275; О. Антић, (2011¹а), 362.

⁵⁷ Закон о основним својинско-правним односима, *Службени лист СФРЈ*, бр. 6/80 и 36/90, и *Службени гласник РС*, бр. 38/03, чл. 63. Вид. О. Станковић, М. Орлић, 275.

издржавања,⁵⁸ док се уговорно издржавање заснива на вољи уговорника,⁵⁹ и оно може постојати поред законске обавезе, независно од услова, висине и трајања одређених законом.⁶⁰

Дакле, ако брачни другови (ово се односи и на ванбрачне партнере који су у трајној ванбрачној заједници), могу закључити све допуштене правне послове који се тичу посебне имовине.⁶¹ То би значило да супружник може располагати својом посебном имовином у корист другог брачног друга,⁶² а заједничком имовином располажу заједнички и споразумно.⁶³ Када би наше право дозвољавало уговор о наслеђивању, супружници би могли закључити и такав уговор, да својом посебном имовином располажу у корист другог, као и да заједничком имовином располажу тако да се узајамно наслиједе за случај смрти, односно којим би само један од њих чинио распоред своје имовине да га други супружник наслијеђи.⁶⁴ Може се уговорити и заједница живота или имања са правом узајамног наслеђивања.⁶⁵

Варијанта уговора, односно модификовани уговор којим се један од уговорача обавезује да доживотно издржава другога или одређено треће лице, а други уговорач му за то по закључењу уговора одмах или у току живота, уступа у својину одређен дио имовине, не сматра се уговором о доживотном издржавању, који је регулисан Законом о наслеђивању, него обичним двостраним грађанскоправним уговором који није забрањен.⁶⁶

⁵⁸ Породични закон – ПЗ РС, *Службени гласник РС*, бр. 54/02; 41/08 и 63/14, чл. 9.

⁵⁹ Вид. В. Кораћ, 221–222.

⁶⁰ ЗОН РС, чл. 139, т. 3. „Уговор о доживотном издржавању могу међусобно закључити лица која су по Закону обавезна да се међусобно издржавају.“ У том смислу, Б. Лоза, (2000⁸а), 220. Овај се уговор може закључити између дјетета као даваоца и родитеља као примаоца издржавања, разлози су што уговор о доживотном издржавању дијете може да преузме према родитељима обавезу која је по обиму већа од законске односно да преузме обавезу коју по закону не би ни имао. На примјер, дијете не мора да издржава родитеља који нису неспособни за рад и који имају довољно средстава за живот, а он се уговором о доживотном издржавању може на ово обавезати“. У том смислу изјашњавала се и наша судска пракса. Вид. Пресуда Врховног суда БиХ, Бж 171/67, објављено у ЗСО, књ. 14, св. 2, бр. 137. Наведено према: Б. Лоза, 220.

⁶¹ Вид.: С. Стјепановић, М. Младеновић, М. Живановић, *Породично право*, Правни факултет Универзитет у Српском Сарајеву, Српско Сарајево 2003, 131.

⁶² *Ibid.*, 131 и даље.

⁶³ *Ibid.*, 130–150.

⁶⁴ Вид. О. Антић, (2011¹а), 354. „Ако би наше право допустило уговор о наслеђивању између супружника, као што је то случај у неким државама, тада би била умесна забрана закључења уговора о доживотном издржавању.“

⁶⁵ Вид. Б. Лоза, (2000⁸а), 222–223.

⁶⁶ Вид.: С. Перовић, 55; Б. Лоза, (2000⁸а), 219. У том смислу изјашњавала се и наша судска пракса. Вид. Начелно мишљење проширене опште сједнице Савезног врховног суда, бр. 8 и 57, објављено у ЗСО, књ. 1, св. 1, бр. VIII. Наведено према: Б. Лоза, 219; О. Антић, (2011¹а), 359; В. Кораћ, 217.

Овај уговор о доживотном издржавању, јесте неправи (неименовани) *sui generis* уговор који није регулисан ЗОН-ом Републике Српске, и стране га могу закључити по општим правилима уговорног права, с тим да уколико су предмет уговора ствари или право на непокретности, онда уз сходну примјену одредаба именованог уговора о доживотном издржавању.

Уговор о доживотном издржавању, у правилу, престаје по смрти примаоца издржавања. Осим споразумног раскида уговора,⁶⁷ раскид уговора може затражити и свака од уговорних страна. Са раскидом уговора, отвара се и право на накнаду за оно што је учинила једна страна другој, а суд може право примаоца преиначити у доживотну новчану ренту ако им то одговара.⁶⁸

Давалац издржавања може бити и физичко и правно лице. Правно лице када се у оквиру своје дјелатности стара о примаоцу издржавања (болнице, старачки домови, медицинско особље и др.) може закључити уговор тек по добијеној сагласности органа старатељства, иначе ће уговор бити ништав. Дакле, љекар или медицинска сестра који се старају о примаоцу издржавања у оквиру дјелатности установе у којој раде, не могу као радници те установе закључити уговор са пацијентом. Овакв уговор ће бити ништав, јер је законодавац процијенио да би дошло до злоупотребе над старим и немоћним лицем које нема блиских сродника када оно доспије у болницу.⁶⁹

Ако би давалац издржавања умро, уговор је раскинут када његов брачни друг и потомци изјаве да не пристају на продужење уговора, изузев ако нису у стању да преузму обавезе. Тада, они имају право да траже накнаду од примаоца за раније дато му издржавање. Овај раскид се врши судским путем.⁷⁰

Разлози за раскид уговора о доживотном издржавању су неиспуњавање уговорених обавеза, промијењене околности,⁷¹ као и поремећени односи с обзиром на то да је чест случај да ће прималац и давалац издржавања живјети заједно, и ту се не истражује ко је крив за поремећене и неподношљиве међусобне односе. Уговори о доживотном издржавању су уговори *intuitu personae*, значи везани су за личност, и битно је да су међусобни односи уговорних страна важни, јер су то прије свега осјећања.

---

⁶⁷ ЗОН РС, чл. 142.

⁶⁸ ЗОН РС, чл. 143.

⁶⁹ ЗОН РС, чл. 144. Маргинални наслов „Посебан случај ништавости уговора“.

⁷⁰ Вид. Б. Лоза, (2000⁸а), 225.

⁷¹ Вид. О. Антић, (2011¹¹а), 362, фн. 937.

5. ПИСАНА ИСПРАВА

Писмена, свечана или строжа форма (нпр. нотарска), тражи се тамо гдје одређени интереси имају већу и значајнију улогу него брзина и једноставност у закључивању, и то су уговори који се односе на добра знатне вриједности и друштвеног значаја, што су свакако непокретности.⁷²

Сложени правни послови се закључују и када је дозвољена слобода форме и када је она законом утврђена, што значи да такви правни послови треба да се сачињавају уз помоћ стручног лица. Правни саобраћај утиче на законодавство, а и законодавство утиче на правни саобраћај. „Законе праве најобразованији, и најискуснији стручњаци, који познају и потребе саобраћаја, а треба и на то помислити, да један закон, који је после дугог саветовања и дугога труднога рада донесен, треба да има и извесно васпитно дејство на ток саобраћаја; да је задатак законодавства да наврати саобраћај у чврсте и сигурне границе закона, а у његову сопствену корист. И када право зајемчава изнудљивост само изјавама воље у прописаној форми, оно им тиме придаје правни карактер, обележава их тиме као изјаве воље, које су из области правно необавезних разговора и преговора прешле у област правне принуде. Стога, закон мора дати доказно средство ради убеђења судије да ову правну вољу по спољним знацима оцењује, да обавезује само она воља која је у извесној форми изражена, а то су формалне изјаве воље.“⁷³

Испуњењем сваке форме, посебно писмене и свечане, интерес уговорних страна се аутоматски заштићује посебно: заштита од пренагљеног и тренутног одлучивања, неозбиљности, нејасних и непрецизно формулисаних клаузула уговора, недостатка воље, заштита страна од наглих непромишљених одлука, заштита интереса.⁷⁴

Законска форма осигурава доказ (доказно средство),⁷⁵ и смањује спорове или их брже рјешава. Циљ је да не долази до парница, или да се смање или да се не одуговлаче, а то је интерес и друштвене заједнице, гдје највише помажу доказна средства, а најпоузданије су исправе.⁷⁶

---

⁷² Вид. О. Станковић, М. Орлић, 319.

⁷³ Вид. Д. Аранђеловић, 9, 11 и 13.

⁷⁴ Вид.: Д. Стојановић, О. Антић, 331; О. Антић, (2011^б), 343; М. Орлић, „Предуговор у југословенском праву“, *Годишњак Правног факултета у Сарајеву* 1986, 143; С. Перовић, 51.

⁷⁵ Вид. Г. Станковић, Р. Рачић, 388.

⁷⁶ Закон о парничном поступку – ЗПП РС, *Службени гласник РС*, бр. 58/03, 85/03, 74/05, 63/07, 49/09 и 61/13, чл. 132, ст. 1.

Када се каже доказна снага,⁷⁷ то значи и нотарски обрађена исправа.⁷⁸ Закон о парничном поступку ствара пресумцију аутентичности.

Писмена исправа се схвата „као фотографија потпуне сагласности страна“, али се могло доказивати у неким случајевима и оно што није ушло у писани уговор (оборива претпоставка).⁷⁹ Против заблуде и лажи исправа не даје заштите, с тим да је тако са свим начинима изјављивања воље (и писмено и усмено),⁸⁰ што значи да понекад оно што је у исправи наведено, као најјаче доказно средство, може бити и неистинитог садржаја.

Код законске форме, стране треба да поштују императивне прописе. Тако, у упоредном праву позната су три термина за обиљежавање категорија неважећих правних послова: послови који уопште не постоје, послови који постоје али су ништави и не производе никакво правно дејство, и правни послови који се могу нападати у одређеном року од стране правно заинтересованих лица. Српски грађански законик из 1844. године није садржавао прописе о правним пословима уопште, па је у нашој предратној правној литератури ово питање било спорно.⁸¹

Поставља се питање да ли неиспуњење предвиђене форме код уговора о доживотном издржавању има за посљедицу ништавост и које су посљедице за уговорне стране, какве су консеквенце ако је уговор извршен и да ли може доћи до конвалидације, те да ли је форма услов постојања овог уговора?

Поједини теоретичари сматрају да у свим случајевима доживотног издржавања, осим оних уређеним Законом о наслеђивању, треба признати правну важност таквих уговора, тј. када конвалидација није штетна по друштвене интересе, а то је када је уговор о доживотном издржавању закључен по општим правилима имовинског права, када је својина пренијета на даваоца издржавања, онда би и споразумни раскид уговора морао да буде у писаној форми и овјерен код суда.⁸²

Код овог неименованог (неправог) уговора о доживотном издржавању неки теоретичари су наводили да може бити проблем заштите примаоца издржавања, па би се његовим регулисањем подстакло чешће закључивање и тиме повећале могуће злоупотребе.⁸³

---

⁷⁷ Вид. Г. Станковић, Р. Рачић, 389. Доказну снагу приватне исправе суд цијени по принципу слободне оцјене, док за јавну исправу важи начело легалне оцјене доказа.

⁷⁸ ЗоНот, чл. 4.

⁷⁹ Вид. С. Перовић, 88.

⁸⁰ Вид. Д. Аранђеловић, 16.

⁸¹ Вид. С. Перовић, 121.

⁸² Вид. О. Антић, (2011^б), 353.

⁸³ Вид. В. Кораћ, 218. Овај аутор наводи примјер Хрватске „гдје је Законом о обвезним односима регулисан уговор о досмртном издржавању, уз извршење преноса имовине

6. ОВЈЕРА

Састављање исправе пред надлежим органом, јесте обезбјеђење потребне јавности.⁸⁴ Јавно изјављивање воље пред надлежним органом, у категорији свечаних уговора код нотарски обраћених уговора представља *par excellence*.⁸⁵

Када говоримо о овјери уговора, односно потписа страна, можемо рећи да је овјера традиционално била једна од формалности, чији је задатак био да потписе стране учини аутентичним, а на основу индивидуалности потписника може се видјети озбиљност изјављене воље.⁸⁶ Примјера ради, доказ којим се постиже сигурност да су испуњени сви квалитети за пуноважност пуномоћства (код специјалног пуномоћства које се захтијева од трећег лица када долази у контакт са пуномоћником), јесте да буде у облику јавне и јавно овјерене исправе.⁸⁷

У многим случајевима, овјера постоји не само у интересу странака него и трећих лица, да изјаве воље буду приступачне и лицима посредно заинтересованим. Такав случај постоји управо код отуђења и оптерећења непокретности или код брачних имовинских уговора, па је неопходно да су изјаве дате јавно.⁸⁸ Сигурност правног промета зависи од поуздања у земљишне књиге.⁸⁹ Морамо напоменути да је у Републици Српској установљен јединствен систем евиденције о правима на непокретностима, који је дат у надлежност управном органу. Тако, геодетска управа одлучује о стицању, преносу, ограничењу и престанку стварних и других права на непокретностима,⁹⁰ за разлику од земљишнокњижне евиденције, гдје је надлежност била раздвојена. Фактичко стање је водио катастар (управни орган), а евиденцију о правима судски орган (земљишнокњижно одјељење суда). Када се рјешава о правима, мислимо да ипак већу гаранцију за непристрасност даје суд.⁹¹ Јав-

---

са примаоца на даваоца издржавања у тренутку закључења уговора, па су могућности за злоупотребе и преваре повећане ако су особе које траже издржавање старија лица без ближих сродника“.

⁸⁴ Вид.: Д. Стојановић, О. Антић, 311; О. Антић, (2011^б), 343.

⁸⁵ Вид. С. Перовић, 66.

⁸⁶ Вид. О. Антић, (2011^б), 344.

⁸⁷ Вид. Б. Благојевић, *Грађанско правни облигациони уговори*, Научна књига, Београд 1952², 142. Као примјер, наводи се пуномоћство за упис или брисање права у земљишним књигама, које мора бити издато у јавној или јавно овјереној писменој исправи.

⁸⁸ Вид. С. Стјепановић, М. Младеновић, М. Живановић, 140 и даље.

⁸⁹ Закон о земљишним књигама – ЗЗК РС, *Службени гласник РС*, бр. 67/03, 46/04, 109/05 и 119/08, чл. 69.

⁹⁰ Закон о премјеру и катастру, *Службени гласник РС*, бр. 6/12, чл. 57, 86, 87, и 128–139.

⁹¹ Вид. О. Станковић, М. Орлић, 366.

ност земљишних књига огледа се у томе, што су подаци који се у њих уписују доступни свима, а јавне су и што их воде судови као гарант да се воде непристрасно и да су уписи извршени на законит начин, зато су оне огледало права на непокретностима.⁹² Укњижба,⁹³ предбиљежба⁹⁴ и забиљежба⁹⁵ уговора о доживотном издржавању би требало да се уносе у јавне књиге односно јавне регистре, јер могу бити од утицаја на земљишнокњижна права и обавјештење трећих лица. Тако би забиљежбу требало уписати у власнички лист, али с обзиром на то да трећа лица треба да буду обавијештена какве терете, ограничења и обавезе има власник, требало би то констатовати и у теретном листу.⁹⁶ Уписом права даваоца издржавања у јавне књиге, овом уговору се даје дејство *erga omnes*, апсолутно, стварноправно дејство, што значи да ће се моћи одузети од трећег лица у случају отуђења непокретности.⁹⁷

Разлог зашто се у закону за пуноважност неких уговора тражи нарочита форма је њихов значај. Форма стране опомиње да прије закључења добро размисле о значају правног посла, а посебно када су у „нарочитом међусобном односу“,⁹⁸ гдје се осим писмена и овјере тражи свечана форма пред судијом или нотаром.

7. НОТАР ТРЕБА ДА ПРОЧИТА УГОВОР И ДА УПОЗОРИ СТРАНЕ УГОВОРНИЦЕ НА ПРАВНЕ ПОСЉЕДИЦЕ

Нотар чита и упозорава на озбиљност посла који се закључује, утврђујући праву вољу, с циљем да спријечи фиктивни уговор, тј. намјеру уговорника да осујете право нужних насљедника на нужни дио,⁹⁹ мада то није лако уочити, посебно кад уговор закључују међусобно брачни другови или сродници између којих постоји законска обавеза издржавања.

---

⁹² Вид.: О. Станковић, М. Орлић, 319, 331 и 333; Д. Медић, „Завршне одредбе Закона о стварним правима у РС“, *Годишњак Правног факултета Бања Лука* 2010, (203–219), фн. 32; П. Симонети, „Стјецање права власништва и других стварних права с повјерењем у земљишне књиге по Нацрту Закона о стварним правима ФБиХ и РС“, *Правна ријеч* 5/2005, 95.

⁹³ Вид. О. Станковић, М. Орлић, 347.

⁹⁴ *Ibid*, 351. Начин заштите од вишеструке препродаје исте непокретности неколицини купаца, па сходно томе заштита и од више закључених уговора о доживотном издржавању.

⁹⁵ Вид. О. Станковић, М. Орлић, 355.

⁹⁶ Вид.: О. Антић, (2011¹¹а), 362; О. Станковић, М. Орлић, 324.

⁹⁷ У случају више уговорених доживотних издржавања савјесност даваоца је одређујући момент за суд, а у случају да су сви савјесни, суд би требало да цијени све околности сваког конкретног случаја, посебно узимајући у обзир шта је све улазило у извршење обавезе даваоца издржавања и дужину трајања.

⁹⁸ Вид. А. Гамс, *Увод у грађанско право*, Научна књига, Београд (1959³), 196.

⁹⁹ Вид. О. Антић, (2011¹¹а), 365. Симуловани уговор о доживотном издржавању.

Нотаријална или аутентична форма¹⁰⁰ је сложенија и строжа и представља остварење формализма у вишем степену, него што је то случај код писане форме. Приликом овјере писане исправе, нотар је дужан да прочита садржину уговора и упозори уговораче на правне последице које он производи, а посебно на обавезе из уговора, на њихова права, јер тачно утврђена права примаоца издржавања штите, шта је то тачно евидентирано на шта се давалац обавезао, строга форма обезбјеђује примаоца издржавања од принуде, пријетње и заблуде, а давалац издржавања зна шта му таксативно припада од имовине у тренутку смрти примаоца издржавања. И, на крају, нотар ће констатовати да су извршене све ове радње које прописује Закон о наслеђивању. Активна улога јавног органа је услов *sine qua non*.¹⁰¹

Каква су дејства уговора када су стране извршиле своје уговорене обавезе у потпуности или у претежном дијелу, а нису испоштовале предвиђену форму, за уговоре о доживотном издржавању регулисао је ЗОН Републике Српске.¹⁰² Пошто се захтијева нотарска форма, којом се доказује закључење уговора, значи да ако се не испуни прописана форма нема ни доказа да је уговор закључен.¹⁰³ За /неправе/ уговоре о доживотном издржавању који се склапају по општим правилима имовинског права, није забрањено да стране у границама јавног поретка могу слободно уређивати своје облигационе односе, што значи да могу склопити и такав уговор гдје се у тренутку закључења уговора преноси дио имовине са примаоца издржавања на даваоца у својину. Међутим, мислимо да ако је предмет уговора пренос или стицање ствари и права на непокретностима, а то је регулисано посебним законом (чл. 68 ЗоНот РС), онда важи сходна примјена одредаба именованог уговора регулисаног Законом о наслеђивању Републике Српске, иначе уговор је ништав.

Форма уговора о доживотном издржавању по ЗОН-у Републике Српске, је битна и доказна форма (*ad probationem*), што би у супротном значило да законска одредба о потреби нотарске обраде не би имала сврху (чл. 75–84 ЗоНот РС и чл. 139 ЗОН РС).

---

¹⁰⁰ Вид.: М. Константиновић, *Облигационо право*, Београд 1957, 56; М. Константиновић, *Облигационо право*, према белешкама са предавања професора Михаила Константиновића, Удружење студената Правног факултета, Београд 1962, 24; С. Перовић, 67. Постоји схватање да се ту ради о „тространом акту“, да је државни орган поред уговорних страна трећи учесник правног акта, што се посебно односи на уговор из Закона о наслеђивању као што је уговор о доживотном издржавању.

¹⁰¹ Вид. О. Антић, (2011¹¹а), 351. Одлука Савезног суда, Зс 39/74, разлог ништавости: судија није прочитао и упозорио стране на значај и последице уговора. Наведено према О. Антић, 351. Вид. О. Антић, (2011¹¹а), 340, фн. 885: „Овај конститутивни карактер форме није прихваћен свугде у правним системима.“

¹⁰² Вид. ЗОН РС, чл. 139, ст. 1 и 2.

¹⁰³ Вид.: Б. Лоза, (2000⁴б), 24; Н. Вукоје, „Добре и рђаве стране форме уговора“, *Годишњак Правног факултета у Источном Сарајеву* 1/2013, 100–116.

Нотарски запис означава јавну исправу о правном послу коју за стране сачињава нотар, у посебној форми, са посебним садржајем и по посебном поступку.¹⁰⁴ Навели бисмо занимљив приједлог који је дат у Радном тексту Комисије за израду Грађанског законика Републике Србије, а то је да уговор о доживотном издржавању мора бити закључен у форми јавнобилежнички потврђене (солемнизоване) исправе.¹⁰⁵

Присталице законске форме сматрају да је ће се више постићи у смањењу парница ако се у грађанско право уведу чвршће, јасније и свечаније форме за правне послове, у стварању правних односа, него путем процесних реформи, а главну корист коју форма пружа је „сигурност правног поретка“.¹⁰⁶ Изјављена воља у нарочитој форми ствара код изјављивача неко „пословно расположење“ у коме треба свако да се налази када правне послове предузима. Зато законска форма служи као „печат на готову правну вољу“. На овај начин судији је олакшано да утврди да ли је исправа односно документовани правни посао постојао.

У теорији се сматра да уговор о доживотном издржавању, уз учешће суда или нотара,¹⁰⁷ омогућава примаоцу издржавања да тражи принудно извршење¹⁰⁸ иако није прво утужио даваоца издржавања.¹⁰⁹

8. ЗАКЉУЧАК

Законом о наслеђивању Републике Српске, предвиђено је да уговор о доживотном издржавању мора бити нотарски обрађен. Нотарска форма за овај уговор је битна. Предлажемо да се уместо компликоване нотарски обрађене исправе размотри могућност увођења потврђене (солемнизоване) исправе код нотара. Очекујемо да се у овом закону

¹⁰⁴ Вид. В. Кораћ, 215.

¹⁰⁵ Влада Републике Србије дала је на јавну расправу Радни текст Комисије за израду Грађанског Законика Републике Србије, чл. 2795 ГЗ, цитирамо: „Приликом потврђивања (солемнизације) уговора јавни бележник је дужан да уговорнике нарочито упозори на то да имовина која је предмет уговора не улази у заоставштину примаоца издржавања и да се њоме не могу намирити његови нужни наследници, о чему ставља напомену у клаузули о потврђивању и да је у супротном, уговор ништав.“

¹⁰⁶ Р. Moeneclaey, *De la renaissance du formalisme dans les contrats en droit civil et commercial francais*, these, Lille 1914, 27. Наведено према: С. Перовић, 41.

¹⁰⁷ Вид. Р. Рачић, *Извршно процесно право*, Правни факултет Универзитета у Бањој Луци, Бања Лука 2009, 29: „Нотари су помоћни орган суда.“

¹⁰⁸ Закон о извршном поступку – ЗИП, *Службени гласник РС*, бр. 59/03, 85/03, 64/05, 118/07, 29/10, 57/12, 67/13 и 98/, чл. 23. У ред извршних исправа, сврстана је и извршна нотарска исправа.

¹⁰⁹ ЗоНот, чл. 85, ст. 1, 2 и 3.

допуни појам уговора о доживотном издржавању, тако да у обавези као накнада за издржавање, стоји и обавеза даваоца издржавања да примаоца издржавања последије смрти и сахрани.

Требало би да се размотри и увођење уговора о наслеђивању између брачних другова, како би се допринијело отклањању бројних дуготрајних спорова који се јављају у пракси последије смрти једног од супружника. Истовремено, да не би дошло до злоупотребе, потребно је да се искључи могућност закључења уговора о доживотном издржавању између лица која закључе уговор о наслеђивању.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Антић, Оливер, „Савесност и поштење у облигационом праву“, *Правни живот* 2003;
2. Антић, Оливер, *Наследно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2011¹¹;
3. Антић, Оливер, *Облигационо право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2011⁶;
4. Аранђеловић, Драгољуб, *О формалним изјавама воље: с нарочитим обзором на наш грађански законик*, Београд 1910;
5. Благојевић, Борислав, *Грађанскоправни облигациони уговори*, Научна књига, Београд 1952²;
6. Вукоје, Нада, „Добре и рђаве стране форме уговора“, *Годишњак Правног факултета у Источном Сарајеву* 1/2013;
7. Гамс, Андрија, *Увод у грађанско право*, Научна књига, Београд 1959³;
8. Константиновић, Михаило, *Облигационо право*, Београд 1957;
9. Константиновић, Михаило, *Облигационо право: према белешкама са предавања*, Удружење студената Правног факултета, Београд 1962;
10. Кораћ, Велибор, „Нотарски запис уговора о доживотном издржавању“, *Зборник радова са Савјетовања правника*, Будва 2012;
11. Лоза, Богдан, *Облигационо право, Општи дио*, Службени гласник, Београд 2000⁴;
12. Лоза, Богдан, *Облигационо право: посебни дио*, Правни факултет Универзитета у Српском Сарајеву, Српско Сарајево 2000⁸;
13. Марковић, Лазар, *Грађанско право, Општи део и стварно право*, Народна самоуправа, Београд 1927²;
14. Moeneclaeу, Pierre, *De la renaissance du formalisme dans les contrats en droit civil et commercial francais, these*, Lille 1914;
15. Медић, Душко, „Завршне одредбе Закона о стварним правима РС“, *Годишњак Правног факултета* 2010;

16. Мораит, Бранко, *Облигационо право*, књига прва, Правни факултет, Бања Лука 2007²;
17. Орлић, Миодраг, „На путу стварања Новог Грађанског Законика у Србији, *Правна ријеч* 2008;
18. Орлић, Миодраг, „Предуговор у југословенском праву“, *Годишњак Правног факултета у Сарајеву* 1986;
19. Орлић, Миодраг, „Савесност при стицању непокретности“, *Правни живот* 1980;
20. Орлић, Миодраг, *Закључење уговора*, Институт за упоредно право, Београд 1993;
21. Перовић, Слободан, *Формални уговори у грађанском праву*, Савез удружења правника Југославије, Београд 1964;
22. Рачић, Ранка, *Извршно процесно право*, Правни факултет, Бања Лука 2009;
23. Станковић, Гордана, Рачић, Ранка, *Парнично процесно право*, Графокомерц, Требиње 2008¹;
24. Станковић, Обрен, Орлић, Миодраг, *Стварно право*, Номос, Београд 1999⁹;
25. Стјепановић, Станка, Младеновић, Марко, Живановић, Милорад, *Породично право*, Правни факултет Универзитета у Српском Сарајеву, Српско Сарајево 2003;
26. Стојановић, Драгољуб, Антић, Оливер, *Увод у грађанско право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2004².

Правни прописи

1. Закон о извршном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 59/03, 85/03, 64/05, 118/07, 29/10, 57/12, 67/13 и 98/14;
2. Закон о наслеђивању, *Службени гласник РС*, бр. 1/09, 55/09 и 91/16;
3. Закон о нотарима, *Службени гласник РС*, бр. 86/04, 2/05, 74/05, 76/05, 91/06, 37/07, 50/10, 78/11 и 20/14;
4. Закон о облигационим односима, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89 и *Службени гласник РС*, бр. 21/92, 17/93, 39/03, 3/96 и 74/04;
5. Закон о парничном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 58/03, 85/03, 74/05, 63/07, 49/09 и 61/13;
6. Закон о премјеру и катастру, *Службени гласник РС*, бр. 6/12;
7. Закон о раду, *Службени гласник РС*, бр. 55/07 – пречишћени текст.
8. Закона о земљишним књигама, *Службени гласник РС*, бр. 67/03, 46/04, 109/05 и 119/08;
9. Породични закон, *Службени гласник РС*, 54/02, 41/08 и 63/14;
10. Преднацрт Грађанског законика Републике Србије;

Nada Vukoje

Medical centre, “Sveti Luka”, Bileća

SPECIAL FORM OF THE CONTRACT OF LIFETIME SUPPORT IN THE REPUBLIC OF SRPSKA

Summary

A simple written form of a lifetime support contract in the Republic of Srpska is not sufficient, but the parties to the authentic declaration of will must register with the notary public. The notary inquires whether the parties are capable, whether they are authorized to conclude the contract, warns them that the property that is the subject of the contract does not enter into the legacy of the recipient and that the forced heirs can not be settled. Prior to the certification notary establishes that the iquiring was done. While drawing up a written document, a notary is assured that there is no disadvantage, that the rights are clear and unambiguous, and in particular that it is known what the provider is obliged to do. It is necessary to specify the elements of support obligation, since at the same time these constitute the rights of the recipient. Also, the obligation of the recipient of the support, which consists in the transfer of the ownership right to the provider, or the transfer of other rights that exist at the moment of the conclusion of the contract, must be precisely determined, with the transfer being postponed until the moment of the death of the recipient of the support. This is not an inheritance treaty that once existed in our law. The notarial form is protective and evidential. The provider may register his rights in public records.

Key words: *Contract of Lifetime Support; Legal Form; Written Act; Certification; Notary.*

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАД / *REVIEW ARTICLE*

Примљен: јун 2016.

Received: June 2016.

Драженко Лугоња

Студент II циклуса студија на Правном факултету
Универзитета у Источном Сарајеву

КОНДИКЦИЈА У ПРАВУ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Кондикција представља тужбу за поврат одређене ствари која се код обогаћеног налази без правног основа (sine causa). Тужба из неоснованог обогаћења има дугу традицију у европском грађанском праву. Основни елемент кондикције представља санкционисање правно неоснованог обогаћења на туђ рачун.

Овај рад је усмјерен на анализу важећих домаћих законских решења и њихову примјену у судској пракси Босне и Херцеговине. Рад истражује услове који су потребни за постојање стицања без основа, као и опште и посебне кондикционе случајеве. Због сличности правних института правно неоснованог обогаћења и накнаде штете, рад ће анализирати однос тужбе за накнаду штете и кондикције, као и однос два поступка кроз које дужник може извршити враћање имовине која му је одузета претходним провођењем извршења.

Кључне ријечи: *Condictio* – тужба због стицања без основа; Правно неосновано обогаћење.

1. УВОД

Важеће одредбе које регулишу облигационоправне односе у Босни и Херцеговини, прописане су Законом о облигационим односима који је донесен 30. марта 1978. године, а ступио је на снагу 1. октобра 1978. године,¹ гдје се у одељку 3 (чл. 210–219), уређује област „стицања без основа” (*Condictio sine causa*). У БиХ постоје два Закона о облигационим односима, јер су Федерација БиХ и Република Српска преузеле Закон о

Драженко Лугоња, drazenko111@gmail.com.

¹ Закон о облигационим односима – ЗОО, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89.

облигационим односима СФРЈ. Закон о облигационим односима који се примјењује у ФБиХ и Закон о облигационим односима Републике Српске су слични, али нису у цијелости идентични, јер су извршене одређене измјене и допуне како у Федерацији БиХ, тако и у Републици Српској.²

Правна посљедица стицања без основа је настанак облигационог односа у којем је неосновано обогати дужник повјериоцу дужан вратити или надокнади стечену корист, а тужба којом се повјерилац обраћа суду назива се, традиционално, кондикција.³ Закон о облигационим односима прихвата јединствену тужбу због стицања без основа, која се разликује од кондикција у римском праву, гдје су за поједине врсте неоснованог обогатења примјењиване посебне тужбе које су биле предвиђене за те случајеве, као што је био случај са *Actio de in rem verso*.

Опште правило за све случајеве стицања без основа прописано је чланом 210 ЗОО, и њиме су обухваћени сви облици неоснованог обогатења без обзира на начин како су настали: радњом осиромашеног лица, догађајем, радњом обогатењем итд. Правило је прописано на сљедећи начин: „Кад је неки дио имовине једног лица прешао на било који начин у имовину неког другог лица, а тај прелаз нема свој основ у неком правном послу или у закону, стицалац је дужан да га врати, а кад то није могуће – да накнади вриједност постигнутих користи.”⁴ Према томе, за сваки прелаз имовине с једног лица на друго непоходно је постојање ваљаног правног основа. Уколико прелаз имовине с једног на друго лице нема свој основ у неком правном послу или закону, обогати га је дужан вратити, а уколико то није могуће, накнадити вриједност постигнутих користи. У односу на закон из 1978. године, у члану 210 ЗОО извршене се одређене измјене, како би се одредбе наведеног члана ускладиле са промјенама у правно-политичком систему БиХ и Републике Српске.⁵

² Закон о облигационим односима, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89, и *Службени лист РБиХ*, бр. 2/92, 13/93 и 13/94, и *Службене новине Федерације БиХ*, бр. 29/03 и 42/11; Закон о облигационим односима, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89 и *Службени гласник РС*, бр. 21/92, 17/93, 39/03, 3/96 и 74/04.

³ О. Антић, *Облигационо право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2010, 534.

⁴ ЗОО, чл. 210, ст. 1.

⁵ Прије измјене, став 1 и став 2 члана 210 гласили су: (1) Ако је друштвено средство којим управљају радници, односно други радни људи у одређеном друштвеном правном лицу на било који начин прешло у друштвена средства којим управљају радници, односно други радни људи у другом друштвеном правном лицу, или у имовину неког лица, а тај прелаз нема основа у неком самоуправном споразуму или у неком другом правном послу или у закону, стицалац је дужан да га врати, ако је то могуће, а иначе је дужан да накнади вриједност постигнуте користи. (2) Одредба претходног става сходно се примјењује кад је неки дио имовине једног лица на било који начин

Члановима 211, 212, 213 и 216 ЗОО регулисани су случајеви гдје не постоји реститутивна обавеза. Обим враћања оног што је стечено без основа и накнада трошкова регулисани су члановима 214 и 215 ЗОО, док су члановима 217, 218 и 219 ЗОО, издвојени посебни реститутивни разлози.

2. КАРАКТЕРИСТИКЕ И ЕЛЕМЕНТИ КОНДИКЦИЈЕ

Тужба из правно неоснованог обогаћења је облигациона тужба којом се тражи реситуција (враћање) оног што је примљено без основа. То је лична облигациона тужба, што значи да је осиромашени може подићи само против лица које се налази са њим у облигационом односу, тачније само против обогаћеног и његових универзалних сукцесора (наслѣдника).⁶ Кондикција није непосредно усмјерена на ствар или други предмет обогаћења, него на извршење обавезе од стране обогаћеног дужника. Дакле, овом тужбом осиромашени остварује своје тражбено право према обогаћеном лицу, односно постиже извршење обавезе која лежи на страни обогаћеног, а која се састоји у враћању оног чиме се обогатио или у давању његове противвриједности у новцу. За разлику од стварноправних тужби које су апсолутног карактера, јер их овлашћено лице може подићи против сваког лица које угрожава или самовласно присваја његово апсолутно право, тужба из неоснованог обогаћења има релативан карактер.⁷

Основна функција јединствене (опште) тужбе због стицања без основа је омогућавање санкционисања свих ситуација гдје долази до неоснованог стицања на туђи рачун, а који нису посебно регулисани. То је видљиво у одредби члана 210 ЗОО гдје се регулише неосновано обогаћење „на било који начин”. Постоји и другачије мишљење, односно да је чланом 210 ЗОО дато опште правило и којим су уређени само случајеви који се односе на кондикције, док су случајеви који се тичу тужбе *de in rem verso* посебно прописани у чл. 217 и 218 ЗОО.⁸

За разлику од опште тужбе из стицања без основа, у неким другим случајевима прописују се посебна правила. Као посебан случај стицања без основа наводи се, на примјер, неоснована корист која је стечена вр-

---

прешао у друштвена средства којим управљају радници, односно други радни људи у друштвеном правном лицу или у имовину неког другог лица, а тај прелаз нема основа у самоуправном споразуму или у неком другом правном послу или у закону. Такође, прије брисања, став 3 члана 210 гласио је: (3) Под прелазом друштвеног средства односно имовине подразумијева се и стицање користи извршеном радњом.

⁶ Љ. Милошевић, *Облигационо право*, Универзитет у Новом Саду, Научна књига, Београд 1970, 184.

⁷ С. Перовић, *Коментар Закона о облигационим односима*, Савремена администрација, Београд 1995, 504.

⁸ Ј. Даниловић, „Неосновано обогаћење”, *Анали Правног факултета у Београду* (Анали ПФБ) 1-4/2001, 506–507.

шењем пословодства без налога.⁹ На примјер, лице које врши посао у намјери да другом помогне има право на накнаду учињених трошкова до висине користи, чак и у случају да нису испуњени услови који се захтијевају за пословодство без налога.

Тужба из неоснованог обogaћења је кондемпнаторна тужба, односно тужба којом се странки у пресуди налаже извршење одређене чинидбе. То значи да је у парничној пресуди којом се обogaћеном налаже враћање неосновано стеченог, неопходно одредити и парнициони рок.¹⁰ Кондемпнаторном (осуђујућом) пресудом суд налаже осуђеној странки да у корист свог парничног противника нешто учини, трпи или пропусти, а циљ кондемпнаторне заштите је у томе да се чињенично стање доведе у склад с правним стањем.¹¹

Кључни елементи (битни услови) које повјерилац кондикцијом мора доказати пред судом да би се усвојио тужбени захтјев су: 1. осиромашење (умањење имовине једног лица); 2. обogaћење (увећање имовине другог лица); 3. корелација између умањења и увећања имовине, тј. узрочна (каузална) веза између наведеног преласка имовине; 4. изостанак (одсуство, непостојање) правног основа.

Да би настала обавеза враћања, неопходно је да су сви наведени услови кумулативно испуњени. Кад се сви услови остваре, обogaћени је дужан вратити стечену имовину, односно накнадити вриједност постигнуте користи, а ако то не учини добровољно, осиромашени има право на тужбу за поврат неосновано стеченог (*Condictio sine causa* – кондикција). Поједини аутори, као битан услов стицања без основа истичу и то да чињење усљед кога је дошло до промјене у имовини обogaћеног и осиромашеног не смије бити деликатна радња, јер би то био облигациони однос чији је основ накнада штете, а не облигациони однос из стицања без основа.¹²

3. ОПШТИ КОНДИКЦИОНИ СЛУЧАЈЕВИ (ИСПЛАТА НЕДУГОВАНОГ)

У опште кондикционе случајеве спадају исплата недугованог, исплата која је извршена с обзиром на основ који се није остварио или је доцније отпао,¹³ и исплата са неморалним или незаконитим циљем.

⁹ ЗОО, чл. 223, ст. 1.

¹⁰ Члан 179 ЗОО гласи: (1) Кад се странки у пресуди налаже извршити какву чинидбу, одредиће се и рок у којем је ту чинидбу дужна извршити.

¹¹ Ј. Чизмић, *Коментар закона о парничном поступку Федерације БиХ*, Привредна штампа, Сарајево 2009, 381.

¹² О. Антић, 535.

¹³ ЗОО, чл. 210, ст. 2.

Исплата недугованог (*Condictio indebiti*) је најважнији случај стицања без основа који постоји када једно лице исплати другом лицу дуг који не дугује. Закон о облигационим односима изричито не прописује ову врсту кондикције, већ се она изводи из општег правила стицања без основа (чл. 210, ст. 1). За настанак овог кондикционог случаја потребно је испуњење три услова: а) да између два лица постоји одређена чинидба која је преузета ради испуњења неке обавезе, б) да је исплаћен непостојећи дуг, в) да је лице које је извршило исплату било у заблуди у погледу исплате своје обавезе.¹⁴ Најбитнији услов за подизање ове тужбе је да је исплата извршена грешком или у заблуди. У супротном, уколико је неко извршио исплату знајући да није дужан платити, нема право да захтијева враћање, изузев ако је задржао право да тражи враћање или је платио да би избјегао принуду. Према наведеној одредби, само онај који је у тренутку извршене исплате знао да плаћа нешто што није његова обавеза не може тражити враћање, а не и онај који је исплату извршио грешком или у заблуди.¹⁵

У судској пракси грађанског права били су чести случајеви када је купац платио вишу цијену од висине стварног износа. У том случају, о захтјеву за враћање више плаћеног износа купопродајне цијене, такође се одлучује по правилима о неоснованом обогаћењу.¹⁶ У таквим ситуацијама, када се враћа оно што је стечено без основа, треба се платити и затезна камата и то од дана стицања.¹⁷

У опште случајеве спада и стицање с обзиром на основ који се није остварио или који је касније отпао (чл. 210, ст. 2). Обогаћење, с

¹⁴ Љ. Милошевић, 178

¹⁵ Пресуда Врховног суда БиХ, Пж. 541/86, од 10. 11. 1987. године, *Билтен судске праксе Врховног суда БиХ*, бр. 1/1988, 80.

¹⁶ Вид.: Правни став Грађанског одјељења Кантоналног суда у Сарајеву, *Билтен Кантоналног суда у Сарајеву*, бр. 1/2002, 25; Х. Тајић, *Грађанско и привредно право у пракси судова БиХ*, Привредна штампа, Сарајево 2009, 543.

¹⁷ „На основу чињеничног утврђења, да је од стране осигуравајуће куће туженом дана 2. 3. 2005. године исплаћен износ од 11.218,00 КМ због настале штете на објекту и инсталацијама власништво тужитеља услед пожара, првостепени суд изводи правилан закључак да се ради о стицању без основа јер су испуњени сви увјети из чл. 210 ЗОО, и то: да је дошло до обогаћења туженог, осиромашења тужитеља, постојања узрочне везе између обогаћења и осиромашења и непостојања пуноважног основа за обогаћење. На овако утврђено чињенично стање првостепени суд је правилно примијенио материјално право када је обавезао туженог да тужитељу на име стицања без основа исплати износ од 11.218,00 КМ. Када се враћа оно што је стечено без основа, треба се платити и затезна камата и то од дана стицања, тако да је првостепени суд правилно примијенио материјално право када је обавезао туженог на плаћање законске затезне камате од дана стицања.” – Пресуда Кантонални суда у Новом Травнику, 006-0-Гж-06-000 148, од 14. 3. 2007. године. Наведено према: *Домаћа и страна судска пракса*, бр. 32/VI, Привредна штампа, Сарајево, март–април 2009, 29–30.

обзиром на основ који је доцније отпао, као врста правно неоснованог обogaћења постоји када неко лице да или учини нешто другом лицу на темељу основа који постоји у тренутку давања односно чињења, али доцније тај основ престане да постоји – „отпадне”, тако да се оно што је на основу њега дато или учињено појављује као правно неосновано. Лице које је нешто дало или учинило у случајевима доцнијег отпадања основа је правно неосновано осиромашено у погледу давања односно чињења.¹⁸

Тужба у случају обogaћења с обзиром на основ који се није остварио назива се *Condictio ob causam futuram*, а тужба која се подиже с обзиром на основ који је постојао па је доцније отпао, назива се *Condictio ob causam finitam*. Ове тужбе, с обзиром на то да постоји општа тужба из правно неоснованог стицања, данас немају никакав практичан правни значај.¹⁹

3.1. Случајеви када се кондикција не може са успјехом користити у парници

Поједини случајеви неоснованог обogaћења, не сматрају се исплатом недугованог и код њих не постоји обавеза враћања. У таквим случајевима кондикција се не може са успјехом користити у парничном поступку, што је предвиђено члановима 211, 212, 213 и 216 ЗОО.

Чланом 211 ЗОО, прописана су правила враћања, односно случајеви када се не може тражити повраћај плаћеног. Из наведене одредбе произлази да је неопходан елемент исплате недугованог заблуда исплатиоца о постојању дуга,²⁰ јер осиромашени нема право на ресистуцију уколико је знао да није дужан платити. Стога, овај случај не представља случај исплате недугованог, нити неоснованог обogaћења. Чак и ако је исплатилац знао да није дужан платити, без обзира на то што се ради

¹⁸ „Тужитељи су по правном основу – судској пресуди и судском поравнању закљученом у сврху извршења те пресуде, исплатили туженој износ од 76.345,36 КМ, што представља ½ дијела вриједности некретнина које представљају брачну тековину тужене и првотужитеља, заједно са каматама и досуђеним парничним трошковима. Међутим, наведена правоснажна пресуда је преиначена од стране Врховног суда Републике Српске тако што је сувласнички дио тужене у брачној тековини снижен са 1/2 на 1/3 дијела, па је очигледно да је она без правног основа задржала износ од 22.885,55 КМ који представља разлику између исплаћеног износа и износа који би јој припао у складу са сувласничким дијелом утврђеним пресудом Врховног суда Републике Српске. Битно је да је отпао правни основ на темељу којег је закључено то поравнање, па на страни тужене постоји стицање без основа у смислу одредбе члана 210. ЗОО.“ – Пресуда Врховног суда Републике Српске, 80 0 П 016903 12 Рев, Бања Лука, од 1. 7. 2014. године.

¹⁹ С. Перовић, 497.

²⁰ Члан 211 ЗОО: „Ко изврши исплату знајући да није дужан платити, нема право да захтјева враћање, изузев ако је задржао право да тражи враћање или ако је платио да би избегао принуду.“

о застарјелом дугу и без обзира на то што је писменим путем задржао право да врати новчана средства, не може кондикцијом остварити реституцију уплаћених средстава.²¹

Чланом 212 ЗОО прописани су кондикциони случајеви двоструке исплате дуга.²² За разлику од осталих случајева, овдје је правни основ између осиромашеног и обогашеног постојао, али је осиромашени постојећи дуг платио два пута и то први пут као дужник, а други пут из неког другог разлога. Ако је друго плаћање извршено по основу извршне исправе у извршном поступку, осиромашени би своје потраживање могао остварити тужбом у парничном поступку или приједлогом за противизвршење у извршном поступку. У судској пракси БиХ, често се истиче да би тужилац тада могао захтијевати само повраћај првог износа по основу неоснованог обогашења туженог јер је прво плаћање постало неосновано, иако је дуг у то вријеме постојао, пошто је касније дуг плаћен на основу извршне исправе (правноснажне судске одлуке). Расправљањем о захтјеву због неоснованог обогашења на основу извршења судске одлуке поново би се расправљала ствар о којој је већ правноснажно пресуђено, а то није дозвољено. Правни основ за прво плаћање, које је било добровољно и основано, због касније принудне наплате је отпао.²³

Чланом 213 ЗОО, прописан је случај који се, такође, не сматра исплатом недугованог, а односи се на исплату која је извршена по основу природне обавезе, моралне или друштвене дужности. У овом случају обавеза ресистуције не постоји.²⁴ На примјер, ако је осиромашени извршио одређену исплату, сматрајући да не треба да исплати, али да има моралну обавезу према неком лицу, он послије не би могао тражити враћање уплаћених износа.²⁵

---

²¹ „Тужилац који плати застарјели дуг за утрошену воду, по уговору о испоруци воде његовом домаћинству, који несметано егзистира између странака, не може тужбом остварити поврат тих уплаћених средстава, без обзира на то што је знао да плаћа застарјели дуг и што је писменим актом упућеним тужбеном ‘задржао’ право да ова средства врати.“ – Пресуда Окружног суда у Бањалуци, Гж-1735/08, од 20. 10. 2008. године. Наведено према: *Домаћа и страна судска пракса*, бр. 50/IX, Привредна штампа, Сарајево 2012, 21.

²² Чл. 212 ЗОО: „Ко је исти дуг платио два пута, па макар једном и по основу извршне исправе, има право тражити враћање по општим правилима о стицању без основа”

²³ Пресуда Врховног суда БиХ, Пж. 444/90, од 21. 3. 1991. године. Наведено према: *Билтен судске праксе Врховног суда БиХ*, бр. 2/1991, 73.

²⁴ Чл. 213 ЗОО: „Не може се тражити оно што је дато или учињено на име извршења неке природне обавезе или неке моралне или друштвене дужности.”

²⁵ „Ако је тужитељ Фонд ПИО/МИО РС извршио исплате пензионерима због њиховог тешког социјалног и другог положаја, сматрајући да не треба да им исплати, али да има моралну обавезу према њима, од њих не би могао тражити враћање уплаћених пензија, у смислу одредби члана 213 ЗОО. Код примјене овог института нема никакве

Обавеза враћања не постоји ни у случају када је исплата извршена на основу накнаде штете због повреде тијела, нарушења здравља или смрти.²⁶ Како законодавац није ограничио примјену овог члана само на накнаду материјалне штете,²⁷ произлази да се овај члан односи и на плаћање новчане накнаде за претрпљену нематеријалну штету, која се може досудити у новцу због повреде тијела, нарушавања здравља или усмрћења неког лица уколико је оштећени претрпио физичке или психичке болове.²⁸ Овдје исплатилац не може тражити поврат исплаћеног новца од примаоца који је био савјестан, (односно који оправдано вјерује да је исплатилац дужник накнаде). С друге стране, прималац није дужан извршити поврат новца чак и да је исплатилац био у заблуди о постојању своје обавезе плаћања. Исплатиоцу се, ипак, пружа заштита, те се овлашћује да захтијева повраћај плаћеног од правог дужника чију обавезу је угасио.²⁹ Ипак, уколико је извршена исплата и затезних камата, у судској праски се сматра да затезне камате нису дио накнаде штете због озљеде тијела, па би у тој ситуацији ипак постојала обавеза враћања износа примљених с наслова камата (чл. 216 ЗОО).³⁰

Исплата недугованог постоји и када је основ плаћања представљао ништав уговор. Међутим, уколико је уговор ништав зато што је по својој садржини или циљу противан принудним прописима, јавном поретку или добрим обичајима, несавјесни исплатилац неће имати право на ресистуцију.³¹

4. ПОСЕБНИ КОНДИКЦИОНИ СЛУЧАЈЕВИ

У посебне кондикционе случајеве, који су најближи ранијим тужбама *Actio de in rem verso*, спадају: употреба ствари у туђу корист, изда-так за другог и употреба туђе ствари у своју корист.

одговорности туженог Федералног завода МИО/ПИО – дио имовине тужитеља није прешао у његову имовину, већ је прешао у имовину пензионера, па тужени не би био ни пасивно легитимисан у овом спору.“ – Пресуда Кантоналног/Жупанијског суда у Мостару, 58 0 Пс 902182 08 Пж Мостар од 8. 4. 2008. године, потврђена Пресудом Врховног суда ФБиХ 58 0 Пс 902182 08 Рев. Наведено према: *Домаћа и страна судска пракса*, бр. 34/2009, Привредна штампа, Сарајево, 53.

²⁶ Чл. 216 ЗОО: „Не може се тражити враћање неосновно плаћених износа на име накнаде штете због повреде тела, нарушења здравља или смрти, уколико је исплата извршена савесном прибавиоцу“.

²⁷ ЗОО, чл. 188 и 193–195.

²⁸ ЗОО, чл. 200 и 201.

²⁹ С. Перовић, 512.

³⁰ Пресуда Врховног суда Републике Хрватске, Рев-699/08-2, од 18. 3. 2009. године. Наведено према: *Домаћа и страна судска пракса*, бр. 49/2012, Привредна штампа, Сарајево, 88.

³¹ ЗОО, чл. 104, ст. 2.

4.1. Употреба ствари у туђу корист

Употреба ствари у туђу корист постоји када је неко своју или туђу ствар употребио у корист трећег, а нема услова за примјену правила о пословодству без налога. У том случају, трећи је дужан вратити ствар, односно ако то није могуће, накнадити њену вриједност.³² У овим случајевима основни предмет реститутивне обавезе је враћање ствари или новчане вриједности којом је увећана имовина обогаћеног лица, па стога и кондикција треба гласити на повраћај одређене ствари, или ако то није могуће, онда на накнаду њене противвриједности у новцу.³³ Ови кондикциони случајеви постоје, на примјер, када осиромашени својим камионом превезе туђу робу у увјерењу да је превезао своју, или у случају када угради резервни дио неке своје ствари у туђу ствар у увјерењу да је уградио у своју ствар.³⁴ Овдје није од значаја да ли је онај ко је употребио туђу ствар или своју ствар за корист трећег то знао или не, као ни то да ли је трећи то знао или не.³⁵

4.2. Издатак за другог

Правила која се односе на издатак за другог регулисана су чланом 218 ЗОО.³⁶ Осиромашени је онај који је извршио одређено давање, односно одређени издатак другог лица. При томе је битно истаћи да није значајно да ли се тим давањем у цјелости или само дјелимично испуњава туђа обавеза, јер издатак за другог, па макар и у случају дјелимичног испуњавања туђе законске обавезе даје основ за примјену одредаба члана 218 ЗОО.³⁷

Издатак за другог постоји, на примјер, када неко лице да одређена новчана средства на име обавезе издржавања другог лица, иако та закон-

---

³² Чл. 217 ЗОО: „Ако је неко своју или туђу ствар употребио на корист трећег, а нема услова за примјену правила о пословодству без налога, трећи је дужан вратити ствар, односно, ако то није могуће, накнадити њену вриједност.“

³³ „Лице коме је општински суд вратио већи број истородних ствари (фармерки) него што му је одузето у кривичном поступку, који је касније обустављен, дужно је по тужби из стицања без основа, да те ствари врати општини, или ако то није могуће, да јој плати њихову протувриједност, да би општина могла вратити или платити њихову противвриједност другом лицу коме су биле одузете такође у кривичном поступку који је касније обустављен.“ – Пресуда Врховног суда БиХ, Рев. 407/86, од 12. 2. 1987. године. Наведено према: *Билтен судске праксе Врховног суда БиХ*, бр. 1/1987, 57.

³⁴ С. Перовић, 512.

³⁵ Б. Лоза, *Облигационо право, Општи дио*, Београд 2000, 280.

³⁶ Члан 218 ЗОО: „Ко за другог учини какав издатак или нешто друго што је овај по закону био дужан учинити, има право захтијевати накнаду од њега.“

³⁷ Пресуда Врховног суда Федерације Босне и Херцеговине, 20 Рс 018411 12 Рев од 31. 1. 2013. године. Наведено према: *Билтен судске праксе Врховног суда Федерације Босне и Херцеговине*, бр. 1-2/2013, 27.

ска обавеза не лежи на њему, него на другом лицу.³⁸ Оно лице које даје издатак за другог или врши туђу законску обавезу, у пракси обично зна да на њему не лежи та обавеза, али је ипак врши, и то најчешће из хуманих разлога. Наиме, прави дужник обично занемари законску обавезу која на њему лежи, а друго лице, руковођено хуманим разлозима према повјериоцу законске обавезе, даје или чини оно што је дужан прави дужник.³⁹ Такође, овдје се тражи да је онај који је учинио издатак био свјестан да то чини за другога, те да жели да му се то и накнади. Уколико би неко учинио издатак за другога, а без намјере да му се то и накнади (није присутан *animus obligandi*), облигациони однос неће ни настати. Претпоставка је да је намјера постојала да му се учињени издатак накнади, с тим да онај за кога је издатак учињен може супротно доказивати.⁴⁰

4.3. Употреба туђе ствари у своју корист.

Ово је посебан кондикциони случај који настаје радњом обогаћеног лица, односно кад је обогаћени туђу ствар употријебио у своју корист. У том случају, ималац може кондикцијом тражити, независно од права на накнаду штете, или у одсуству штете, да му овај накнади корист коју је имао од употребе.⁴¹

Тужилац у овим случајевима, кондикцијом не треба доказивати да ли је обогаћени био савјестан, јер та чињеница није од значаја за реституцију. Дакле, ова врста стицања без основа постоји у сваком случају,⁴² па самим тим постоји и реститутивна обавеза, без обзира на то да ли је обогаћени знао, или није знао да употребљава туђу ствар.

Занимљиво је да употреба туђе ствари у своју корист може под одређеним условима представљати и случај проузроковања штете. Дакле, однос између корисника и власника ствари може се увијек расправити по правилима о стицању без основа, а по правилима о накнади штете само уколико постоје услови за примјену тих правила. Тако, на примјер, имаоцу ствари коју је неко употријебио у своју корист (корисник ствари)

³⁸ „Околност што су сестре уступиле брату своје сувласничке дијелове у једној парцели на име накнаде за издржавање родитеља и подизање надгробног споменика не даје право његовом брачном другу, који му је у томе помагао, да тражи сувласнички дио у односној некретнини по основу заједничког стицања у брачној заједници, већ би имао право да тражи новчану накнаду сразмјерно своме доприносу по основу из члана 258. ПЗ и 218. ЗОО.” – Пресуда Врховног суда БиХ, Рев. 407/86, од 12. 2. 1987. године. Наведено према: *Билтен судске праксе Врховног суда БиХ*, бр. 1/1987, 57.

³⁹ С. Перовић, 514.

⁴⁰ Б. Лоза, 280.

⁴¹ ЗОО, чл. 219.

⁴² С. Перовић, 514.

и која је усљед тога уништена, припада право и на накнаду штете за ту ствар на терет корисника ствари без обзира на то да ли је овај приликом употребе поступао савјесно или није. Значење туђе ствари треба схватити тако да лице које је употрбљава, нема никакво право на ту ствар.⁴³ Уколико корисник те ствари (употребилац) ту ствар више не може вратити, дужан је накнадити њену вриједност, а ако би ималац ствари имао штетних посљедица што му је ствар употријебљена, има право да му се та штета и накнади. Суштину овог института чини то да је небитно да ли је при употреби туђе ствари употребилац био несавјестан јер је основно правило да се туђа ствар не може употријебити у своју корист.⁴⁴

У судској пракси, као примјер ове врсте кондикција, често се наводи и тужба закупаца за новчану накнаду код уговора о закупу, када купац настави да користи предмет закупа и након протекла времена за које је уговор био закључен. У том случају, купац је дужан власнику исплатити накнаду користи коју је остварио од употребе туђе ствари.⁴⁵ Употреба туђе ствари у своју корист постоји и када неко лице бесправно користи нечији пут, што даје власнику пута право на захтјев за накнаду с наслова стицања без основа, о чијој висини, суд може одлучити и на основу слободне оцјене.⁴⁶

У свим горе набројаним кондикционим случајевима, наведене су ситуације када осиромашени може подићи тужбу (кондикцију) због стицања без основа. Међутим, битно је истаћи и то да се, осим тужбе, могу користити и друга правна средства за враћање имовине од обогаћеног, као што је случај са приједлогом за противизвршење. Стога је битно навести разлике између кондикције и противизвршења и њихове појединачне предности.

5. КОНДИКЦИЈА И ПРОТИВИЗВРШЕЊЕ

У правном систему Босне и Херцеговине уобичајено се наводе два поступка кроз које дужник може извршити враћање имовине која му је одузета претходним спровођењем извршења, или на неки други начин, а то су: извршни поступак (који се покреће на основу приједлога за противиз-

---

⁴³ Пресуда Врховног суда Републике Српске, Рев- 272/01 од 10. 2002. године. Наведено према: *Билтен судске праксе Врховног суда Републике Српске*, бр. 1/ 2004, 48–50.

⁴⁴ Б. Лоза, 280.

⁴⁵ „Употреба туђе ствари у своју корист постоји у случају када истекне вријеме за које је закључен уговор о закупу пословне просторије, а купац настави да је користи иако се власник томе противи. У том случају дужан је власнику исплатити накнаду користи коју је остварио од употребе туђе ствари.“ – Пресуда Врховног суда ФБиХ, Рев. 148/99, од 30. 9. 1999. године. Наведено према: *Билтен Врховног суда ФБиХ*, бр. 2/1999, 45.

⁴⁶ Рјешење Врховног суда ФБиХ, 32 0 П 063523 11 Рев, од 10. 4. 2012. године.

вршење) и парнични поступак (који се покреће тужбом – кондикцијом). Уобичајени и редовни начин заштите у ситуацијама стицања без основа је вођење парничног поступка. Тај поступак има најширу примјену у случајевима неоснованог обогаћења. Међутим, уколико је током извршног поступка дошло до стицања без основа, ранији извршеник, ради враћања изгубљене имовине, може користити и поступак противизвршења.

Опште правило реститутивне обавезе из члана 210 ЗОО, представља правни основ за подношење кондикције и односи се на случајеве кад је неки дио имовине једног лица неосновано прешао у имовину другог лица, те у случајевима кад се нешто прими с обзиром на основ који се није остварио или који је касније отпао. Реституција неосновано изгубљене имовине, у овом случају врши се у парничном поступку који представља редовну и основну методу заштите субјективних грађанских права. Међутим, овај поступак је у односу на поступак извршења дуготрајнији. Уколико странка успије у спору добиће кондемпнаторну пресуду. Међутим, остваривање основног циља заштите осиромашеног лица поново зависи од странака, тачније од туженог, који има опцију да добровољно изврши своју реститутивну обавезу која му је наметнута парничном пресудом, или, уколико то не учини, онда кроз поступак принудног извршења, уколико тужилац поднесе приједлог за извршење.

С друге стране, противизвршење представља алтернативу парничном поступку и као институт извршног процесног права, има циљ да отклони или умањи посљедице спроведеног поступка извршења, када је оно незаконито или непотребно спроведено.⁴⁷ У судској пракси и правној теорији често се као примјер стицања без основа, с обзиром на основ који је у почетку постојао а доцније отпао, наводе случајеви принудног извршења спроведеног на основу извршне или вјеродостојне исправе која је накнадно укинута. Према Закономима о извршном поступку Републике Српске⁴⁸ и Федерације БиХ,⁴⁹ извршеник може уложити приговор уколико је извршна исправа на основу које је донесено рјешење о извршењу укинута, поништена, преиначена или на други начин стављена ван снаге, односно ако је на други начин изгубила своју дјелотворност.⁵⁰ Међутим, након што је извршење већ спроведено, извршеник може у истом извршном поступку затражити од суда да наложи

---

⁴⁷ Р. Рачић, *Извршно процесно право*, Правни факултет Универзитета у Бањој Луци, Бања Лука 2009, 89.

⁴⁸ Закон о извршном поступку – ЗИП РС, *Службени гласник РС*, бр. 59/03, 85/03, 64/05, 118/07, 29/10, 57/12, 67/13 и 98/14.

⁴⁹ Закон о извршном поступку – ЗИП ФБиХ, *Службене новине ФБиХ*, бр. 32/03, 52/03, 33/06, 39/06, 39/09 и 35/12.

⁵⁰ ЗИП РС и ФБиХ, чл. 47, ст. 1, т. 2.

тражиоцу извршења да му врати оно што је извршењем добио, уколико је извршна исправа правноснажно укинута, преиначена, стављена ван снаге или је на други начин утврђено да је без дејства. На исти начин, код вјеродостоје исправе, суд може наложити враћање користи стечене на основу рјешења о извршењу које је у парници накнадно правноснажно укинута или преиначено. Могуће су и ситуације, са идентичном реститутивном обавезом, у случајевима када је током извршног поступка извршеник вансудским путем намирио потраживање тражиоца извршења тако да је тражилац извршења двоструко намирен.⁵¹

Такође, битно је истаћи да извршеник није везан роковима за противизвршење, уколико током извршног поступка дође до двоструког намирења. Напротив, он може током извршног поступка остварити противизвршење у прописаним роковима,⁵² али ако то не учини, пропуштање рокова нема за посљедицу губитак његовог права да накнадно тужбом у парници захтјева исплату потраживања. Уосталом, рокови из извршног поступка нису преклузивног карактера, тако да њиховим протеклом извршеник не губи право на подношење тужбе у парничном поступку.⁵³

Основне предности парничног поступка у односу на поступак противизвршења су у томе што се кондикција може подићи у низу случајева „које нису покривени“ разлозима за противизвршење.⁵⁴ Основни разлози за противизвршење, осим општег услова који се односи на то да је извршење већ спроведено, су такстативно наведени, а то су: 1) ако је извршна исправа правноснажно укинута, преиначена, поништена, стављена ван снаге или је на други начин утврђено да је без дејства; 2) ако је рјешење о извршењу правноснажно укинута или преиначено; 3) ако је током извршног поступка намирио тражиоцу извршења потраживање мимо суда тако да је тражилац извршења двоструко намирен.⁵⁵ Дакле, у случају постојања неког од услова из претходног става, када се противизвршењем тражи

⁵¹ ЗИП РС и ФБиХ, чл. 54, ст. 1.

⁵² Чл. 54, ст. 3 ЗИП РС и ФБиХ: „(3) Приједлог за противизвршење може се поднијети у року од 30 дана од дана кад је извршеник сазнао за разлог за противизвршење, а најкасније у року од једне године од дана окончања извршног поступка. (4) Извршеник не може прије истека рока из става 3. овог члана своје потраживање остваривати у парничном поступку.”

⁵³ „Нема мјеста позивању ревизије на одредбу члана 367 ЗОО, јер тужилац није испунио природну, већ обавезу по извршној исправи. Према томе, правилно је нижестепеним одлукама утврђено да на страни тужених постоји неосновано обogaћење (чл. 214 ЗОО), јер је отпао правни основ темељем ког је извршен прелаз имовине тужиоца у имовину тужених. Тиме је правилно и суђено када су тужени обавезани да врате исплаћене новчане износе са законском затезном каматом од дана поднесене тужбе.“ – Одлука Врховног суда Републике Српске, 80 0 П 002959 11 Рев, од 26. 6. 2012. године.

⁵⁴ Р. Рачић, 90.

⁵⁵ ЗИП РС и ФБиХ, чл. 54, ст. 1.

враћање оног што је тражилац претходно добио у извршном поступку, избјегло би се непотребно вођење парнице. Међутим, у свим осталим случајевима, осиромашени своју правну заштиту може остварити у парници.

С друге стране, предност поступка противизвршења огледа се у томе што је тај поступак ефикаснији. Осим тога што су рокови у извршном поступку знатно краћи него у парници, током извршења, такође, нису дозвољени ни ванредни правни лијекови.⁵⁶ У односу на ранији закон о извршном поступку, у важећим извршним поступцима БиХ ове предности противизвршења још више су дошле до изражаја. Наиме, важећи закони о извршном поступку не допуштају могућност да се против одлука донесених у извршном поступку улаже ревизија и приједлог за понављање поступка (који су иначе допуштени у парничном поступку), нити захтјев за заштиту законитости (који се у ранијем закону могао уложити против правноснажног рјешења о извршењу).

Такође, у извршном поступку за разлику од парничног примјена посебног правног средства – поврата у пређашње стање (*resitutio in integrum*) је прилично ограничена и може се примијенити само због пропуштања рока за приговор и жалбу на извршно рјешење о извршењу.⁵⁷ И код овог правног средства, у односи на ранији закон, у важећим извршним поступцима у БиХ ова предност је дошла до изражаја. Наиме, по ранијем закону, поврат у пређашње стање се могао поднијети не само због пропуштања рока за приговор и жалбу на извршно рјешење о извршењу, већ против сваког рјешења које је донесено у извршном поступку. Таква измјена довела је до убрзања поступка извршења, а осим тога, умањена је могућност злоупотребе тог средства од стране извршеника, што је некада био чест случај. До убрзања је довела и измјена по којој се извршавају и неправноснажна рјешења о извршењу (осим рјешења на основу вјеродостојне исправе – изузев мјенице и чека с протестом и повратним рачуном), што је раније важећим ЗИП-ом било само у изузетним случајевима.⁵⁸ Извршеник, осим кондикције и противизвршења, нема других могућности враћања оне имовине коју је изгубио током извршног поступка, па је противизвршење битан институт за заштиту његових имовинских права.

6. КОНДИКЦИЈА И ТУЖБА ЗА НАКНАДУ ШТЕТЕ

Кондикција и тужба ради накнаде штете су облигационе тужбе и налазе се у односу конкуренције, те се међусобно не искључују. То значи да

---

⁵⁶ Р. Рачић, 90.

⁵⁷ ЗИП РС и ФБиХ, чл. 14.

⁵⁸ Ј. Чизмић, 215.

лице коме је проузрокована штета (оштећени), или лице чија је имовна неосновано умањена на рачун другог лица (осиромашени), поводом истог догађаја може подићи тужбу за накнаду штете или кондикцију. На примјер, када је неосновано обогаћење једног лица настало његовом противправном (недозвољеном) радњом, тада осиромашени може свој захтјев према обогаћеном да оствари тужбом из неоснованог обогаћења или тужбом за наканду штете. Међутим, наведене тужбе би могао подићи и једну иза друге, од чега могу настати и различите правне посљедице. Наиме, уколико осиромашени успије са кондикцијом и поврати дио своје имовине која је без основа прешла код обогаћеног, исти би након тога тужбом за наканду штете могао тражити и изгубљену добит. Тако би осиромашени, након остварења захтјева из обогаћења без основа, тужбом за накнаду штете могао остварити ону разлику коју није могао да оствари првим захтјевом.⁵⁹

Осим тога, до неоснованог обогаћења може доћи и извршењем противправне радње, као што је случај када једно лице, знајући да одређен грађевински материјал није његов, тај материјал присвоји (изврши противправну радњу) и угради га у своју или туђу грађевину. У овом и сличним случајевима, осиромашени може употријебити, било тужбу из неоснованог обогаћења, било тужбу за накнаду штете да би повратио дио имовине које је лишен или његову противвриједност.⁶⁰

Код кондикције, тужбени захтјев осиромашеног се заснива на враћању његове имовине која је без основа прешла и увећала имовину обогаћеног лица. Код тужбе за наканду штете, тужбени захтјев оштећеног се може заснивати на накнади стварне штете и изгубљене добити коју би оштећени по редовном току ствари могао остварити у будућности, да му није настала штета противправном радњом обогаћеног лица.

С друге стране, уколико осиромашени (оштећени) успије са тужбом за накнаду штете, он више не би могао подићи кондикцију јер би са тужбом за накнаду штете већ остварио и стварну штету и изгубљену добит, тј. сви његови захтјеви би већ били остварени. Уколико се то ипак догоди, па осиромашени након што је тужбом за накнаду штете добио накнаду у облику стварне штете и изгубљене добити подигне и тужбу из обогаћења без основа, суд би могао донијети рјешење којим се таква тужба одбацује с образложењем да се ради о правноснажно пресуђеној ствари,⁶¹ с обзиром на то да је суд дужан током цијелог поступка по службеној дужности пазити да ли је ствар правноснажно пресуђена.⁶² Наиме, у таквим тужбама би постојао идентитет странака у истој улози, (стим да

---

⁵⁹ Љ. Милошевић, 184.

⁶⁰ С. Перовић, 485.

⁶¹ ЗПП РС и ФБиХ, чл. 67, ст. 1, т. 4.

⁶² ЗПП РС и ФБиХ, чл. 196, ст. 2.

би тужени у другој тужби умјесто штетника био означен као неосновано обобаћени), идентитет тужбеног захтјева (с обзиром на то да би предмет захтјева била имовина која је већ претходном одлуком враћена тужиоцу), као и идентитет чињеничног основа.⁶³ Сметњу за доношење такве одлуке не би представљао ни другачији правни основ који је тужилац означио у тужби, с обзиром на то да суд није везан за њега.⁶⁴

Такође, уколико тужилац у другој тужби уопште није означио правни основ, ни то не би могло представљати одређену препреку јер пропуст тужиоца да означи правни основ тужбеног захтјева не може довести до враћања тужбе на исправку и у крајњој инстанци до одбацивања тужбе, нити евентуално погрешно означен правни основ може довести до одбијања тужбеног захтјева само из тог разлога.⁶⁵

Дакле, повјерилац (оштећени или осиромашени) може употријебити обје или само једну тужбу и њему припада право избора. На примјер, кад је неко туђу ствар употријебио у своју корист, ималац може захтијевати, независно од права на накнаду штете, или у одсуству штете, да му овај накнади корист коју је имао од употребе.⁶⁶ Када се заснивају на истом чињеничном основу, ове двије тужбе се не могу истовремено употријебити против истог туженог. Међутим, у случају када је једно лице употријебило туђу ствар у корист другог лица, тужилац може друго лице тужити због неоснованог обобаћења, а првог ради накнаде штете.⁶⁷

Једна од разлика између ове двије тужбе је у томе што се тужбом за накнаду штете успоставља равнотежа у имовини оштећеног лица, док се кондикцијом успоставља равнотежа у имовини обобаћеног и осиромашеног лица.

Са друге стране, тужба за накнаду штете се увијек заснива на извршењу противправне радње која је имала за посљедицу штету, док кондикција може почивати и на извршеној законитој радњи и да није наступила штета.⁶⁸

⁶³ „За постојање пресуђене ствари потребно је да се испуне три услова: да постоји идентитет странака у истој или обрнутој улози, идентитет захтјева и идентитет чињеничног основа.” – Врховни суд Републике Српске, Рев – 14/96 од 14. 5. 1996. године. Наведено према: *Билтен судске праксе Врховног суда Републике Српске*, Бања Лука 1999, 223.

⁶⁴ Члан 53, ст. 3 Закона о парничном поступку – ЗПП ФБиХ, *Службене новине ФБиХ*, бр. 53/03, 73/05 и 19/06, и члан 53, став 3 Закона о парничном поступку – ЗПП РС, *Службени гласник РС*, бр. 58/03, 85/03, 74/05, 63/07, 49/09 и 61/13.

⁶⁵ З. Куленовић *et al.*, *Коментар закона о парничном поступку Федерације Босне и Херцеговине и Републици Српској*, друго измијењено издање, Априори орг. агенција, Мостар 2011, 132.

⁶⁶ ЗОО, чл. 219.

⁶⁷ О. Антић, 540.

⁶⁸ Б. Лоза, 280.

7. СТИЦАЊЕ БЕЗ ОСНОВА У НАЦРТУ ЗАКОНА О ОБЛИГАЦИОНОМ ОДНОСИМА БиХ

Активности на реформи законодавства о облигационим односима у БиХ трају више од деценије. Ова активност је организована од стране министарстава правде Републике Српске и Федерације БиХ у сарадњи са њемачком владином организацијом ГТЗ.⁶⁹ Циљ реформе је модернизација постојећег закона и његово прилагођавање европским процесима. Једна од највећих промјена, састоји се у томе да је материја заштите потрошача⁷⁰ унесена у Нацрт ЗОО⁷¹ иако су накнадно донесени закони којим је регулисана ова област.⁷² Босна и Херцеговина је тиме преузела обавезу усклађивања и потрошачког законодавства са стандардима који постоје у праву ЕУ.

У Нацрту ЗОО, одредбе о стицању без основа налазе се у Одјелку 3, који је посебно систематизован у три одсјека: Одсјек 1 – Општа правила; Одсјек 2 – Посебни прописи за поврат стеченог у односима више лица и Одсјек 3 – Садржај и домет одговорности за стицање без основа. У односу на важеће одредбе, правила која регулишу овај институт су прилично измијењена, тако да ће се у овом раду навести само поједине измјене које се односе на опште правило и исплату недугованог.

Одредба члана 270 Нацрта одређује опште правило овог извора облигација која постоји „када неко чинидбом или на други начин стекне нешто што му по праву не припада”. На први поглед је видљиво да оваква дефиниција не истиче основне елементе овог института: увећање имовине обогаћеног на рачун имовине другог лица без правног основа. Такође, за разлику од важећег дефинисања општег правила, овдје се не наводи ни обавеза ресистуције, нити накнаде вриједности постигнуте користи.

Важеће одредбе које регулишу исплату недугованог, нису регулисане у оквиру једног члана, већ су садржане у различитим одредбама (члан 210, ст. 1, чл. 211, 212 и 218 ЗОО). Тако је и у Нацрту, стим што су поједини случајеви исплате недугованог регулисани посебно, и то чланом 271 Нацрта. Ту спадају: Исплата привидног дуга, јер обавеза није ни по-

⁶⁹ Вид.: Б. Морант, В. Поповић, „Реформа Закона о облигационим односима у Босни и Херцеговини“, Српска правна мисао 1-4/2002; М. Живановић, П. Кунић, „У сусрет Закону о облигационим односима Републике Српске“, Српска правна мисао 1-4/2002, 6.

⁷⁰ Вид. Е. Бикић, А. Петровић, „Повезани правни послови као облик кредитирања потрошача – Закон о заштити потрошача Босне и Херцеговине версус Директива 2008/48/ЕЗ о уговорима о потрошачком кредиту“, *Анали Правног факултета Универзитета у Зеници*, 4.

⁷¹ Нацрт Закона о облигационим односима – Нацрт ЗОО, <http://ruessmann.jura.uni-sb.de/BiH-Project/Data/Obligacije.pdf>, 13. мај 2016.

⁷² Закон о заштити потрошача у БиХ, *Службени гласник БиХ*, бр. 25/06 и Закон о заштити потрошача у Републици Српској, *Службени гласник РС*, бр. 6/12.

стојала, Исплата привидног дуга, јер је обавеза накнадно отпала, и Исплата недугованог из разлога што је захтјев за испуњење обавезе могао бити трајно одбијен истицањем приговора.⁷³ Дакле, као разлог враћања наводи се да је осиромашени у тренутку прелаза имовине код обогашеног према њему имао на располагању право истицања приговора којим је засновано трајно право да одбије извршење чинидбе. Суштина те одредбе своди се на уређивање приговора исплате туђег дуга, исплате привидном повјериоцу или плаћање чинидбе која се не дугује.⁷⁴

8. ЗАКЉУЧАК

У нашем праву, кондикција је предвиђена као правна посљедица преласка имовине из имовине једног лица у имовину другог, а да тај прелаз нема своје правно оправдање односно правни основ, без обзира на то што тај основ никада није постојао, или што постојећи правни основ не може произвести ваљано правно дејство.

Промјена облигационог права у правном систему БиХ наставља се у складу са промјеном облигационог законодавства у европским земљама, а хармонизација наших закона са законодавством ЕУ утиче и на одредбе којим се регулише питање стицања без основа, па самим тим и на тужбе које се користе у тим ситуацијама. Међутим, одредбе које регулишу стицање без основа и кондикционе случајеве од доношења ЗОО из 1978. године, претрпјеле су минималне измјене, не само у БиХ, него и осталим државама које су настале на подручју бивше СФРЈ. Из тог разлога је и судска пракса прилично уједначена. На битне измјене правне теорије и судске праксе нису утицале ни политичко-економске промјене, нити утицај европског законодавства кроз директиве ЕУ.

Разлоге треба тражити у значају овог извора облигационог права у оквиру правног система сваке државе. При томе се не смије заборати ни значај др Михаила Константиновића, коме је пружена част да уради Скицу данас важећег Закона о облигационим односима, а који је своју обавезу испунио на начин који га, по неподјелијеном мишљењу у науци, сврстава у ред значајних кодификатора права. „Закон о облигационим односима је, у највећем дијелу, једноставно репродуковао одредбе Скице. Тамо гдје је одступио углавном је погријешио“.⁷⁵

---

⁷³ Нацрт ЗОО, чл. 271, ст. 3, т. 3.

⁷⁴ Б. Морант, А. Бикић, *Објашњења уз приједлог нацрта закона о облигационим односима*, ГТЗ, Јавна установа Центар за едукацију судија и тужилаца, Сарајево – Бања Лука 2006, 40.

⁷⁵ С. Перовић, „Стручно мишљење о Нацрту закона о облигационим односима Федерације БиХ/Републике Српске, књ. I, Општи део, са стањем 28.1.2003“, У сусрет Закону о облигационим односима Републике Српске, 1-4/02, Бања Лука 2002, 8, фн. 1.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Антић, Оливер, *Облигационо право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2010;
2. Бикић, Абедин, Мораит, Бранко, *Објашњења уз приједлог нацрта закона о облигационим односима*, ГТЗ, Јавна установа Центар за едукацију судија и тужилаца, Сарајево – Бања Лука 2006;
3. Бикић, Енес, Петровић, Анита, „Повезани правни послови као облик кредитирања потрошача – Закон о заштити потрошача Босне и Херцеговине версус Директива 2008/48/ЕЗ о уговорима о потрошачком кредиту“, *Анали Правног факултета Универзитета у Зеници*, бр. 8;
4. Даниловић, Јелена, „Неосновано обогаћење“, *Анали Правног факултета у Београду* 1-4/2001;
5. Живановић, Милорад, Кунић, Петар, „У сусрет Закону о облигационим односима Републике Српске“, *Српска правна мисао* 1-4/2002;
6. Куленовић, Златко *et al.*, *Коментар закона о парничном поступку ФБиХ и РС*, друго измијењено издање, Априори орг. агенција, Мостар 2011;
7. Лоза, Богдан, *Облигационо право, Општи дио*, Београд 2000;
8. Милошевић, Љубиша, *Облигационо право, Општи део*, Научна књига, Београд 1970;
9. Мораит, Бранко, Поповић, Витомир, „Реформа Закона о облигационим односима у Босни и Херцеговини“, *Српска правна мисао* 1-4/2002;
10. Перовић, Слободан, „Стручно мишљење о Нацрту закона о облигационим односима Федерације БиХ / Републике Српске, књ. I, Општи део, са стањем 28. I 2003“, *Српска правна мисао* 1-4/2002;
11. Перовић, Слободан, *Коментар Закона о облигационим односима*, Савремена администрација, Београд 1995;
12. Рачић, Ранка, *Извршно процесно право*, Правни факултет Универзитета у Бањој Луци, Бања Лука 2009;
13. Тајић, Хасо, *Грађанско и привредно право у пракси судова БиХ*, Привредна штампа, Сарајево 2009;
14. Чизмић, Јозо, *Коментар закона о парничном поступку Федерације БиХ*, Привредна штампа, Сарајево 2009.

Правни прописи

1. Закон о парничном поступку, *Службене новине ФБиХ*, бр. 53/03, 73/05 и 19/06;
2. Закон о облигационим односима, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89, и *Службени лист РБиХ*, бр. 2/92, 13/93 и 13/94, и *Службене новине ФБиХ*, бр. 29/03 и 42/11;

3. Закон о облигационим односима, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89, и *Службени гласник РС*, бр. 17/93, 3/96, 39/03 и 74/04;
4. Закон о заштити потрошача у Републици Српској, *Службени гласник РС*, 6/12.
5. Закон о извршном поступку, *Службене новине ФБиХ*, бр. 32/03, 52/03, 33/06, 39/06, 39/09 и 35/12
6. Закон о извршном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 59/03, 85/03, 64/05, 118/07, 29/10, 57/12, 67/13 и 98/14;
7. Закон о парничном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 58/03, 85/03, 74/05, 63/07, 49/09 и 61/13;
8. Закон о заштити потрошача у БиХ, *Службени гласник БиХ*, бр. 25/06;

Билтени и стручни часописи

1. *Билтен Врховног суда Врховног суда Федерације Босне и Херцеговине*, бр. 2/1999;
2. *Билтен судске праксе Врховног суда БиХ*, бр. 1/1987;
3. *Билтен судске праксе Врховног суда БиХ*, бр. 1/1988;
4. *Билтен судске праксе Врховног суда БиХ*, бр. 2/1991;
5. *Билтен судске праксе Врховног суда Републике Српске*, Бања Лука 1999;
6. *Билтен судске праксе Врховног суда Републике Српске*, бр. 1/2004, Бања Лука;
7. *Билтен судске праксе Врховног суда Федерације Босне и Херцеговине*, бр. 1-2/2013;
8. *Билтен судске праксе Кантоналног суда у Сарајеву*, бр. 1/2002;
9. *Домаћа и страна судска пракса 50/IX*, Привредна штампа, Сарајево 2012;
10. *Домаћа и страна судска пракса*, Привредна штампа Сарајево, бр. 32/VI, март – април 2009;
11. *Домаћа и страна судска пракса*, Привредна штампа, Сарајево, бр. 34/2009;
12. *Домаћа и страна судска пракса*, Привредна штампа, Сарајево, бр. 49/2012.

Интернет извори

1. Нацрт Закона о облигационим односима БиХ, <http://ruessmann.jura.uni-sb.de/BiH-Project/Data/Obligacije.pdf>.

Draženko Lugonja

Faculty of Law, University of East Sarajevo

Student master programme

CONDUCTIO SINE CAUSA IN B&H LEGAL SYSTEM

Summary

The article is dealing with *condictio sine causa*. Unjust enrichment exists when one person's estate is increased unjustifiably at the expense of another. *Condictio sine causa* has had a long tradition in European civil law as one of the most efficient legal remedies for unjust enrichment. The author of the text considers general enrichment action, wide spectrum of different types of *condictio* and deals with some particular types of *condictiones sine causa* applied to various cases of unjust enrichment. The author analyzes the application of this institute in the court practice of Bosnia and Herzegovina and gives opinion on the draft of law on obligations of The Republic of Srpska and Federation of Bosnia and Herzegovina.

Key words: *Condictio sine causa; Unjust enrichment; Restitution; General enrichment action.*

СТРУЧНИ РАДОВИ

УДК/UDC 343.346.2(497.11)
DOI: 10.7251/GPFIS1601080J

СТРУЧНИ РАД / *EXPERT PAPER*

Примљен: децембар 2016.

Received: December 2016.

Драган Јовашевић

Правни факултет Универзитета у Нишу

Владимир М. Симовић

Тужилаштво Босне и Херцеговине
Факултет за безбједност и заштиту
Независног универзитета у Бањој Луци

ПРИМЈЕНА КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА ЗА САОБРАЋАЈНА КРИВИЧНА ДЈЕЛА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Саобраћајна кривична дјела или кривична дјела против безбједности јавног саобраћаја представљају најзначајнији, најтежи и најопаснији облик саобраћајне делинквенције у виду повреде или узгрожавања безбједности јавног саобраћаја кршењем саобраћајних прописа. Тиме се угрожава безбједност јавног саобраћаја и истовремено ствара конкретна опасност за живот и тијело људи – учесника у јавном саобраћају, односно њихову имовину великог обима. Према учиниоцима саобраћајних кривичних дјела Кривични законик Републике Србије прописује специфичне врсте кривичних санкција. Иако су казне затвора најчешће прописиване врсте кривичних санкција за кривична дјела против безбједности јавног саобраћаја, ипак посебан и специфичан значај и изузетно специјално-превентивно дејство имају двије врсте кривичних санкција. То су: а) казна у виду одузимања возачке дозволе и б) мјера безбједности под називом забрана управљања моторним возилом. О примјени ове двије врсте кривичних санкција у теоријском и практичном смислу у Републици Србији говори се у овом раду.

Драган Јовашевић, jovashana@ptt.rs; Владимир М. Симовић, vlado_s@blic.net.

Кључне ријечи: Јавни саобраћај; Безбједност; Кршење; Кривично дјело; Казна.

1. УОПШТЕ О КРИВИЧНИМ ДЈЕЛИМА ПРОТИВ БЕЗБЈЕДНОСТИ ЈАВНОГ САОБРАЋАЈА

Саобраћајна кривична дјела или кривична дјела против безбједности јавног саобраћаја представљају посебну категорију општеопасних кривичних дјела, будући да се њиховом радњом извршења проузрокује опасност по живот, тјелесни интегритет и здравље индивидуално неодређених људи, односно њихову имовину неодређену по врсти, обиму и својини. Због те карактеристике ова су дјела била систематизована у ранијем кривичном законодавству (са важношћу до 1. јула 1977. године) у групи кривичних дјела против опште сигурности људи и имовине.

Кривична дјела против безбједности јавног саобраћаја имају двојаки објект заштите.¹ То су: 1) безбједност јавног саобраћаја (сувоземног, ваздушног или воденог), и 2) општа сигурност људи и имовине.

С обзиром на то да први објект заштите има претежни, примаран, превалентан значај, то су ова дјела и систематизована у посебну групу. Јавни саобраћај је нужна и потребна друштвена и привредна дјелатност од значаја за цјелокупно становништво и привредни живот земље, па и шире. Саобраћајна средства којима се одвија јавни саобраћај (у виду моторних возила или других превозних средстава без обзира на погон) су омогућила велику покретљивост људи и робе унутар једне државе и између више држава, па и читавих континената.

Због посебног значаја и потребе да се обезбиједи сигурно и безбједно одвијање јавног саобраћаја у цјелини или у појединим сегментима, сва позитивна кривична законодавства² предвиђају „саобраћајна кривична дјела“ као сегмент саобраћајне делинквенције (у смислу свеукупности противправних понашања којима се угрожавају или повређују односи, добра и вриједности у обављању јавног саобраћаја, гдје поред кривичних дјела спадају и привредни преступи и прекршаји).³

Циљ ових инкриминација јесте да се пријетњом примјене казни превентивно подигне пажљивост и свијест свих учесника у саобраћају да са појачаним опрезом и одговорношћу поштују саобраћајне прописе и техничка правила у јавном саобраћају и коришћењу саобраћајних средстава и, на тај начин, допринесу спречавању саобраћајних несрећа са великим људским и материјалним губицима.

¹ Д. Јовашевић, *Кривично право, Општи део*, Београд 2016, 167–173.

² Д. Јовашевић, „Кривичноправни аспекти угрожавања јавног саобраћаја“, *Превенција саобраћајних незгода на путевима* (ур. М. Инић), Нови Сад 2000, 205–210.

³ Д. Јовашевић, *Прекршајно право*, Ниш 2012, 89–91.

Ваздушни, водени и сувоземни саобраћај се одвија помоћу саобраћајних средстава разних врста и погона. Саобраћајна средства, нарочито она која се крећу помоћу мотора и имају за погонску снагу бензин, нафту, гас или електричну енергију, имају карактеристике општеопасног средства. Али за разлику од других општеопасних средстава која су опасна по својој природи, саобраћајна средства, сама по себи, нису опасна, већ то постају када се са њима несавјесно, нестручно или непрописно управља или кад се користе у неисправном стању.

Радња извршења ових кривичних дјела⁴ се састоји у непоступању по прописима о безбједном учешћу у јавном саобраћају од стране његових учесника. Дакле, овдје се ради о бланкетним кривичним дјелима чију садржину употпуњавају прописи из области јавног саобраћаја (тзв. саобраћајно право). То значи да се радња извршења ових кривичних дјела састоји у поступању противно прописима који имају циљ да обезбиједи нормално, несметано, безбједно и уз повјерење одвијање јавног саобраћаја.

Ти прописи који се крше радњом извршења садржани су у различитим законским и подзаконским прописима, међу којима се посебно издвајају: Закон о безбедности саобраћаја на путевима, Закон о међународном превозу у друмском саобраћају, Закон о превозу у друмском саобраћају, Закон о јавним путевима, Закон о железници, Закон о безбедности и интероперабилности железнице, Закон о ваздушном саобраћају, Закон о ваздухопловним пристаништима, Закон о поморској пловидби, Закон о пловидби и лукама на унутрашњим водама и др.⁵

Посљедица ових кривичних дјела се јавља у виду угрожавања јавног саобраћаја. Она може да се јави у два вида, и то као: 1) конкретна, и 2) апстрактна опасност за безбједност јавног саобраћаја, односно за живот, тјелесни интегритет или здравље људи и њихову имовину већег обима.⁶

⁴ Б. Петровић, Д. Јовашевић, А. Ферхатовић, *Кривично право 2*, Сарајево 2016, 315–317.

⁵ Закон о безбедности саобраћаја на путевима, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 41/09, 53/10, 101/11, 32/13, 55/14, 96/15 и 9/16; Закон о међународном превозу у друмском саобраћају, *Службени лист СРЈ*, бр. 60/98, 5/99, 44/99, 74/99 и 4/00, и *Службени гласник Републике Србије*, бр. 101/05, 18/10 и 68/15; Закон о превозу у друмском саобраћају, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 91/05, 62/06, 31/11 и 68/15; Закон о јавним путевима, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 101/05, 123/07, 101/11, 93/12 и 104/13; Закон о железници, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 45/13 и 91/15; Закон о безбедности и интероперабилности железнице, *Службени гласник Републике Србије*, број 104/13; Закон о ваздушном саобраћају, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 73/10, 57/11, 93/12, 45/15 и 66/15; Закон о ваздухопловним пристаништима, *Службени гласник СР Србије*, бр. 28/75 и 44/95; Закон о поморској пловидби, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 87/11, 104/13 и 18/15; Закон о пловидби и лукама на унутрашњим водама, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 73/10, 121/12 и 18/15.

⁶ Б. Петровић, Д. Јовашевић, А. Ферхатовић, *Кривично право 1*, Сарајево 2015, 189–193.

У ову послједицу улазе лака тјелесна повреда и имовинска штета која се не сматра великом. Заправо, јавни саобраћај код ових дјела треба да је тако угрожен да је доведен у опасност живот, тјелесни интегритет или здравље људи или имовина већег обима. У случају да је усљед предузете радње извршења (непоступања по саобраћајним прописима) наступила послједица у виду повреде – као смрт једног или више лица или као имовинска штета великих размјера, тада основно дјело добија тежу квалификацију и постаје тешко дјело против безбједности јавног саобраћаја. Када постоји велика штета а када штета великих размјера, представља фактичко питање које суд рјешава у конкретном случају, имајући у виду све објективне и субјективне околности учињеног дјела.

У погледу кривице, ова кривична дјела се врше са умишљајем или из нехата. Међутим, природа ових дјела указује да се у пракси чешће јавља нехатно извршење дјела. Код ових дјела долази и до примјене института скривљене неурачунљивости или скривљене битно смањене урачунљивости (*actiones liberae in causa*).⁷

Као извршилац ових кривичних дјела најчешће се јавља свако лице које се на било који начин, било којом својом дјелатношћу или у било ком својству нађе у улози учесника у јавном саобраћају. Најчешће се ради о примарним, ситуационим, нехатним учиниоцима који немају криминогена својства личности. Но, и овдје се могу наћи таква кривична дјела која могу да изврше само одређена лица (нпр. код угрожавања безбједности ваздушног саобраћаја или несавјесног вршења надзора над јавним саобраћајем).

Најзначајније и најчешће извршавано саобраћајно кривично дјело у Републици Србији је кривично дјело под називом „Угрожавање јавног саобраћаја“. То је дјело предвиђено у члану 289 Кривичног законика Републике Србије.⁸ Ово дјело се састоји у непридржавању саобраћајних прописа од стране учесника у саобраћају на путевима, чиме се угрози јавни саобраћај тако да се доведе у опасност живот или тијело људи или имовина већег обима, усљед чега код другог наступи лака тјелесна повреда или имовинска штета преко 200.000 динара.⁹ Према учиниоцима саобраћајних кривичних дјела се примјењују казне (у првом реду казна затвора), као и двије специфичне врсте кривичних санкција чија је примјена примарно везана за учиниоце ових дјела. То су: а) казна одузимања возачке дозволе из члана 55 КЗРС, и б) мјера безбједности забрана управљања моторним возилом из члана 86 КЗРС.

---

⁷ Ђ. Ђорђевић, „Заштита живота учесника у јавном саобраћају“, *Правни живот* 9/2002, 49–62.

⁸ Кривични законик – КЗРС, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 85/05.

⁹ Д. Јовашевић, „Кривично дело угрожавања јавног саобраћаја у теорији, пракси и упоредном законодавству“, *Право, теорија и пракса* 2/2001, 42–53.

2. ОДУЗИМАЊЕ ВОЗАЧКЕ ДОЗВОЛЕ

Одузимање возачке дозволе је казна која се састоји у одузимању возачке дозволе учиниоцу кривичног дјела за пресудом одређено вријеме (члан 53 КЗРС). То значи, искључење осуђеног лица из могућности управљања моторним возилом, што представља посебан облик ограничења слободе његовог кретања изразито специјално-превентивног карактера. Ова казна се изриче на вријеме од једне до три године, при чему се рок рачуна од дана правноснажности пресуде. Вријеме које је учинилац провео у затвору не урачунава се у вријеме трајања казне. Казна претпоставља да учинилац кривичног дјела посједује возачку дозволу. То значи, да се ова казна не може изрећи лицу које нема возачку дозволу или пак страном држављанину који такву дозволу посједује.

Казна се може изрећи и као главна и као споредна. Два су услова за њено изрицање:

1) Да се ради о учиниоцу кривичног дјела у вези са чијим извршењем или припремањем је коришћено моторно возило, и

2) Ако је за учињено кривично дјело прописана казна затвора до двије године или новчана казна. Коришћење моторног возила, у смислу услова за примјену ове казне, може се схватити у двојаким смислу: а) у ужем смислу када је моторно возило коришћено као средство за извршење кривичног дјела (нпр. дјело против безбједности јавног саобраћаја), и б) у ширем смислу када је моторно возило коришћено на било који начин приликом извршења или припремања било ког кривичног дјела.

Моторно возило је у смислу члана 112, став 25 КЗРС свако саобраћајно средство на моторни погон у сувоземном, воденом или ваздушном саобраћају. При томе је закон изричито предвидио да се ова казна не може изрећи уз мјеру безбједности забране управљања моторним возилом.

Послије правноснажности одлуке суда којом је изречена казна одузимања возачке дозволе, суд првог степена, у смислу члана 194 Закона о извршењу кривичних санкција, извршну одлуку доставља органу полиције надлежном према мјесту пребивалишта или боравишта осуђеног лица у вријеме када је одлука постала правноснажна. Ако осуђени управља моторним возилом за вријеме док му траје изречена казна одузимања возачке дозволе, суд ће обавезно замијенити ову казну казном затвора, и то тако што ће за једну годину одузимања возачке дозволе одредити један мјесец затвора.

О одузимању возачке дозволе говори се и у Закону о безбедности саобраћаја на путевима у одредби члана 197. Према овом законском рјешењу, сваки возач је дужан да возилом у саобраћају управља

савјесно и на прописан начин. Територијално надлежна организациона јединица Министарства унутрашњих послова која возача води у евиденцији, одузима возачку дозволу возачу који возилом не управља савјесно и на прописан начин.

Сматра се да возач не управља возилом савјесно и на прописан начин ако је испуњен најмање један од сљедећих законом таксативно наведених услова. То су: а) уколико има 18 или више казних поена, б) уколико је правоснажном пресудом осуђен за кривично дело против безбједности јавног саобраћаја, које за посљедицу има смрт лица, в) уколико је више од једном у року од пет година правоснажно осуђен за кривично дјело против безбједности јавног саобраћаја, које за посљедицу има тешке тјелесне повреде другог лица, и г) уколико је више од једном у року од три године правоснажно осуђен за кривично дјело против безбједности јавног саобраћаја, које за посљедицу има тјелесне повреде другог лица или имовинску штету.

Изузетно се сматра да возач који има пробну возачку дозволу не управља возилом савјесно и на прописан начин ако има девет или више казних поена. Казнени поени који су возачу изречени за вријеме посједовања пробне возачке дозволе, важе и након стицања возачке дозволе до њиховог брисања, у складу са одредбама овог закона. Жалба на ово рјешење не одлаже извршење.

3. КАЗНЕНИ ПОЕНИ

Казнени поени¹⁰ представљају специфичну врсту прекршајних санкција које прописује Закон о прекршајима Републике Србије.¹¹ Орган надлежан за вођење прекршајног поступка – мјесно надлежни прекршајни суд, као доносилац правоснажног рјешења којим се изричу казнени поени, обавезан је да то рјешење достави подносиоцу захтјева одмах, а најкасније у року од 15 дана.

Возачу који изврши одређени саобраћајни прекршај из Закона о безбедности саобраћаја на путевима, сходно члану 198, изричу се, одлуком којом је кажњен, казнени поени у складу са овим законом. Казнене поене евидентира територијално надлежна организациона јединица Министарства унутрашњих послова која води возача у евиденцији на основу правоснажне одлуке о кажњавању. Казнени поени се бришу након истека 24 мјесеца од дана правоснажности одлуке о прекршају.

За вријеме док се возач налази на издржавању казне затвора због учињених саобраћајних прекршаја, казне затвора због учињених кривич-

¹⁰ Д. Јовашевић, (2012), 89–91.

¹¹ Закон о прекршајима, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 65/13.

них дјела против безбједности јавног саобраћаја, као и трајања изречене заштитне мјере, односно мјере безбједности забране управљања моторним возилом, не тече законом предвиђени рок за брисање казних поена.

Увид у евиденцију казних поена имају само полицијски службеници који раде на пословима одузимања возачке дозволе у случају из члана 197 Закона о безбедности саобраћаја на путевима. На писани захтјев, возачу ће се, у року од највише седам дана, дати обавјештење о стању броја казних поена које тај возач има у тренутку подношења захтјева. Изузетно, ови подаци се могу дати родитељу, усвојоци, односно старатељу малолетника, као и органу социјалног старања. Трошкове издавања обавјештења сноси возач подносилац захтјева.

Лицу коме је одузета возачка дозвола из разлога што није савјесно и на прописан начин управљало возилом у саобраћају на путу може, у смислу члана 199 Закона о безбедности саобраћаја на путевима, поново бити издата возачка дозвола, на његов захтјев: а) ако је на посебном здравственом прегледу утврђено да је способан за возача одређених категорија моторних возила, односно скупова возила, б) ако је присуствовао обавезном семинару унапређења знања из безбједности саобраћаја, в) ако је положио испит из области унапређења знања из безбједности саобраћаја, г) ако је измирио обавезу плаћања изречене новчане казне за прекршаје због којих су му изречени казни поени, односно ако је измирио обавезу плаћања изречене новчане казне за кривична дјела због којих му је одузета возачка дозвола, односно ако је издржао изречену казну затвора за наведене прекршаје, односно кривична дјела, и д) ако су извршене све мјере забране управљања моторним возилом које су му изречене.

Возачима којима се, у смислу члана 200 Закона о безбедности саобраћаја на путевима, возачка дозвола издаје након одузимања због несавјесног и непрописног начина управљања, преостали казни поени бришу се из евиденције, а највећи дозвољени збир казних поена, након сваког поновног издавања возачке дозволе смањује за по три поена, најниже до девет казних поена.

4. ЗАБРАНА УПРАВЉАЊА МОТОРНИМ ВОЗИЛОМ

Забрана управљања моторним возилом је специфична врста кривичне санкције за учиниоце саобраћајних кривичних дјела изразито специјално-превентивног карактера. Ова мјера се састоји у забрани учиниоцу кривичног дјела да управља моторним возилом одређене врсте или категорије за одређено вријеме (члан 86 КЗРС).¹²

---

¹² Д. Јовашевић, „Забрана управљања моторним возилом као мера безбедности и као заштитна мера – сличности и разлике“, *Судска пракса* 7-8/1998, 74–78.

Услови за њено изрицање су:

1) Да је учинилац извршио кривично дјело којим се угрожава јавни саобраћај,

2) Да је учиниоцу изречена казна, условна осуда, судска опомена, васпитна мјера, казна малољетничког затвора или ослобођење од казне, и

3) Да суд дође до увјерења да је опасно да учинилац кривичног дјела управља моторним возилом одређене врсте или категорије. До овог увјерења суд долази имајући у виду сљедеће околности: а) тежину учињеног кривичног дјела, б) околности под којима је дјело учињено, и в) раније кршење саобраћајних прописа од стране учиниоца.¹³

При изрицању ове мјере¹⁴ суд одређује њено трајање које може да се креће од три мјесеца до пет година, рачунајући од дана правноснажности одлуке, с тим да се вријеме проведено у затвору или установи у којој се извршава мјера безбједности или васпитна мјера не урачунава у вријеме трајања мјере. Ако је мјера изречена лицу које има страну дозволу за управљање моторним возилом, онда се ова забрана може односити само на управљање моторним возилом на територији Републике Србије.

Ако је мјера безбједности изречена уз условну осуду, суд може да одреди да се таква осуда опозове ако учинилац прекрши забрану управљања моторним возилом. И, коначно, иако се ова мјера изриче факултативно, по нахођењу суда када су испуњени наведени услови, закон предвиђа и њено обавезно изрицање код тешких дјела против безбједности јавног саобраћаја (члан 297 КЗРС).

Амнестијом се може укинути ова мјера безбједности, док се помиловањем може не само укинути, већ и одредити краће вријеме трајања. Мјера се извршава у складу са чл. 210 и 211 Закона о извршењу кривичних санкција.¹⁵

---

¹³ „Испуњени су услови за изрицање мере безбедности забране управљања моторним возилом када окривљени возач, дошавши до обележеног пешачког прелаза на коме је саобраћај био регулисан светлосним саобраћајним знаком, своје возило није зауставио испред пешачког прелаза када му је датим знаком семафора – црвеним светлом пролаз био забрањен, већ је без заустављања наставио кретање и оборио пешака који је прелазило коловоз обележеним пешачким прелазом.“ (Пресуда Округног суда у Београду, Кж. 64/04).

„Осим тога, када се изриче мера безбедности забране управљања моторним возилом Б категорије у трајању од пет месеци страном држављанину коме је возачка дозвола издата у Немачкој, таква забрана може се односити само на територију Републике Србије.“ (Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж. 1312/10).

¹⁴ Д. Јовашевић, „Мера безбедности забране управљања моторним возилом као фактор превенције саобраћајног криминалитета“, *Превенција саобраћајних незгода на путевима* (ур. М. Инић), Нови Сад 1998, 395–400.

¹⁵ Закон о извршењу кривичних санкција, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 55/14.

Мјеру безбједности, у смислу члана 201 Закона о безбедности саобраћаја на путевима, извршава територијално надлежна организациона јединица Министарства унутрашњих послова која води возача у евиденцији, односно на чијем подручју има пребивалиште возач који није уписан у регистар возача. Тако изречену мјеру лицу које има страну возачку дозволу извршава територијално надлежна организациона јединица Министарства унутрашњих послова на чијем је подручју сједиште органа, односно суда који је мјеру изрекао.

Вријеме трајања мјере безбједности забране управљања моторним возилом тече од дана када је територијално надлежна организациона јединица Министарства унутрашњих послова мјеру извршила (члан 202 Закона о безбедности саобраћаја на путевима).

Вријеме проведено на издржавању казне затвора не урачунава се у вријеме трајања изречене мјере безбједности. Закон закључује да се ова мјера безбједности забране управљања моторним возилом сматра извршеном када територијално надлежна организациона јединица Министарства унутрашњих послова, на основу правноснажне одлуке органа, односно суда који је мјеру изрекао, то возачу саопшти у писаној форми и тај податак евидентира у регистар возача, односно регистар страних возача којима је изречена заштитна мјера, односно мјера безбједности. Такође, примјена мјере безбједности почиње да тече од дана кад је возачу саопштена.

Изузетно, уколико постоје оправдани разлози, територијално надлежна организациона јединица Министарства унутрашњих послова може, возачу коме је изречена заштитна мјера забране управљања моторним возилом у трајању од највише шест мјесеци, одредити да ова мјера почне да тече најкасније у року од 30 дана од дана када му је саопштена.

О извршеним мјерама из овог члана за лица која имају страну возачку дозволу, Министарство унутрашњих послова треба да, без одлагања, обавијести државу чији је орган издао страну возачку дозволу.

5. ЗАКЉУЧАК

За кривична дјела против безбједности јавног саобраћаја (саобраћајна кривична дјела) прописана КЗРС или другим споредним, помоћним, допунским кривичном законодавством, која представљају најопасније и најзначајније облике саобраћајне делинквенције, кривично законодавство познаје различите мјере друштвене реакције у виду кривичних санкција. Те санкције треба да остваре двојаки циљ: а) репресију – сузбијање кривичних дјела кроз одузимање слобода и права учиниоцу кривичних дјела за одређено вријеме, и б) превенцију – спречавање поновног вршења, односно понављања саобраћајних кривичних дјела.

У том погледу, КЗРС за саобраћајна кривична дјела предвиђа казне затвора као најзначајније врсте кривичних санкција. Но, поред њих, иако нису изричито прописине у посебном дијелу Законика, суд је овлашћен да примијени и друге врсте кривичних санкција, које су управо специфичне природе, карактера и садржине, односно сврхе спречавања и сузбијања саобраћајног криминалитета. Ту се разликују двије врсте кривичних санкција. То су: а) казна одузимања возачке дозволе у трајању од једне до три године, и б) мјера безбједности забрана управљања моторним возилом одређене врсте или категорије у трајању од три мјесеца до пет година. Примјену ове двије врсте кривичних санкција уређују два закона која се међусобно допуњују. То су Закон о извршењу кривичних санкција и Закон о безбедности саобраћаја на путевима.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Ђорђевић, Ђорђе, „Заштита живота учесника у јавном саобраћају“, *Правни живот* 9/2002;
2. Јовашевић, Драган, *Прекршајно право*, Ниш 2012;
3. Јовашевић, Драган, „Забрана управљања моторним возилом као мера безбедности и као заштитна мера – сличности и разлике“, *Судска пракса* 7-8/1998;
4. Јовашевић, Драган, „Кривично дело угрожавања јавног саобраћаја у теорији, пракси и упоредном законодавству“, *Право, теорија и пракса* 2/2001;
5. Јовашевић, Драган, „Кривичноправни аспекти угрожавања јавног саобраћаја“, *Превенција саобраћајних незгода на путевима* (ур. М. Инић), Нови Сад 2000;
6. Јовашевић, Драган, „Мера безбедности забране управљања моторним возилом као фактор превенције саобраћајног криминалитета“, *Превенција саобраћајних незгода на путевима* (ур. М. Инић), Нови Сад 1998;
7. Јовашевић, Драган, *Кривично право, Општи део*, Београд 2016;
8. Петровић, Борислав, Јовашевић, Драган, Ферхатовић, Амила, *Кривично право 1*, Сарајево 2015;
9. Петровић, Борислав, Јовашевић, Драган, Ферхатовић, Амила, *Кривично право 2*, Сарајево 2016.

Правни прописи

1. Закон о безбедности и интероперабилности железнице, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 104/13;
2. Закон о безбедности саобраћаја на путевима, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 41/09, 53/10, 101/11, 32/13, 55/14, 96/15 и 9/16;

3. Закон о ваздухопловним пристаништима, *Службени гласник СР Србије*, бр. 28/75 и 44/95;
4. Закон о ваздушном саобраћају, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 73/10, 57/11, 93/12, 45/15 и 66/15;
5. Закон о железници, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 45/13 и 91/15;
6. Закон о извршењу кривичних санкција, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 55/14;
7. Закон о јавним путевима, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 101/05, 123/07, 101/11, 93/12 и 104/13;
8. Закон о међународном превозу у друмском саобраћају, *Службени лист СРЈ*, бр. 60/98, 5/99, 44/99, 74/99 и 4/00, и *Службени гласник Републике Србије*, бр. 101/05, 18/10 и 68/15;
9. Закон о пловидби и лукама на унутрашњим водама, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 73/10, 121/12 и 18/15;
10. Закон о поморској пловидби, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 87/11, 104/13 и 18/15;
11. Закон о превозу у друмском саобраћају, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 91/05, 62/06, 31/11 и 68/15;
12. Закон о прекршајима, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 65/13;
13. Кривични законик, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 85/05.

Dragan Jovašević

Faculty of Law, University of Niš

Vladimir M. Simović

Prosecutor's Office of Bosnia and Herzegovina,
Faculty of Security and Protection of the
Independent University in Banja Luka

APPLICATION OF CRIMINAL SANCTIONS FOR TRAFFIC CRIMES IN REPUBLIC OF SERBIA

Summary

Traffic crimes or crimes against public traffic safety constitute the most significant, the most difficult and the most dangerous form of traffic delinquency in a form of violation or endangering of public traffic safety by violation of traffic regulations. Public traffic safety is, thereby, endangered, and, at the same time, puts a life and body of humans – participants in the public traffic, i.e. their large-scale assets, into direct danger. Criminal Code of the Re-

public of Serbia prescribes for perpetrators of criminal acts specific kinds of criminal sanctions. Even though the sentences of imprisonment are the most often applied type of criminal sanctions for criminal acts against public traffic safety, a special and specific importance and extremely special and preventive effect have two types of criminal sanctions. These are: a) sentence in form of driver license revocation and b) security measure called motor vehicle control ban. This Paper is about the application of these two types of criminal sanctions in theoretical and practical sense in Republic of Serbia.

Key words: *Public traffic; Safety; Violation; Criminal act; Sentence.*

СТРУЧНИ РАД / *EXPERT PAPER*

Примљен: новембар 2015.

Received: November 2015.

Хелена Ковач

Фонд за пензијско и инвалидско осигурање Републике Српске, Бијељина

ТРГОВИНСКА РАЗМЈЕНА БиХ СА ЧЛАНИЦАМА ЕФТА-е

Опредјељење Босне и Херцеговине је да буде дио Европске уније. Из тог разлога, потписано је више споразума о слободној трговини: Споразум о стабилизацији и придруживању (ССП), Споразум о измјенама и приступању Централноевропском споразуму о слободној трговини (ЦЕФТА 2006) и Споразум о слободној трговини са земљама ЕФТА-е. Потписивањем ова три споразума, заокружен је процес либерализације трговине у овоме дијелу Европе. Споразумима се омогућује земљи кандидату за чланство у Европској унији да побољша своју спољнотрговинску позицију, те да испуни један од Копенхашких критеријума, а то је способност земље потенцијалне чланице да равноправно учествује у тржишној конкуренцији са земљама ЕУ.

Овај рад бави се анализом трговинске размјене Босне и Херцеговине са земаљама чланицама Европске асоцијације за слободну трговину (ЕФТА). Анализа почива на обиму и структури трговинске размјене, прије и после ступања на снагу Споразума о слободној трговини са земљама ЕФТА-е, као и пројекцијом будућих резултата који ће проистећи из потписивања овога Споразума.

Кључне ријечи: Споразум о слободној трговини; ЕФТА; Либерализација; Конкурентност; Ограничења; Шансе.

1. УВОД

Европска асоцијација за слободну трговину – ЕФТА (*The European Free Trade Association*) основана је 1960. године Штокхолмском конвенцијом, као одговор на оснивање Европске економске заједнице (ЕЕЗ). Оснивачи асоцијације били су Аустрија, Данска, Норвешка,

---

Хелена Ковач, *kovac01@teol.net*.

Португалија, Шведска, Швајцарска и Велика Британија, а касније су се прикључили Исланд и Финска. По приступању Европској унији, земље чланице су напуштале ЕФТА-у, те данас ЕФТА-у чине четири члана: Швајцарска Конфедерација, Краљевина Норвешка, Република Исланд и Кнежевина Лихтенштајн. Основни циљ оснивања ЕФТА-е био је стварање зоне слободне трговине између њених чланица и успостављање економске уније. Да би повећале своју конкурентну позицију, чланице ЕФТА-е су потписале више споразума о слободној трговини с другим земљама, те су тако створиле једну од највећих свјетских мрежа слободне трговине, која покрива 80 % спољнотрговинске размјене с остатком свијета. Почетком 90-тих година ЕФТА је интензивирала трговинске односе са трећим земљама, посебно са земљама средње и источне Европе, те са земљама Медитерана.

Босна и Херцеговина је посљедња од бивших југословенских земаља потписала Споразум о слободној трговини са чланицама ЕФТА-е. Споразум је потписан 24. јуна 2013. године у Трондхајму у Норвешкој и ступио је на снагу 1. јануара 2015. године. Споразум је модификован у односу на друге споразуме које су потписале чланице ЕФТА-е, у складу са новим стандардима међународног трговинског система. Потписивањем овог Споразума, споразумне стране су показале одређене ка либерализацији тржишта робе и услуга, унапређењу трговинске и економске сарадње, као и креирању потребних услова за даљи развој.

2. КРЕТАЊЕ РОБНЕ РАЗМЈЕНЕ БиХ СА ЕФТА-ом

2.1. Квантитативни показатељи трговинске размјене БиХ са ЕФТА-ом

Чланице ЕФТА-е припадају групацији најразвијенијих земаља свијета, са БДП од 894,2 милијарде евра или 68.000 евра по глави становника, и већину својих потреба подмирују из увоза. Иако тржиште земаља ЕФТА-е није велико, уколико узмемо у обзир куповну снагу становништва, која је еквивалентна броју 200 милиона ЦЕФТА потрошача,¹ те чињеницу да већину својих потреба подмирују из увоза, не изненађује да ова групација има 25 потписаних споразума о слободној трговини, којима је обухваћено 35 земаља.

Сматра се да шансу која се пружа Босни и Херцеговини као потписници Споразума о слободној трговини са земљама ЕФТА, треба искористити, без обзира на то што је учешће земаља ЕФТА у укупној спољнотрговинској размјени Босне и Херцеговине занемариво.

¹ А. Зеба, „У ЕФТА бесцарински иде све осим бх. производа анималног поријекла“, *Business*, Vol. 203, 2015, 26.

Табела 1. Учесће земаља ЕФТА-е у укупној спољнотрговинској размјени БиХ (у милионима КМ)

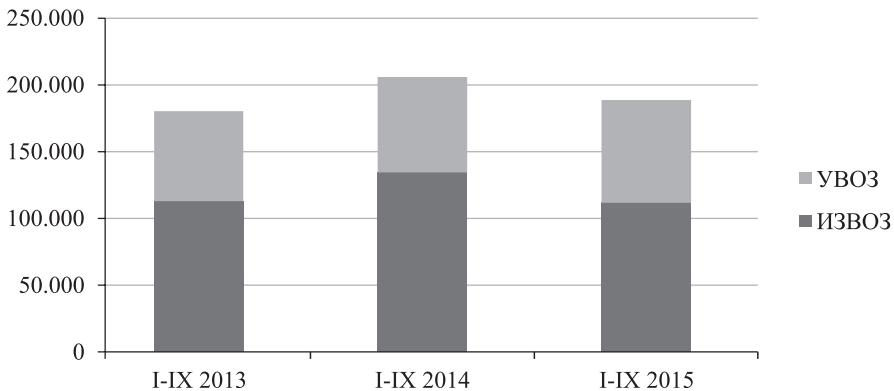
	I–IX 2013.	I–IX 2014.	I–IX 2015.
Укупно трг. размјена БиХ	17.438.724	18.293.311	18.479.774
ЕФТА	180.377	205.937	188.746
Учесће	1,03	1,12	1,02

Извор: Ауторове анализе на основу података Агенције за статистику БиХ, Економске статистике – Статистика робне размјене БиХ са иностранством по годинама (од 2008. до 2013), доступно на www.bhas.ba, приступљено 13.11.2015.

Према регионалним групацијама највећи обим спољнотрговинске размјене Босна и Херцеговина остварује са земљама Европске уније (64,72 %), са осталим земљама (20,94 %), затим са земљама потписницама ЦЕФТА-е (13,31 %), те са земљама ЕФТА-е (1,02 %).² С обзиром на низак постотак учешћа земаља ЕФТА-е у укупној спољнотрговинској размјени БиХ, у извјештајима и публикацијама, размјена са ЕФТА групацијом се често наводи под осталим земљама.

Иако је Споразум ступио на снагу 1. јануара 2015. године, за првих девет мјесеци ове године, обим спољнотрговинске размјене са земљама ЕФТА-е није повећан, него је смањен за готово 9 % у односу на исти период претходне године. Земље ЕФТА-е су један од ријетких трговинских партнера Босне и Херцеговине са којима се остварује суфицит у трговинској размјени.

Графикон 12. Упоредни преглед размјене БиХ са земљама ЕФТА (од I–IX 2013. до I–IX 2015)

Извор: Ауторова анализа на основу података Агенције за статистику БиХ, Економске статистике – Статистика робне размјене БиХ са иностранством по годинама (од I 2013. до IX 2015), доступно на www.bhas.ba, приступљено 13.11.2015.

² Агенција за статистику БиХ, *Статистика робне размјене БиХ са иностранством јануар–септембар 2015. године*, www.bhas.ba, 12. новембар 2015.

Према подацима Агенције за статистику БиХ најмањи обим трговинске размјене (246.690.000 КМ) и најмању стопу покривености увоза извозом (27,71 %) остварена је у 2005. години, када је година завршена са негативним салдом у износу од 139.636.000 КМ. У посматраном периоду највећа стопа покривености увоза извозом забиљежена је 2014. године и износила је 187,56 %. Наредне године стопа покривености увоза извозом износила је 144,60 % јер се вриједност извоза смањила за готово 17 %, док се вриједност увоза се повећала за 7 %.

Табела 2. *Спољнотрговинска размјена БиХ са чланицама ЕФТА-е (у хиљадама КМ)*

	I–IX 2013.		I–IX 2014.		I–IX 2015.	
	извоз	увоз	извоз	увоз	извоз	увоз
Исланд	174	949	48	1.335	34	784
Лихтенштајн	3	258	195	187	418	123
Норвешка	10.160	3.316	10.116	5.897	11.936	7.660
Швајцарска	102.457	63.060	123.965	64.195	99.194	68.599
Укупно	112.794	67.583	134.324	71.614	111.582	77.166

Извор: Ауторова анализа на основу података Агенције за статистику БиХ, Економске статистике – Статистика робне размјене БиХ са иностранством по годинама (од I–X до I–IX 2015), доступно на www.bhas.ba, приступљено 12.11.2015.

Највеће учешће у размјени са земљама ЕФТА-е остварује се са Швајцарском, са којом се обавља готово цјелокупна спољнотрговинска размјена БиХ и ЕФТА-е. Слична ситуација је током цијелог референтног периода. Оно што забрињава је податак да се у првих девет мјесеци 2015. године, извоз у Швајцарску смањено за готово 20 % у односу на исти период претходне године. С друге стране, увоз је порастао 6,8 %. Када је у питању Норвешка, извоз је порастао за 15 %, али је повећан и увоз за 23 % у првих девет мјесеци 2015. године у односу на исти период претходне године.³ Трговинска размјена са Исландом и Лихтенштајном је потпуно занемарива у укупној босанскохерцеговачкој трговинској размјени са иностранством.

У Швајцарску се највише извози електрична енергија (25 %), затим намјештај и дијелови (9 %), кошуље за мушкарце (5 %), грађевинска столарија, конструкције, а увози се нафта и уље добијено од битуменских минерала (68 %), вјештачки корунд хемијски дефинисан (10 %), алуминијум у сировим облицима (4 %), нафтни гасови и остали гасовити угљоводоници.

2.2. Валоризација робне размјене БиХ са ЕФТА-ом

Статистички подаци недвосмислено указују да, иако је у спољнотрговинској размјени са земљама ЕФТА-е остварен скроман обим размјене

³ *Ibid.*

не и прије 1. јануара 2015. године, последије ступања на снагу Споразума о слободној трговини са земљама чланицама ЕФТА-е ситуација се није побољшала, него је чак обим трговинске размјене опао за готово 9 %. Споразумом о слободној трговини са земљама ЕФТА-е договорена је „асиметрија“ у либерализацији тржишта, што подразумева да чланице ЕФТА-е даном ступања на снагу овога Споразума отворе своје тржиште за производе поријеклом из Босне и Херцеговине. ЕФТА је у обавези да укине све царинске дажбине на увоз индустријских и прерађених пољопривредних производа и рибе поријеклом из Босне и Херцеговине. Исти третман производа из земаља ЕФТА-е не очекује се од Босне и Херцеговине. Босна и Херцеговина је у обавези да снижава своје царинске дажбине у заданом прелазном периоду (до 1. јануара 2017. године). У области базних пољопривредних производа договорена је врло ограничена либерализација, те је значајан број стратешких пољопривредних производа трајно заштићен.

На овај начин, развијене земље ЕФТА-е уважавају различит ниво економског развоја партнерске државе, те закључујући асиметрични споразум са мање развијеном земљом, омогућују јој лакше прилагођавање условима слободне трговине.

Швајцарска је, за разлику од осталих земаља ЕФТА-е, отишла корак даље у подстицању транзиционих привреда да се брже и лакше укључе у трговинску размјену са групацијом ЕФТА, а на тај начин и у глобалне економске токове. Путем Швајцарске организације за промоцију увоза – SIPPО, ова земља пружа подршку увозу из транзиционих земаља, даје савјете у вези са маркетингом и промоцијом производа у Швајцарској, обавјештава о учешћу на трговинским сајмовима, те повезује швајцарске компаније са компанијама из иностранства.

С друге стране, као помоћ извозницима у Босни и Херцеговини је основана Агенција за промоцију извоза (ВНЕРА), с циљем јачања наше земље на пољу промоције извоза. Њен основни задатак је пружање подршке босанскохерцеговачким извозницима, како би одржали и повећали свој извоз, као и креирали повољан амбијент за међународну трговину у БиХ.⁴

2.3. Пројекција будућих резултата у спољнотрговинској размјени примјеном Споразума

Иако је девет мјесеци кратак период да би се утврдили стварни ефекти који произлазе из овога Споразума, очито је да се не могу очекивати значајни позитивни ефекти на привреду Босне и Херцеговине, на кратак рок.

---

⁴ Спољнотрговинска комора БиХ, www.komorabih.ba, 15. новембар 2015.

Први разлог је што је учешће ове групације у укупној спољнотрговинској размјени БиХ занемариво. Иако се очекивало да ће се, последице ступања на снагу овога Споразума, повећати обим трговинске размјене БиХ са земљама ЕФТА-е, до тога није дошло. Повећање се очекивало као резултат отварања тржишта земаља ЕФТА-е, кроз либерализацију извоза и договорену „асиметрију“. Осим тога, позитивни ефекти су се очекивали и са аспекта компаративних предности са којима располаже привреда БиХ у односу на ЕФТА. То су природни ресурси, повољнији климатски услови за развој пољопривредне производње, ниже цијене радне снаге и сировина. Међутим, обим трговинске размјене, те покривеност увоза извозом показују неповољније вриједности у односу на период прије ступања на снагу Споразума.

Други разлог због којег привреда Босна и Херцеговине не оставарује очекиване позитивне ефекте последице потписивања Споразума са земљама чланицама ЕФТА-е је немогућност извоза одређене групације производа у земље ЕФТА-е, због неусаглашености са прописима који су на снази у Европској унији. Проблем за Босну и Херцеговину је чињеница да су земље ЕФТА-е потписнице Споразума о Европском економском простору (ЕЕА) са ЕУ, осим Швајцарске, која има потписан билатерални споразум са Европском унијом, који такође подразумијева хармонизацију законодавстава. Приликом увоза прехрамбених производа из других земаља, земље ЕФТА-е примјењују исте прописе и стандарде, као земље Европске уније. Због тога је либерализација ове врсте производа ограничена на ниво који је Босна и Херцеговина постигла са земљама Европске уније. Осим тога, земље ЕФТА-е су окружене чланицама Европске уније, те је извоз у њих скоро неизводив, јер Европска унија не дозвољава превоз производа ове врсте преко своје територије, уколико не испуњавају исте стандарде као и за пласман на тржиште Уније.⁵

Трећи разлог је висок стандард и изражена платежна моћ становништва, што такође представља замку за босанскохерцеговачке извознике. Становници развијених земаља преферирају софистициране, иновативне производе, које одликује квалитет и нецјеновна конкурентност. Ту врсту производа Босна и Херцеговина не може понудити земљама ЕФТА-е. Иако је процес приватизације у Босни и Херцеговини готово завршен, само се мали број предузећа озбиљно посветио реформисању, да би се данас могли укључити у савремене, тржишне услове привређивања.

Међутим, с друге стране, Споразум неће донијети штету Босни и Херцеговини.

С обзиром на то да Споразум обухвата и либерализацију трговине услугама, инвестиције и јавне набавке, као и правила о поријеклу, укљу-

⁵ А. Зеба, 30.

чујући и кумулацију, у том дијелу се могу очекивати позитивни ефекти. Нарочито, уколико се узме у обзир да су земље ЕФТА-е међународно познати финансијски центри и сједишта мултинационалних компанија. Не треба занемарити ни чињеницу да су ове земље значајни инвеститори у свијету (Норвешка), те се може очекивати привлачење капитала из ових земаља у БиХ, уз коришћење свих могућности које пружа дијагонална кумулација поријекла робе јер је Босна и Херцеговина приступила Регионалној конвенцији о Пан-европско-медитеранским преференцијалним правилима о поријеклу. На тај начин јој је омогућена дијагонална кумулација са земљама ЕФТА-е, ЕУ и земљама ЦЕФТА-е. Земље ЕФТА-е су признати извозници високих технологија, које су за развој и унапређење производње у Босни и Херцеговини неопходне.

Опредјељење Босне и Херцеговине је да буде дио Европске уније. У БиХ је основано више институција, које су донијеле више закона који помажу хармонизовању привреде Босне и Херцеговине са тржиштем Европске уније и правилима који владају на њему. Ипак, још увијек није омогућен пласман појединих производа на Европско тржиште и тржиште ЕФТА-е. Нарочито је значајно да се што прије стекну услови за извоз пољопривредних производа и производа животињског поријекла из Босне и Херцеговине. Од брзине стицања услова за извоз ове врсте производа, зависиће и позитивни ефекти, који ће се директно утицати на повољнија платнобилансна кретања земље.

3. ЗАКЉУЧАК

Иако се од потписивања Споразума о слободној трговини са земљама ЕФТА-е очекивало да ће за кратак период, послије ступања на снагу, донијети позитивне резултате по привреду БиХ, ипак до тога није дошло. Очекивање је произлазило из договорене „асиметрије“ у либерализацији тржишта, која је Босни и Херцеговини, у прелазном периоду од двије године, давала значајну предност код извоза производа у земље ЕФТА-е.

Земље ЕФТА-е спадају међу најразвијеније земље на свијету, са БДП-ом *per capita* од 68.000 евра и израженом платежном моћи становништва. Босна и Херцеговина нема капацитета да производи иновативне производе, који би задовољили софистициране купце из развијених земаља. Ради тога је потребно интензивирати активности на промоцији и унапређењу извоза у сектору пољопривреде, дрвопрерађивачком сектору, текстилној индустрији, кожној галантерији, занатском раду и осталим секторима у којима се, реално, могу очекивати позитивни резултати, нарочито у току прелазног периода и тзв. „асиметрије“ у либерализацији. Међутим, проблем који се јавља код извоза производа

у земље ЕФТА-е је исти као и код извоза производа у Европску унију, а то је неусклађеност прописа земље извознице са прописима земље увознице. Иако су институције БиХ донијеле мноштво закона, ипак није омогућен пласман појединих производа са којима располаже БиХ на Европско тржиште и тржиште ЕФТА-е.

С обзиром на то да је овим Споразумом, осим трговине робом, обухваћена и област инвестиција, услуга и јавних набавки, интелектуалне својине и правила конкуренције, и у том правцу се очекују позитивни ефекти на привреду Босне и Херцеговине. Један од позитивних ефеката који се очекује је привлачење капитала из ових земаља у Босну и Херцеговину, јер су земље ЕФТА-е познати инвеститори, сједишта мултинационалних компанија и финансијски центри.

На крају, позитивни ефекти од потписивања Споразума о слободној трговини са земљама ЕФТА-е, зависиће највише од брзине уклапања тржишта Босне и Херцеговине у унутрашње тржиште Европске уније.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Агенција за статистику БиХ, *Робна размјена БиХ са иностранством 2014*, Тематски билтен, Сарајево 2014;
2. Зеба, А., „У ЕФТА бесцарински иде све осим бх. производа анималног поријекла“, *Business*, Vol. 203, 2015;
3. Карић, Д., Зечевић, Р., Карић, Д., „Економске интеграције – последица процеса глобализације“, *The Scientific Journal for Theory and Practice of Socioeconomic Development*, Вол. 1, 2012;
4. Министарство спољне трговине и економских односа БиХ, *Анализа спољнотрговинске размјене Босне и Херцеговине за 2014. године*, Сарајево 2015.

Интернет извори

1. Агенција за статистику БиХ, *Статистика робне размјене БиХ са иностранством јануар–септембар 2015. године*, http://www.bhas.ba/saopstenja/2015/ETS_2015M09_001_01_hr.pdf;
2. Министарство спољне трговине и економских односа БиХ, *Споразум о слободној трговини између држава Европског удружења слободне трговине и Босне и Херцеговине*, <http://www.mvteo.gov.ba/sporazumi/trgovinski/regionalni/default.aspx?id=7112&langTag=bs-BA>;
3. Спољнотрговинска комора БиХ, <http://komorabih.ba/bhpa/o-nama/>;
4. Спољнотрговинска комора БиХ, http://komorabih.ba/wp-content/uploads/2013/05/cefta_eu_efta_9_2015_bih.pdf.

Helena Kovač

Fund for Pension and Disability Insurance of Republic of Srpska,
Bijeljina

TRADE OF BOSNIA AND HERZEGOVINA WITH EFTA MEMBERS

Summary

Bosnia and Herzegovina is committed to becoming a member of European Union. For this reason several free trade agreements have been signed: Stabilization and Association Agreement (SAA), Agreement on Amendments and Accession to Central European Free Trade Agreement (CEFTA 2016) and Free Trade Agreement with EFTA Countries. Signing these three agreements completes the process of trade liberalization in this part of Europe. These agreements enable a country candidate for membership in European Union to strengthen its trading position and meet one of the Copenhagen criteria, namely the ability of the country which is a prospective EU member to compete successfully with other EU countries on the market.

This paper analyses trade of Bosnia and Herzegovina with other EFTA (European Free Trade Association) countries. The analysis is based on volume and structure of trade before and after the Free Trade Agreement with EFTA countries came into force, as well as on projections of future achievements resulting from signing this particular Agreement.

Key words: *Free Trade Agreement; EFTA; Liberalization; Competitiveness; Weaknesses; Chances.*

СТРУЧНИ РАД / *EXPERT PAPER*

Примљен: децембар 2015.

Received: December 2015.

Љубана Кандић

Студент II циклуса студија на Правном факултету
Универзитета у Београду

О МОЖДАНОЈ СМРТИ

Мождана смрт представља губитак и престанак свих можданих функција. Изворно је медицински појам, али изазива интересовање и у области религије, која још увијек није заузела став прихвата ли је или не, и права, које је у законским текстовима прихвата. Прије мождане, егзистирала је срчана смрт која је означавала смрт лица у тренутку престанка срчаних и плућних функција. Занимање за мождану смрт појачано је све већим бројем оних којима је потребна трансплантација органа, а проблем настаје због недовољно правно регулисаних поступака трансплантације и донирања органа. И поред жеље законодавца да ова питања регулише законима и правилницима, велики број питања остаје без одговора. За нека од њих, правна теорија налази бројне алтернативе, судска пракса постаје немоћна, а законодавац треба имати на уму да правне празнине, посебно нејасноће и простор за арбитрерност, кога овдје има на претек, себи не смије дозволити.

Кључне ријечи: Мождана смрт; Срчана смрт; Трансплантација; Донирање органа.

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Живот и смрт, појмови су који се међусобно искључују, али ипак тако блиски да их раздваја само танка линија. Али ко је тај ко има право да ту линију оштро и јасно повуче и под којим условима то може учинити? Љекар је, у великом броју случајева, тај који има ексклузивно право да прогласи некога мртвим, али је питање на основу којих параметара то чини. Раније је тренутак смрти био тренутак када срце

Љубана Кандић, ljubana_bn@hotmail.com.

престане да куца. Данас, усљед многобројних потреба, и смрт је претрпјела извијесне корекције, тако да је постала актуелна мождана смрт. Шта је мождана смрт, који су услови потребни за њено наступање, какве посљедице и могућности рађа, зашто је важна и за медицину, али и за право које ју је законски уобличио, питања су којима ће бити посвећена пажња у наставку рада.

2. ШТА ЈЕ МОЖДАНА СМРТ?

Мождана смрт је релативно нов појам који је изњедрила медицина, за потребе трансплантације.¹ У случајевима такве смрти, органи су очувани у најбољем могућем стању и тиме су шансе за успјешну трансплантацију велике. До педесетих година прошлог вијека, мртав је био онај коме је престала срчана, а са њом и плућна функција, и такав критеријум смрти називао се *кардиореспираторни критеријум*.²

У посљедње вријеме, ствари су се промијениле па данас особа може бити проглашена мртвом иако јој срце куца. За то су заслужни нови критеријуми мождане смрти, а један од њих је и харвардски.³

„Харвардски критеријуми су операционално дефинисали мождану смрт као понашање које указује на немање свести о спољашњим надражајима, недостатак телесних покрета, немање спонтаног дисања, недостатак рефлекса и два изоелектрична (скоро равна) електроенцефалограма (ЕЕГ) у току 24 сата. Ови критеријуми захтевају губитак практично сваке мождане активности (укључујући и активност можданог стабла, и стога престанак дисања).“⁴

Други критеријум смрти је *когнитивни*, према коме би мртва особа била она која више нема својства која су је чинила особом, а то су разум, памћење, способност дјелања и самосвијест.⁵ Овај критеријум био је најповољнији за трансплантацију јер је могао да обезбиједи највиши степен очуваности органа намијењених донирању.

Трећи критеријум смрти је *критеријум иреверзибилности*, према коме је мртав онај коме је несвјесност иреверзибилна.⁶

---

¹ Трансплантација која подразумијева узимање органа и ткива од тек преминулог лица назива се кадаверична трансплантација. Вид. М. Чолаковић, „Право на одлучивање о *post mortem* давању дијелова тијела за трансплантацију (упоредноправни приказ)“, *Правни живот* 9/2011, 409.

² А. Џонсон, М. Зиглер, В. Винслејд, *Клиничка етика*, Службени гласник 2008, 67.

³ У питању су критеријуми који су представљени у „Харвардском извјештају о можданој смрти“ из 1968. године.

⁴ Г. Пенс, *Класични случајеви из медицинске етике*, Службени гласник, Београд 2007, 93.

⁵ *Ibid.*

⁶ На примјер, када трајно вегетативно стање буде дужи од годину дана. *Ibid.*

Који ће од ових критеријума бити прихваћен, на вољи је сваког законодавца понаособ „јер смрт особе наступа после оног тренутка кад се стварно мисли и законски кодифицира да је наступила“.⁷

На основу овлашћења датих Законом о трансплантацији људских органа⁸ и Законом о трансплантацији људских ткива и ћелија,⁹ министар здравља и социјалне заштите Републике Српске је донио два правилника,¹⁰ којима се прихвата концепт мождане смрти и утврђују услови за њено проглашење. У оба ова правна акта, у члану 2, наводи се да мождана смрт представља потпуни и неповратни престанак свих можданих функција (можданог стабла и хемисфера мозга).

2.1. Мождана смрт – *pro et contra*

Који год од претходно наведених критеријума да се узме у обзир, важно је разумјети да смрт, сама по себи, представља процес који рађа читав низ посљедица. Прије свега, потребно је испоштовати обичаје попут сахрањивања. Посматрано из правног угла, настају многобројне насљедноправне посљедице, али и са аспекта медицине, мождана смрт нуди могућност за донирање и трансплантацију органа. Управо та мождана смрт ствара и много сумње и недоумице па се поставља питање да ли преовлађују аргументи за њу или против ње.

Мождана смрт је највише олакшица донијела у области медицине, која ју је, могло би се рећи, по својој мјери скројила. „Медицини је био потребан нови критеријум смрти, посебно *смрти мозга*, да би се одредило кад органи за пресађивање могу да буду узети из још увек живог тела.“¹¹

На такав начин, мождано мртва особа постаје одличан извор органа за трансплантацију, те је видљиво да је медицина стала на страну која је за мождану смрт. Као даљи аргумент наводи се чињеница да проглашавање особе мождано мртвом доводи до смањења болничких трошкова, који би могли, заједно са узалудним лијечењем, ићи у недоглед. Некада је то члановима породице олакшање, посебно у времену сиромаштва и неимаштине, какво је данашње. Помоћу таквог појма мождане смрти, чланови по-

---

⁷ Т. Матулић, „Биомедицинска и биоетичка расправа о људској смрти – II део“, *Обновљени живот* 3/2000, 337.

⁸ Закон о трансплантацији људских органа, *Службени гласник РС*, бр. 14/10.

⁹ Закон о трансплантацији људских ткива и ћелија, *Службени гласник РС*, бр. 14/10.

¹⁰ Правилник о начину и медицинским критеријумима за утврђивање мождане смрти код даваоца људских органа, *Службени гласник РС*, бр. 65/10, и Правилник о начину и медицинским критеријумима за утврђивање мождане смрти код даваоца људских ткива и ћелија, *Службени гласник РС*, бр. 65/10.

¹¹ Г. Пенс, 93.

родице се могу охрабрити чињеницом да ће органи њиховог ближњег помоћи ономе коме је та помоћ потребна и коме ће такав орган бити дониран.

С друге стране, налазе се аргументи *против* мождане смрти. Прије свега, овакав критеријум смрти, улива неповјерење сродницима пацијента. Они постају сумњичави, мислећи да љекар и медицинско особље нису урадили све што је било у њиховој моћи и да су прерано дигли руке од онога кога проглашавају мртвим. „... Треба знати да функција кичмене мождине може да се одржава и код мождане смрти, и пацијент може да показује рефлексе екстремитета, чак и гibaња тела, што може да изазове конфузију и код лекара и код родбине оболелогa.“¹²

Стална преиспитивања иду и ка томе да ли проглашење мождане смрти и донирања органа има криминалну позадину као и да ли је, из тог или неког другог разлога, љекар смрт „убрзао“. Тако на примјер, да ли је зарад трансплантације и помоћи једном пацијенту, љекар убрзао смрт другог пацијента и на такав начин га жртвовао.¹³ Позитивноправни прописи предвиђају да љекар који учествује у процесу узимања и уграђивања органа од умрлог лица односно трансплантације не може учествовати у раду комисије (од три љекара)¹⁴ која констатује мождану смрт.¹⁵ Ово правило представља нешто налик установи изузећа која постоји у процесном праву. Међутим, нико не гарантује да ти љекари неће на други начин дјеловати удружено и тиме изиграти законско правило. Све те недоумице довеле су до тога да се и данас води битка под насловом „мождана смрт – да или не?“

У вези са темом мождане смрти, потребно је сагледати и став Цркве. „Појам мождане смрти је сасвим новог датума тако да није логично тражити конкретан одговор у Православном Предању или код Светих отаца. Званично, Православна Црква није заузела одређен став, а можда и није целисходно да се изјашњава о теми која још увек није сасвим дефинисана. Православна Црква, међутим, као и народни осећај, прихвата трансплантацију органа, како од живих, тако и од мртвих давалаца. То представља посредно признање мождане смрти као коначне смрти.“¹⁶

3. МОЖДАНА СМРТ И ДОНИРАЊЕ ОРГАНА

Једна од могућности које нуди мождана смрт је донирање органа. Још увијек није дефинисано шта је по својој правној природи дони-

---

¹² Г. Папагеоргију, „Мождана смрт“, *Богословље* LXVI 1-2(2007), 66.

¹³ Незванична истраживања су показала да мождано мртва особа, у случају да се њени органи донирају, може спасити седам других живота.

¹⁴ Закон о трансплантацији људских органа, чл. 37, ст. 1 и 3.

¹⁵ Закон о трансплантацији људских ткива и ћелија, чл. 37, ст. 1 и 3.

¹⁶ Г. Папагеоргију, 67.

рање органа. Сâм назив указује на сличност са поклањањем, тачније уговором о поклону.¹⁷ Проблем настаје када се приступи изучавању уговора о поклону јер он није регулисан позитивноправним прописима.¹⁸ Али тумачењем норми које се односе на уговор о поклону, очигледно је да се оне не могу примијенити на донирање органа (правила о опозивању и побијању),¹⁹ те се може закључити да би донирање органа могло бити представљено као имовинскоправни посао посебне врсте – *sui generis*.²⁰ Иако донирање има своју уговорну позадину, не може се сматрати класичним уговором правног промета јер у себи садржи етичке састојке, милосрђе и давање.²¹

На тему донирања органа, надовезује се и питање донорских картица. Донорска картица представља картицу коју даје Координациони центар и здравствена установа потенцијалном даваоцу, а у којој је евидентиран његов пристанак на узимање органа, ткива и ћелија у случају његове смрти.²² Такво лице мора бити евидентирано и у Јединственом регистру давалаца људских органа.²³ Ова картица није обавезна већ је слободна воља појединца да ли ће завјештати своје органе за случај смрти или не. „... Општепознато је да су људи углавном несклони да завештају своје органе за случај смрти. Разлози за то устезање су разноврсни и бројни: негирање смрти; страх да лекари неће учинити све што могу да спасу живот пацијента који је донор, како би искористили његове органе; верска уверења која се противе донирању органа; осећање гађења према наруживању сопственог тела итд.“²⁴

Донорска картица није сама по себи довољна да се, након смрти, приступи узимању органа ради трансплантације у сврху лијечења. Ако је лице посједовало донорску картицу, могуће је да је за живота

¹⁷ Чак се у америчком праву акт који регулише ово питање зове Једнообразни закон о анатомском поклону. М. Чолаковић, 413.

¹⁸ На њега се примјењују и даље предратна правна правила на основу Закона о неважности правних прописа донијетих прије 6. априла 1941. године и за вријеме непријатељске окупације, од 23. октобра 1946. године.

¹⁹ Вид. В. Клајн-Татић, „Легитимност донорства људских органа на комерцијалној основи“, *Анали Правног факултета у Београду* 1/2008, 121.

²⁰ *Ibid.*

²¹ Донација и трансплантација органа, <http://www.ius.bg.ac.rs/prof/Materijali/dramar/h.tujovic.transplantacija.pdf>, 6. новембар 2014.

²² Закон о трансплантацији људских органа, и Закон о трансплантацији људских ткива и ћелија, чл. 39.

²³ У питању је такозвани *opt-in* систем.

²⁴ М. Драшкић, „Трансплантација у Србији – који закон важи?“, *Анали Правног факултета у Београду* 1/2005, 177.

промијенило свој став те се мора, поводом тога, обавити разговор са чланом породице и тек након што се добије његов писани пристанак приступити поступку узимања органа.²⁵

Међутим, законодавац дозвољава да се узимању органа приступи и онда када умрли није посједовао донорску картицу јер се прихвата правило „претпостављеног пристанка“.²⁶ То, у ствари, значи да се може приступити узимању органа од умрле особе само ако се она томе није изричито противила за живота.²⁷ Једини услов је да се добијени писани пристанак члана породице.²⁸

Слично је и у француском праву, гдје је законска претпоставка да је лице сагласно да се његови органи узму за случај његове смрти, осим ако се томе није изричито противило, али му се пружа могућност да се обрати Националном аутоматизованом регистру негативном изјавом и тиме онемогући поступак узимања органа. Тиме, истовремено онемогућује и своје сроднике да донесу другачију одлуку.²⁹ И то је такозвани *opt-out* систем.

Проблем код „претпостављеног пристанка“ и давања сагласности чланова породице може настати уколико између самих чланова породице постоји несагласност. Прецизније, који члан породице, односно чији пристанак ће се сматрати релевантним да би се на основу њега приступило узимању органа односно трансплантацији? Законодавац у том погледу не говори ништа већ само наводи ко се подразумијева под „чланом породице“,³⁰ и захтјева испуњење једног услова који се на тог члана односи – члан породице мора бити пунољетан.³¹ На први поглед,

---

²⁵ Закон о трансплантацији људских органа, чл. 43.

²⁶ За разлику од нашег рјешења, велики број америчких држава прихвата такозвани „обавезан избор“, што значи да лице мора бити евидентирано као давалац или као, условно речено, недвалац и мимо његове воље се не може ићи. Вид. Г. Пенс, 561.

За разлику од Републике Српске, Федерација Босне и Херцеговине прихвата систем изричите сагласности. Вид. Закон о трансплантацији органа и ткива у циљу лијечења, *Службене новине ФБиХ*, бр. 78/09, чл. 30.

²⁷ У том случају, треба водити рачуна да се саставе одговарајући тимови људови који ће поштовати строге критеријуме о томе како се утврђује жељдана смрт, да се избјегне упадање у нову замку – да се проглашавају мртвим особе које нису ни жељдано мртве само ради добијања органа. Вид. Б. Иванчић-Качер, „Правни промет људским органима“, *Правни живот* 9/2012, 465.

²⁸ Закон о трансплантацији људских органа, чл. 38.

²⁹ М. Драшкић, 179.

³⁰ Чланови породице су брачни, односно ванбрачни партнери, сродници у правој линији без обзира на степен сродства, у побочној линији закључно са другим степеном сродства, усвојилац, усвојеник и старалац. Вид. Закон о трансплантацији људских органа, чл. 3њ.

³¹ Занимљиво је рјешење њемачког законодавца који тражи да су сродник који даје пристанак и умрли одржавали лични контакт прије смрти у трајању од најмање двије године. Вид. М. Чолаковић, 416.

јасно је да би сагласност припадника ближег законског реда искључивала потребу за давањем сагласности припадника даљих законских редова, али проблем може представљати ситуација у којој се припадници истог законског реда не усагласе. На примјер, ако је деветнаестогодишњи младић страдао у саобраћајној несрећи, није се изричито противио узимању органа за случај смрти, и отац је дао пристанак за узимање синовљевих органа, а мајка се томе противи. Чију вољу испоштовати?

Пошто закон о томе ћути, треба се окренути рјешењима које нуди правна теорија. Тако је установљен аргумент *favor vitae*,³² према коме треба ићи у корист животу и дати превагу чињеници да је потреба за спасавањем једног живота јача од негативне изјаве члана породице, те би се, у конкретном случају, испоштовала воља оца. Чак и да је отац дао негативну изјаву, заједно са мајком, овај аргумент би поново ишао против њихове воље. То, у ствари, значи да, колико год сродника било против узимања органа умрлога, правна теорија својим аргументом *favor vitae* надглашава све њих.³³ Да ли је то заиста право?

Чак и законодавац само помиње писани пристанак члана породице, као да и он сам стаје на страну тога да се неће прихватити негативна изјава сродника и да се, идући том логиком, треба испитивати сваки наредни сродник док се не нађе онај који ће одобрити узимање органа и то писано констатовати. Чак и ако се такав сродник не нађе, правна теорија је пронашла рјешење које њој, а можда и још неким, одговара. Све то отвара питање какве су злоупотребе могуће и да ли вриједи жртвовати једног зарад њих седам или не „зато што нико не може да спаси некога, само Христос спасава, са овом победом након смрти“.³⁴

4. ЗАКЉУЧАК

Проучавање мождане смрти захтијева интердисциплинарни приступ. Иако је прије свега медицински појам, овакво поимање смрти рађа далекосежне посљедице и у другим областима. Религија, медицина и право генерално су прихватиле мождану смрт као коначну, али примарно питање је да ли је мождана смрт заиста смрт. Ако је пацијент мртав онда када наступи иреверзибилни губитак свих можданих функција, како се може десити да му срце и даље куца, а центар за рад срца се налази у

---

³² М. Драшкић, 180.

³³ То би значило да одржавање живота, као више вриједно добро има предност над мање вриједним добром попут права умрлог на тјелесни интегритет. Вид. Ј. Радишић, *Медицинско право*, Београд 2008, 132.

³⁴ То је један од занимљивих одговора на ову дилему, коју је, у својој бесједи 2002. године у Атини, о проблему „мождане смрти“ истакао свештеник Константин. ΜΕΤΑΜΟΣΧΕΥΣΗ ΖΩΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ, <http://www.floga.gr/50/01/02/2001-2/200202280102.asp>, 4. октобар 2013.

дијелу мозга односно у продуженој мождини.³⁵ Да ли за мождану смрт и њено дефинисање, с правом можемо кривити медицину која није успјела да до краја истражи област људског мозга, јер можда је управо то медицинско неистраживање разлог зашто живог оглашавамо мртвим. Можда постоје неке мождане функције које садашњој медицини нису познате, а које не дозвољавају да се човјек прогласи мртвим.

Велики проблем представља и недовољна информисаност грађана о једној од могућности које нуди мождана смрт, а то је донирање органа. Да ли ико од грађана, осим оних који су проучавали Закон о трансплантацији људских органа и Закон о трансплантацији људских ткива и ћелија, зна за „претпостављени пристанак“ и чињеницу да се, осим у случају њиховог изричитог неслагања за живота, њихови органи могу узети за потребе трансплантације у сврху лијечења. За то се може окривити и правни аргумент *favor vitae*, који увијек доноси користи ономе коме је орган потребан и медицинском особљу које на такав начин зарађује плату, а заобилази вољу чланова породице умрлога. Злоупотребе које рађа ова могућност нису довољно истражене, али је исто тако недовољно познато да и орган који буде дониран и трансплантиран, има „ограничен рок трајања“, јер га тијело примаоца одбацује након извијесног времена. Да ли се онда исплати жртвовати једног човјека, коме срце куца, али је мождано мртав, да би други човјек само мало дуже од њега живио?

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Драшкић, Марија, „Трансплантација у Србији – који закон важи?“, *Анали Правног факултета у Београду* 1/2005;
2. Иванчић-Качер, Бланка, „Правни промет људским органима“, *Правни живот* 9/2012;
3. Клајн-Татић, Весна, „Легитимност донорства људских органа на комерцијалној основи“, *Анали Правног факултета у Београду* 1/2008;
4. Матулић, Тончи, „Биомедицинска и биоетичка расправа о људској смрти – II дио“, *Обновљени живот* 3/2000;
5. Папагеоргију, Георгије, „Мождана смрт“, *Богословље* 1-2/2007;
6. Пенс, Грегори, *Класични случајеви из медицинске етике*, Службени гласник, Београд 2007;
7. Радишић, Јаков, *Медицинско право*, Београд 2008;

---

³⁵ Предавање доц. др Стаменка Шушака, кардиохирурга и члана Синодске комисије СПЦ на првом састанку Међуправославне комисије за проучавање биоетике, <http://www.eparhija-backa.rs/sites/default/files/users/user6/novosti/2011/05/dr%20Susak%20o%20problemu%20mozdane%20smrti.pdf>, 25. јануар 2014.

8. Чолаковић, Маја, „Право на одлучивање о *post mortem* давању дијелова тијела за трансплантацију (упоредноправни приказ)“, *Правни живот* 9/2011;
9. Џонсон, Алберт, Зиглер, Марк, Винслејд, Вилијем, *Клиничка етика*, Службени гласник, Београд 2008.

Правни прописи

1. Закон о трансплантацији људских органа, *Службени гласник РС*, бр. 14/10;
2. Закон о трансплантацији људских ткива и ћелија, *Службени гласник РС*, бр. 14/10;
3. Закон о трансплантацији органа и ткива у циљу лијечења, *Службене новине ФБиХ*, бр. 78/09;
4. Правилник о начину и медицинским критеријумима за утврђивање мождане смрти код даваоца људских органа, *Службени гласник РС*, бр. 65/10;
5. Правилник о начину и медицинским критеријумима за утврђивање мождане смрти код даваоца људских ткива и ћелија, *Службени гласник РС*, бр. 65/10.

Интернет извори

1. Донација и трансплантација органа, <http://www.ius.bg.ac.rs/prof/Materijali/dramar/h.mujevic.transplantacija.pdf>;
2. ΜΕΤΑΜΟΣΧΕΥΣΗ ΖΩΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ, <http://www.floga.gr/50/01/02/2001-2/200202280102.asp>;
3. Предавање доцента др Стаменка Шушака, кардиохирурга и члана Синодске комисије СПЦ на првом састанку Међуправославне комисије за проучавање биоетике, <http://www.eparhija-backa.rs/sites/default/files/users/user6/novosti/2011/05/dr%20Susak%20o%20problemu%20mozdane%20smrti.pdf>.

Ljubana Kandić

Faculty of Law, University of Belgrade
Student master programme

ON BRAIN DEATH

Summary

Brain death is loss and end of brain function. Originally a medical term, it has also attracted a lot of attention in religion, which remains indecisive on whether this type of death can be accepted or not and in the field of law where brain death is recognized as such. The concept of cardiac death (which means that person is dead when heart and breathing functions end) long preceded

the concept of brain death. Rising interest in brain death is caused by growing number of people who need organ transplantation, but insufficiently regulated procedure of organ donation and transplantation lead to a number of problems. Despite legislator's desire to regulate this matter, there are a lot of uncertainties. In addressing these issues, legal theory is managing to find some alternatives, but recent case law has shown inability to cope with the problem. This should serve as a warning to the legislator that legal gaps, uncertainties and space for arbitrariness left by the statutes, which here abound, cannot be afforded.

Key words: *Brain death; Cardiac death; Transplantation; Donation.*

ПРИКАЗИ

УДК/UDC 004.7:343.955-053.2(082)

004.738.5:343.955-053.6(082)

364-7(082)

DOI: 10.7251/GPFIS1601111S

ПРИКАЗ КЊИГЕ / BOOK REVIEW

Марина М. Симовић

Дарко Димовски, Миомира Костић, Јелена Станојевић, ур.
Изазови одрастања у свету савремених технологија,

Правни факултет Универзитета у Нишу –
Центар за социјални рад „Свети Сава“ Ниш,
Ниш, 2017,
стр. 129.

Зборник радова под називом „Изазови одрастања у свету савремених технологија“ резултат је научног скупа у организацији Центра за социјални рад „Свети Сава“ у Нишу, Коморе социјалне заштите и Саветовалишта за породицу, одржаног у Нишу 20. и 21. октобра 2016. године. Овај зборник представља јединствену публикацију не само у Републици Србији, већ и на ширем географском подручју. На поменутом скупу учествовао је велики број еминентних стручњака из различитих области чиме се на мултидисциплинарни приступ пришло обради и анализи теме научног скупа.

Чланак под називом „Утицај масмедија на извршење убиства“ резултат је рада наставника Правног факултета у Нишу, др Дарка Димовског и др Миомире Костић. У раду су истакнута бројна истраживања којима се на несумњив начин потврђује веза између приказивања насиља у средствима масовне комуникације, с једне стране, и испољавања агресивног понашања у виду вршења кривичних дјела са смртним исходом, с друге стране. Уједно, аутори су сагледали утицај масмедија не само на криминогенезу ових кривичних дјела, већ како се њима може утицати на превенцију вршења најтежег облика крвних деликата.

У раду „Млади у виртуелном свијету – Виртуелна реалност или реална виртуелност одрастања“, професорка Филозофског факултета у Нишу др Бојана Димитријевић указује да коришћење друштвених мрежа може да помогне под условом да је повезано са реалним животом, али може и

Марина М. Симовић, Управа за индиректно опорезивање БиХ, Бања Лука, *marina.simovic@gmail.com*.

да негативно утиче на живот младе особе ако дата особа осјети потребу да свој живот представи љепшим, пратећи притом постојеће трендове.

Модерно друштво условљава потребу коришћења друштвених мрежа, при чему таква употреба може довести до виктимизације одређене категорије становништва, као што су дјеца. Стога је доктор правних наука Вида Вилић у своме раду „Облици виктимизације дјеце злоупотребом друштвених мрежа“ анализирао облике виктимизације дјеце на интернету, наглашавајући да су притом дјеца највише изложена опасности од сексуалне експлоатације, вршњачког насиља путем коришћења интернета, као и злоупотребе фотографије дјеце.

Назив сљедећег рада, аутора др Филипа Мирића, стручног сарадника Правног факултета Универзитета у Нишу, је „Вршњачко насиље на интернету кроз призму криминалне феноменологије“. Овај рад представља наставак претходног рада чиме се на један цјеловит начин указује на бројне криминолошке карактеристике ове појаве. Аутор је у раду посебну пажњу посветио појавним облицима виктимизације дјеце на интернету, уз истицање различитих типова насилника.

Ауторкиње Миа Роје и Гордана Буљан Фландер написале су рад „Нове технологије, нови облици насиља“. На цијелом друштву је, како су то ауторкиње истакле, да се бави едукацијом, превенцијом и пружањем подршке жртвама овог облика криминалитета. За разлику од претходна два рада, у овом раду посебна пажња посвећена је етиолошком дијелу, те читаоци ове монографије могу на цјеловит начин се упознати са опасностима које вребају оне који употребљавају модерне технологије.

„Нове технологије – нови облици утроугљавања, изазови у терапијском раду“ наслов је наредног рада ауторкиња Маје Стојановић, Светлане Манчић и Љиљане Цветановић. Како су ауторкиње стручњаки из поља дјеловања центара за социјални рад, оне су у раду дале приказ случаја уз праксе како неадекватан садржај на телефону може утицати на психичко стање дјетета. На крају, ауторкиње указују на одређење препоруке родитељима ради заштите њихове дјеце од злоупотреба путем интернета и савремених технологија.

Јасмина Гејо и Татјана Живановић су ауторкиње сљедећег рада, под називом „Дигитално доба и изазови одрастања“. Инклузивно образовање мора пратити достигнућа савременог доба и технологија, те је неопходно, како су то истакле ауторкиње, да се у инклузивно образовање укључе све благодети савремених технологија. Ауторкиње су дале приказ позитивних примјера инклузивног образовања употребом савремених технологија како би указале надлежним органима у Републици Србији да морају да прате инострана достигнућа у овој области.

Душица Јовановић и Саша Младеновић су израдили рад „Камера је укључена – ријалити програм почиње“. Аутори истичу да постоји криза културе, при чему савремене технологије имају велики утицај у њеној генези. Како бисмо спријечили даљу кризу културе, потребно је емитовати емисије културног и образовног садржаја, јер је само на тај начин могуће стати на пут даљем гледању ријалити програма и усвајању неадекватних образаца понашања.

„Самоозљеђивање – први позив у помоћ“ ауторкиње Доминик Шмиде бави се високом стопом озљеђивања младих. Како би се спријечило ширење ове појаве, захтијева се ангажовање стручњака различитих вокација. Ради илустрације овог става, ауторкиња даје приказ резултата невладине организације „Храбри телефон“.

Последњи рад публикован у Зборнику радова је рад Ане Аначков, Милице Митровић и Милана Ђука. У раду под називом „Заштита дјеце на интернету – Искуства СОС дјечијих села“ представљено је истраживање спроведено међу корисницима услуга програма јачање породица у Нишу – ради праћена активности дјеце и младих на интернету. Употреба интернета од стране дјеце без контроле родитеља или радника из образовања – доводи до већег ризика манипулације дјецом и младима.

Занимљиво је нагласити да су сваки сљедећи „Октобарски сусрети у социјалној заштити“, у организацији Центра за социјални рад „Свети Сава“ у Нишу, управо праћени монографском публикацијом овог типа. То оставља сасвим довољно времена и простора и тадашњим и будућим ауторима/ауторкама да на посебан критички начин, с извјесне временске дистанце, процијене значај свог учешћа на овом стручно – научном скупу, али да и уједно тиме охрабре, призову нове/старе ауторе да својим истраживањима и размишљањима обогате сектор социјалне заштите у Србији, али и у земљама у окружењу.

СУДСКА ПРАКСА

УДК/UDC 340.142:342.721(497.6)

340.142:342.722(497.6)

DOI: 10.7251/GPFIS1601114S

Припремила: Марина М. Симовић

СУДСКА ПРАКСА УСТАВНОГ СУДА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

ПРАВО НА ЛИЧНУ СЛОБОДУ И СИГУРНОСТ

Не постоји повреда права из члана II/3д) Устава Босне и Херцеговине и члана 5 став 1 тачка ц) и став 3. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода када су у околностима конкретног случаја редовни судови, при одређивању мјере притвора апеланту дали релевантне и довољне разлоге за закључак о постојању основане сумње да је апелант починио кривична дјела која му се стављају на терет, односно да постоје конкретни разлози у вези с постојањем посебног притворског основа из члана 146 став 1 тач. б) и ц) Закона о кривичном поступку Федерације Босне и Херцеговине у оспореним рјешењима о одређивању и рјешењу о продужењу притвора.

Из образложења:

Уставни суд сматра довољним да у овој фази поступка, у смислу цитиране праксе Европског суда за људска права (у даљем тексту: Европски суд), убиједи сваког објективног посматрача да постоји основана сумња да је апелант починио кривична дјела која му се стављају на терет. Осим тога, Уставни суд примјећује да редовни суд правилно упућује апеланта да ће вјеродостојност прикупљених доказа, односно њихову валидност и снагу моћи оспорити у даљњем току контрадикторног поступка, ако до њега дође, те околности које апелант сад истиче у вези с постојањем основане сумње представљају околности које у даљњем току поступка требају бити утврђене, али у овој фази поступка не утичу на правилност закључка о постојању основане сумње да је апелант починио кривична дјела која му се стављају на терет.

Марина М. Симовић, Управа за индиректно опорезивање БиХ, Бања Лука, *marina.simovic@gmail.com*.

Приликом доношења одлуке о продужењу притвора суд је такође цијењенио и апелантову позицију, његову функцију, чињеницу проширења истраге, као и да Тужилаштво треба испитати свједоке који су били у пословним односима с апелантом, а што је све детаљно образложио. Осим тога, у погледу основе из члана 146 став 1 тачка ц) Закона о кривичном поступку Федерације Босне и Херцеговине („Службене новине Федерације БиХ“ бр. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10, 8/13 и 59/14), у односу на рјешење о продужењу притвора, у околностима конкретног случаја судови су дали јасне и довољне разлоге за своју одлуку, те се овакав став редовних суда не доима произвољним. Слиједом наведеног, Уставни суд сматра да су редовни судови закључак о постојању услова из члана 146 став 1 тач. б) (код одређивања притвора) и из члана 146 став 1 тач. б) и ц) Закона о кривичном поступку Федерације Босне и Херцеговине (код продужења притвора) оправдали конкретним и конкретизираним чињеницама које показују да у овој фази поступка постоји оправдана бојазан да би апелант то могао поново покушати за случај да се нађе на слободи утицати на истрагу (види Уставни суд, Одлука о допустивости и меритуму, број АП 6/08 од 13. маја 2008. године, став 38, доступна на www.ustavisud.ba), односно користећи свој положај (радно мјесто и повјерена овлаштења) поновити кривично дјело.

*(Одлука Уставног суда Босне и Херцеговине, број АП 2035/17 од
11. октобра 2017. године)*

ПРАВО НА ПРАВИЧНО СУЂЕЊЕ

Игре на срећу

Дошло је до кршења права на правично суђење из члана II(3е) Устава Босне и Херцеговине и члана 6 став 1. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода када је редовни суд донио рјешење којим је апелант произвољном примјеном позитивноправних прописа који су важили у вријеме релевантно за предметно одлучење - проглашен одговорним за прекршај. Уз то, Уставни суд закључује да је Кантонални суд, доношењем више противрјечних одлука у погледу истог чињеничног и правног питања, повриједио принцип правне сигурности који је неодојив елемент права на правично суђење.

Из образложења:

Уставни суд указује на то да је одредбама члана 54 Закона о прекршајима („Службене новине Федерације БиХ“ број 63/14) прописано да ће „рјешење о прекршају којим се обуставља прекршајни поступак суд до-

нијети када се утврди [...] да је поступак вођен без захтјева овлаштеног органа.“ Даље, Уставни суд наводи да је одредбама члана 6 став 1 Закона о играма на срећу („Службене новине Федерације Босне и Херцеговине“ бр. 1/02 и 40/10) који је важио [до 2. јула 2015. године] прописано да „игре на срећу из члана 3 овог закона приређују се на основу овог закона и одобрења“, а одредбама члана 80 Закона о играма на срећу да „разноврсна клађења могу приређивати [...] привредна друштва са сједиштем у Федерацији регистрована искључиво за ову врсту игре на срећу, те да привредна друштва могу приређивати разноврсна клађења у за то посебно уређеним просторијама и на основу одобрења Министарства“. Даље, Уставни суд указује на то да је одредбама члана 87 став 1 Закона о играма на срећу прописано да „надзор над провођењем одредаба овог закона врши Министарство“, те да је одредбама става 3 истог члана прописано да „ако у вршењу инспекцијског надзора овлаштени службеник из става 1 овог члана утврди да се приређују игре на срећу из члана 3 Закона супротно одредбама овог закона, донијеће рјешење о забрани приређивања игара на срећу и привремено запечатити простор у којем се приређују игре на срећу, те покренути прекршајни поступак“. Напослијетку, Уставни суд истиче да је одредбама Закона о федералним министарствима и другим тијелима федералне управе („Службене новине Федерације Босне и Херцеговине“ бр. 58/02, 19/03, 38/05, 2/06, 8/06, 61/06, 52/09 и 48/11) прописано да је једно од федералних министарстава и Федерално министарство финансија, те да је одредбама члана 8 тог закона прописано да „Федерално министарство финансија врши управне, стручне и друге послове утврђене законом који се односе на остваривање надлежности Федерације у области финансија, и то: [...] и игара на срећу; [...]“.

Доводећи у везу цитиране одредбе Закона о играма на срећу с одредбама члана 8 Закона о федералним министарствима и другим тијелима федералне управе, Уставни суд запажа да из тих одредаба произлази да је Федерално министарство надлежно да врши надзор над провођењем одредаба Закона о играма на срећу, те да инспекцијски надзор врши овлаштени службеник из тог министарства. С обзиром на наведено, Уставни суд сматра да су редовни судови при доношењу оспорених одлука произвољно примијенили одредбе члана 87 Закона о играма на срећу, што је несумњиво утицало на доношење законите и правилне одлуке у предметној правној ствари.

Уставни суд сматра да су постојањем више противрјечних одлука Кантоналног суда у погледу истог чињеничног и правног питања, у околностима конкретног предмета, створене дубоке и дугорочне разлике у пракси тог суда, односно континуирана несигурност, те да је на тај начин повријеђен принцип правне сигурности који је неодвојив

елемент права на правично суђење из члана II/3е) Устава Босне и Херцеговине и члана 6 став 1 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: Европска конвенција).

*(Одлука Уставног суда Босне и Херцеговине, број АП 4017/14 од
28. септембра 2017. године)*

ПРАВО НА ПРАВИЧНО СУЂЕЊЕ

Непристрасност председника вијећа и законитост доказа

Не постоји повреда права на правично суђење из члана II/3е) Устава Босне и Херцеговине и члана 6 став 1 Европске конвенције будући да су редовни судови за своје одлуке дали детаљно, јасно и аргументовано образложење и да у околностима конкретног случаја нема ништа што би упутило на закључак да поступак, сагледан у цјелини, није био правичан.

Из образложења:

У вези са апелантовим наводима из којих произлази да апелант оспорава објективну непристрасност председника вијећа првостепеног суда због околности да је одлучивао приликом прихватања споразума о признању кривице против саоптуженог, наглашавајући су му раније били доступни сви докази које је тужилац користио у поступку против њега, Уставни суд подсећа на сопствено становиште изражено у одлуци број АП 900/08 (види, Уставни суд, Одлука о допустивости и меритуму, број АП 900/08 од 17. фебруара 2011. године, тач. 24-32) у којој је разматрано питање непристрасности суда у сличном контексту. Наиме, Уставни суд је у тој одлуци, између осталог, навео: „Чињеница да је исти судија одлучио у предмету... у поступку у којем је донио одлуку о споразуму о признању кривице и у поступку против апеланта, а затим учествовао у вијећу у којем је донесена пресуда против апеланта као саоптуженика наконведеног обимног доказног поступка, не утиче на његову објективну непристраност.“ Уставни суд је у наведеној одлуци подсјетио на становиште Европског суда у предмету *Schwarzenberger* (види, Европски суд, пресуда *Schwarzenberger против Немачке*, апликација број 75737/01 од 10. августа 2006. године) у којој је јасно наведено да сама чињеница да је исти судија већ раније донио одлуку за саоптуженог у одвојеном поступку - није довољна да се закључи да је судија пристрасан. У вези с тим, Европски суд је навео да је сваки предмет случај за себе, да треба добро испитати садржај раније донесене пресуде (у предмету који се не односи на апеланта, већ на другог саоптуженог), јер од тога зависи и оцјена о реалној сумњи у објективну непристрасност судије.

Подржавајући наведено становиште, у околностима конкретног случаја, чињеница да је исти судија одлучивао о прихватању споразума о признању кривице у предмету против другог оптуженог поводом истог догађаја, а затим као предсједник судског вијећа донио одлуку о апелантовој кривици - није довољна за закључак да је нарушен принцип непристрасности суда. У вези с тим, Уставни суд напомиње да ни процесним законом није постављено ограничење да исти судија учествује у доношењу одлуке у одвојеном поступку у односу на остале саоптужене, који чак могу закључити и споразум о признању кривице. Осим тога, апелант је током поступка тражио изузеће предсједника судског вијећа, који је одбијен као неоснован будући да суд за тако нешто није нашао упориште у одредбама процесног права. Пошто апелант ни у апелацији, осим околности да је судија, као предсједник првостепеног вијећа, учествовао у доношењу пресуде против другог оптуженог поводом истог догађаја, није навео нити један релевантан разлог за његову евентуалну пристрасност, Уставни суд ове наводе, који нису ничим поткријепљени, не може прихватити као основане.

Уставни суд подсјећа на то да одсуство наведених лица (физичка или правна лица од којих је предмет одузет, судије за претходни поступак и браниоца) не спречава тужиоца да обави отварање и прегледање привремено одузетих предмета и документације, али да ће у записнику о отварању и прегледању привремено одузетих предмета и документације тужилац назначити лица која су присуствовала овој радњи, односно њихово одсуство, уз напомену да су наведена лица уредно обавијештена (види Одлуку Уставног суда у предмету број АП 291/08 од 19. новембра 2011. године, доступна на интернет страници Уставног суда www.ustavnisud.ba, став 48). У вези с наведеним, Уставни суд примјећује да из образложења одлука редовних судова неспорно произлази да су судија за претходни поступак, апелант и његов бранилац били обавијештени о радњи отварања и прегледа одузетих предмета и да је у записнику констатовано да је отварање предмета извршено у присуству апеланта, осуђеног, браниоца осуђеног и судије за претходни поступак Основног суда. Према томе, имајући у виду да се у конкретном случају ради о кривичном поступку који се сматра хитним, те да је апелантов бранилац дан раније писаним путем обавијештен да ће радња отварања и прегледа одузетих предмета бити извршена, Уставни суд није могао закључити да његовом браниоцу није остављено довољно времена и могућности да приступи радњи отварања и прегледа одузетих предмета. Тим више јер су апелант, односно његов бранилац могли захтијевати одлагање вршења наведене радње, што су очигледно пропустили да учине.

Најзад, у вези са апелантовим наводима којима указује да су докази прибављени супротно одредбама Закона о кривичном поступку Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“ број 53/12), јер је полиција више од два сата држала апелантово возило и због тога што нису узети отисци са паковања дроге и са тапецирунга, Уставни суд примјећује да апелант, изузев навода да се ради о незаконито спроведеним радњама, у образложењу апелације не конкретизује у чему се та незаконитост огледа. Наиме, Уставни суд запажа да је Окружни суд, чије је закључке у цијелости прихватио и Врховни суд, истакао да из исказа саслушаних свједока произлази да се апелантово возило налазило пред станицом полиције док је апелант присуствовао претресу његове куће, да је кључеве од возила имао једино апелант и да је возило цијело вријеме било у његовом посједу од тренутка када су овлашћена службена лица имала сазнања о посједовању одређене количине наркотичких средстава.

Стога, имајући у виду да су се у вези са истакнутим приговори-ма редовни судови довољно јасно, прецизно и аргументовано изјаснили, те да наведена образложења Уставни суд не сматра произвољним, Уставни суд налази да у апелантовим наводима нема ништа што би указивало да је приликом вршења радње претресања апелантовог возила поступано супротно релевантним одредбама Закона о кривичном поступку Републике Српске, односно да су извршене на незаконит начин.

*(Одлука Уставног суда Босне и Херцеговине, број АП 2589/14 од
22. марта 2017. године)*

ПРАВО НА ПРАВИЧНО СУЂЕЊЕ

Исплата дуга на име станарине

Нема повреде права на правично суђење из члана II/3е) Устава Босне и Херцеговине и члана 6 став 1 Европске конвенције када у образложењу оспорених одлука нема ничега што указује на произвољну примјену релевантних прописа на апелантову штету, те када су редовни судови за своје одлуке дали јасне разлоге.

Из образложења:

Произлази да је апелантова обавеза да тужиоцу плаћа станарину у одговарајућем мјесечном износу утврђена самим уговором о кориштењу стана. Дакле, у спорном периоду апелант се налазио у облигационоправном односу с тужиоцем по основу закљученог уговора из којег произлазе одговарајућа права и обавезе за уговорне стране

којих су се оне дужне придржавати у испуњењу уговора. Стога, недостављање рачуна апеланту од стране тужиоца за станарину никако не може апеланта ослободити обавезе плаћања станарине, нити имати утицаја на постојећи облигационоправни однос између њих. При томе, Уставни суд запажа да апелант у предметном поступку није доказао да је на основу било чега апелантова обавеза из предметног уговора престала, осим што је тврдио да због недостављања рачуна од стране тужиоца он нема обавезу плаћати станарину.

Према мишљењу Уставног суда, апелант је морао знати да је дужан испуњавати своје уговорене обавезе у погледу плаћања станарине, те да га недостављања рачуна од стране тужиоца никако не ослобађа ове обавезе будући да је у спорном периоду неспорно користио предметни стан. Штавише, примјењујући општа начела из Закона о облигационим односима („Службени лист СФРЈ“ бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89, „Службени лист РБиХ“ бр. 2/92, 13/93 и 13/94, те „Службене новине Федерације БиХ“ број 29/03) за испуњење уговорних обавеза (чл. 12, 17 и 18 овог закона), произлази да је и сам апелант морао водити рачуна о својим обавезама из закљученог уговора, те приступити њиховом испуњењу и без достављања фактуре од стране тужиоца. Питање тужоачеве обавезе за испостављање фактура за плаћање станарине је, према мишљењу Уставног суда, питање које је релевантно за неке друге аспекте, као што су вођење књиговодствених евиденција од стране тужиоца, као и за утврђивање пореских обавеза тужиоца, али никако не може утицати на спорни облигационоправни однос између апеланта и тужиоца у којем су тачно дефинисана њихова права и обавезе.

Стога, имајући у виду изнесено, према мишљењу Уставног суда, супротно наводима апеланта, који наводе о повреди уставних права заснива искључиво на тврдњи да му нису достављени рачуни за станарину, у ситуацији када је наведена обавеза утврђена уговором - не може водити закључку да одлучење редовних судова у оспореним одлукама указује на било какву произвољност у примјени материјалног и процесног права. Према мишљењу Уставног суда, редовни судови су у конкретном случају за своје одлуке дали задовољавајуће разлоге у којима Уставни суд не налази било какву произвољност. Такође, супротно апелантовим наводима, Уставни суд сматра да образложења редовних судова у оспореним одлукама задовољавају захтјеве за образложеном одлуком из члана 6 став 1 Европске конвенције.

(Одлука Уставног суда Босне и Херцеговине, број АП 450/15 од 7. септембра 2017. године)

ПРАВО НА ПРАВИЧНО СУЂЕЊЕ

Право на „суђење у разумном року“

Постоји кршење права на „суђење у разумном року“ као једном од елемената права на правично суђење из члана II/3е) Устава Босне и Херцеговине и члана 6 став 1 Европске конвенције јер извршни поступак пред Општинским судом, који је хитне природе, траје дуже од двије године и девет мјесеци, а, при томе, тај суд није понудио разлоге који би се могли сматрати разумним и објективним оправдањем за тако дуго трајање поступка пред тим судом.

Из образложења:

Будући да наводи из апелације указују на то да апеланти пред Уставним судом првенствено покрећу питање дужине трајања извршног поступка, покренутог на основу правноснажне судске одлуке, Уставни суд апелацију тумачи тако да се апеланти позивају на право на правично суђење из члана 6 став 1 Европске конвенције, чије се гаранције у грађанскоправним стварима протежу и на фазу извршног поступка.

Основно правило је у том погледу поставила пресуда Европског суда у предмету *Hornsby против Грчке* (представка број 18357/91, пресуда од 19. марта 1997. године) у којој је Европски суд изрекао да извршење пресуде коју је донио било који суд - мора бити посматрано као саставни дио поступка у смислу члана 6 Европске конвенције. Слиједећи своју праксу из предмета *Hornsby*, коју Уставни суд досљедно подржава, Европски суд је константно указивао да се извршење пресуде било којег националног суда треба посматрати као интегрални дио суђења у смислу члана 6 став 1 Европске конвенције.

С тим у вези, Уставни суд подсјећа да се, према конзистентној пракси Европског суда и Уставног суда, разумност дужине трајања извршног поступка мора оцијенити у свјетлу околности појединог предмета, водећи рачуна о критеријима успостављеним судском праксом Европског суда, а нарочито о сложености предмета, понашању страна у поступку и надлежног суда или других јавних власти, те о значају који конкретна правна ствар има за апеланта (види Европски суд, *Махмутовић против Хрватске*, апликација број 9505/03 од 15. фебруара 2007. године, став 26).

Такође, Европски суд је указао на то да је потребна нарочита марљивост надлежних власти у свим предметима који се тичу личног статуса и својства, а да је овај захтјев нарочито важан у државама у којима домаћи закон прописује да одређени судски поступци имају хитан карактер (види Европски суд, *Borgese против Италије*, пресуда од 26. фебруара

1992. године, серија А, број 228-Б, став 18 и *Нововић против Црне Горе*, представка број 13210/05, пресуда од 23. октобра 2012. године, став 51).

Осим тога, према пракси Европског суда и Уставног суда, велики број предмета узетих у рад није ваљано оправдање за прекомјерно одуговлачење поступка, а стално враћање одлуке на поновно суђење може показати да постоје озбиљни недостаци у организацији судског система (види Европски суд, *Probmeier против Њемачке*, пресуда од 1. јула 1997. године, став 64, Извјештаји 1997-IV и Уставни суд, Одлука о допустивости и меритуму, број АП-3641/09 од 6. децембра 2012. године, тачка 33, доступна на веб страници Уставног суда www.ustavnisud.ba).

Уставни суд запажа да су апеланти 9. маја 2014. године покренули предметни извршни поступак и да тај поступак, према стању списка, још није окончан. Дакле, релевантан период који Уставни суд треба узети при оцјени дужине предметног поступка је период од двије године и девет мјесеци.

Руководећи се наведеним критеријима установљеним праксом Европског суда, Уставни суд, у погледу оцјене сложености предмета, запажа да се у конкретном случају ради о извршном поступку који су покренули апеланти ради извршења правноснажне и извршне пресуде. С обзиром на врсту и природу конкретне правне ствари (наплата новчаног потраживања апеланата на плати извршеника коју остварује код послодавца и преносом на рачуне апеланата сразмјерно њиховим удјелима), Уставни суд сматра да се не ради о сложеном предмету.

Што се тиче понашања Општинског суда, супротно схватању тог суда, извршна радња није проведена, те поступак извршења није завршен, иако је од достављања рјешења на провођење протекло 11 мјесеци. Имајући у виду наведено, Уставни суд сматра да је дужина трајања поступка пред Општинским судом (који, дакле, није у примјереним роковима предузимао процесне радње у циљу вођења и окончања предметног поступка) супротна принципу „разумног рока“ из члана 6 став 1 Европске конвенције.

Осим тога, Уставни суд подсјећа на праксу Европског суда и власти ту јуриспруденцију према којима је дужност државе да организују свој правни систем тако да омогући судовима и јавним властима да се повинују захтјевима и условима из Европске конвенције (види Европски суд, *Zanghi против Италије*, пресуда од 19. фебруара 1991. године, серија А, број 194, став 21 и Уставни суд, Одлука број АП 1070/05 од 9. фебруара 2006. године, став 34). С обзиром на то, Уставни суд сматра да се разлози које је навео Општински суд не могу никако сматрати релевантним да би се оправдала дужина предметног поступка, који се по

изричитој законској одредби сматра хитним, у периоду од двије године и девет мјесеци. С друге стране, Уставни суд не налази да су апеланти својим понашањем допринијели дужини трајања поступка.

(Одлука Уставног суда Босне и Херцеговине, број АП 237/16 од 7. марта 2017. године)

ПРАВО НА ПРАВИЧНО СУЂЕЊЕ

Суђење у „разумном року“ и образложење пресуде

У конкретном случају повријеђено је апелантово право из члана П/3е) Устава Босне и Херцеговине и члана 6 став 1 Европске конвенције у односу на суђење у „разумном року“ као сегменту права на правично суђење, имајући у виду да је предметни поступак укупно трајао око осам и по година, за што највећу одговорност сноси Основни суд и Врховни суд који нису дјелотворно контролирали поступак и нису предузео адекватне мјере за убрзање поступка које су им биле на располагању према процесном закону. Осим тога, Уставни суд сматра да је трајање предметног судског поступка последица системских недостатака у организовању правосуђа и ефективном остваривању надлежности разних нивоа јавне власти у овој области. Надаље, Уставни суд закључује да је у конкретном случају повријеђено апелантово право на правично суђење јер је Врховни суд произвољно примијенио право када није одлучио о апелантовом захтјеву за исплату затезне камате, те када је одбио апелантов захтјев за исплату накнаде на име кориштења туђе ствари - предметне некретнине. Супротно томе, Уставни суд закључује да не постоји повреда права на правично суђење када образложење оспорене пресуде Врховног суда, у односу на одлуку у преосталом дијелу тужбеног захтјева, односно у дијелу захтјева о накнади због онемогућавања апеланта да убире плодове и накнаде вриједности неубраних плодова, задовољава стандарде права на правично суђење, а при томе Уставни суд не налази произвољност у начину на који је Врховни суд примијенио релевантно право у односу на тај дио тужбеног захтјева.

Из образложења:

Врховни суд очигледно није узео у обзир постојање апелантовог захтјева за враћање у посјед предметне некретнине приликом одлучивања о његовом захтјеву за исплату накнаде на име кориштења туђе ствари - предметне некретнине. У таквим околностима и у недостатку одговарајуће процјене предмета од стране Врховног суда, Уставни суд не може друго него закључити да је једини разлог за одбијање овог про-

тивтужбеног захтјева очигледна погрешка Врховног суда који је занемарио постојање апелантовог захтјева за враћање предметне некретности у посјед, а од које чињенице зависи правилна примјена материјалног права у конкретном случају. Тиме је Врховни суд пропустио провести правилно и разумно испитивање апелантових поднесака и у складу са тим није осигурао апелантово право на правично суђење.

*(Одлука Уставног суда Босне и Херцеговине, број АП-143/15 од
25. октобра 2017. године)*

ПРАВО НА ПРАВИЧНО СУЂЕЊЕ И ПРАВО НА ЗАБРАНУ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ

Не постоји кршење члана II/3е) Устава Босне и Херцеговине и члана 6 став 1 Европске конвенције када је Суд БиХ одбио апелантов тужбени захтјев због недостатка пасивне легитимације зашта у образложењима оспорених пресуда није изостало јасно и аргументовано образложење утемељено на релевантним одредбама процесног права, при чему није повријеђено ни апелантово право на суђење у „разумном року“ у ситуацији када апелант није могао имати легитимно очекивање да ће успјети у предметном поступку који је био усмјерен против органа који није био у пословноправном односу са апелантом. У конкретном случају нема ништа што указује на повреду апелантовог права на забрану дискриминације из члана II/4 Устава Босне и Херцеговине и члана 14. Европске конвенције у вези с правом на правично суђење из члана II/3е) Устава Босне и Херцеговине и члана 6. став 1 Европске конвенције.

Из образложења:

Уставни суд првенствено запажа да се у конкретном случају ради о радном спору у оквиру кога је апелант затражио накнаду штете. Према пракси Уставног суда, „право на накнаду штете у траженом износу представља право приватног карактера и, као такво, грађанско право на које се примјењују стандарди правичног суђења“ (види, Уставни суд, Одлука број АП 428/04 од 23. марта 2005. године, став 22, објављена у „Службеном гласнику БиХ“ број 32/05). С обзиром на наведено, неспорно је да апелант у предметном поступку ужива гаранције права на правично суђење из члана II/3е) Устава Босне и Херцеговине и члана 6 став 1 Европске конвенције.

Уставни суд запажа да су редовни судови приликом одлучења имали у виду релевантне одредбе Закона о парничном поступку пред Судом Босне и Херцеговине („Службени гласник БиХ“ бр. 36/04, 84/07 и 58/13), прије

свега чл. 24, 25 и 188 овог закона, које за преиначење тужбе прописују неопходност пристанка и првобитно означеног туженог (Министарства финансија и трезора) и новоозначеног туженог (Управе за индиректно опорезивање), а које је у конкретном случају изостало. Уставни суд запажа да су редовни судови приликом одлучења, такође, имали у виду релевантне одредбе Закона о раду у институцијама Босне и Херцеговине и Закона о платама и накнадама у институцијама БиХ из којих не произлази одговорност Министарства финансија и трезора за накнаду штете запосленим због повреде њихових појединачних права из радног односа, те да се таква права могу остварити само код послодавца код којег запослени ради.

Доводећи наводе апелације у контекст датих образложења редовних судова, имајући у виду садржај релевантних одредаба Закона о парничном поступку пред Судом Босне и Херцеговине које су у конкретном случају примијењене, чињеницу да је парница већ почела тећи достављањем тужбе на одговор првобитно означеном туженом и непристајањем новоозначеног туженог да затим ступи у парницу, Уставни суд из образложења редовних судова не запажа произвољност у сегментима на које је апелант неосновано указао. Осим тога, апелант, поред навода које је током поступка већ истицао, а које су редовни судови имали у виду приликом одлучења, при чему су дали исцрпне разлоге за закључак о њиховој неоснованости, није понудио релевантне доказе и аргументе којим би своје наводе поткријепио. Стога, Уставни суд сматра да из образложења оспорених пресуда не произлази произвољност у примјени процесног права, те закључује да је предметни поступак проведен уз гаранције које пружа члан 6 став 1 Европске конвенције.

Уставни суд примјећује да је у предметном поступку, након што је апелант „кориговао“ и ближе означио назив тужене, због неприхватања новоозначеног туженог да ступи у парницу (Управа за индиректно опорезивање), Суд БиХ одбио приједлог за субјективно преиначење тужбе и закључак о неоснованости тужбеног захтјева утемељио на недостатку пасивне легитимације у односу на означене тужене. У таквој ситуацији, када апелант води поступак за који не може имати ни легитимно очекивање да ће успјети са захтјевом, јер је тужбени захтјев био усмјерен на орган са којим апелант није био у пословноправном односу, не може се ни ефикасно позивати на то да су судови неоправдано одуговлачили поступак и да су на тај начин прекршили њихово право на одлуку „у разумном року“ (*vidi, mutatis mutandis*, између осталих, Уставни суд, одлука бр. АП 3065/09 од 30. октобра 2012. године; АП 561/10 од 13. марта 2013. године; АП 3410/11 од 7. октобра 2014. године; АП 4859/11 од 13. јануара 2015. године и АП 2125/12 од 17. марта 2015. године, све доступне на веб-страници Уставног суда www.ustavnisud.ba).

Уставни суд примјећује да апелант наводе о дискриминацији заправо темељи на тврдњама да је оспореним одлукама стављен у неравноправан положај у односу на друга лица која су у истој ситуацији исходила пре-суде којим је њихов захтјев усвојен. Из наведеног произлази да апелант тврдње о наводној дискриминацији веже за принцип правне сигурности у смислу различитог одлучења судова у другим случајевима. Међутим, имајући у виду наводе из одговора на апелацију према којима су та лица правилно означила тужену (конкретно Управу за индиректно опорези-вање), те да Уставни суд у претходним тачкама ове одлуке није нашао било какву произвољност у поступању редовних судова приликом доно-шења оспорених одлука и да је закључио да су неосновани апелантови наводи о кршењу права на правично суђење из члана II/3е) Устава Босне и Херцеговине и члана 6 став 1 Европске конвенције, Уставни суд сматра да су наводи о повреди права на забрану дискриминације из члана II/4 Устава Босне и Херцеговине и члана 14 Европске конвенције у вези с правом на правично суђење из члана II/3е) Устава Босне и Херцеговине и члана 6 став 1 Европске конвенције, такође, неосновани.

*(Одлука Уставног суда Босне и Херцеговине, број АП 4987/14 од
22. маја 2017. године)*

ПРАВО НА ПРАВИЧНО СУЂЕЊЕ, ПРАВО НА ДЈЕЛОТВОРАН ПРАВНИ ЛИЈЕК И ПРАВО НА ИМОВИНУ

Постоји кршење права из члана II/3е) Устава Босне и Херцего-вине и члана 6 став 1 Европске конвенције због тога што извршни поступак, који је по природи хитан, није окончан ни три године након што је Уставни суд већ утврдио кршење овог права у истом извршном поступку и наложио хитно окончање и након што је Окружни суд вратио предмет на поновно одлучивање, а неизвјесно је када ће бити окончан. Такође, у конкретном случају постоји и кршење права на дјелотворан правни лијек из члана 13 Европске конвенције у вези с правом из члана 6 став 1 Европске конвенције, јер не постоји дјелотворан правни лијек којим би се апеланткињи, прије подношења апелације Уставном суду, омогућило убрзање тог поступка који је у току или обештећење због одуговлачења које се већ десило. Нема кршења права на имовину из члана II/3к) Устава Босне и Херцеговине и члана 1 Протокола број 1 уз Европску кон-венцију када је оспореним рјешењем промијењен предмет и сред-ство извршења, јер се извршењем на апеланткињиним покретним стварима тражитељка извршења није могла у цијелости намири-ти, зато што је такво мијешање у апеланткињину имовину у скла-

ду са законом и пропорционално циљу који се жели постићи. Уз то, нема ни кршења члана 13 Европске конвенције у вези с правом на имовину, зато што је апеланткиња имала и користила правна средства против тог рјешења.

Из образложења:

У конкретном случају, оспореним рјешењем Окружног суда одбијена је као неоснована апеланткињина жалба против рјешења о промјени предмета и средства извршења. Уставни суд сматра да тим рјешењем нису утврђивана апеланткињина „нова грађанска права и обавезе“, већ је то рјешење донесено као процесна радња предвиђена Законом о извршном поступку Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“ бр. 59/03, 85/03, 64/05, 118/07, 29/10, 57/12, 67/13 и 98/14) у случају када извршење није могуће на првобитно означеном предмету и средству извршења, ради потпуног намирења тражитељке извршења. Слиједом тога, Уставни суд закључује да поступак који је резултирао оспореним рјешењем у овом дијелу не ужива заштиту и гаранције из члана II/3е) Устава Босне и Херцеговине и члана 6 став 1 Европске конвенције. Због наведеног је апелација у односу на наводе о кршењу права на правично суђење *ratione materiae* инкомпатибилна с Уставом Босне и Херцеговине.

Уставни суд је, примјењујући досљедно праксу Европског суда, у предметима који покрећу питање немогућности ефикасног окончања извршног поступка континуирано истицао да члан 6 став 1 Европске конвенције, који пружа јасне процедуралне гаранције којим се странкама у спору обезбјеђује поступак који је правичан, јаван и експедитиван, пружа заштиту и извршења судске одлуке. Тумачење да се члан 6 Европске конвенције тиче искључиво приступа суду и вођења поступка - довело би до ситуације која није компатибилна са принципом владавине права које су државе уговорнице прихватиле када су ратификовале Европску конвенцију, а који је прописан и чланом II/1 Устава Босне и Херцеговине. Због тога се извршење пресуде коју је донио суд мора сматрати саставним дијелом „суђења“ у смислу члана 6 став 1 Европске конвенције (види Европски суд, пресуда *Предузеће ЕВТ против Србије*, пресуда од 21. јуна 2007. године, тачка 46 с даљњим референцама и Уставни суд, нпр. Одлука о допустивости и меритуму бр. АП 1404/16 од 15. фебруара 2017. године, тачка 31 с даљњим референцама и АП 1552/16 од 7. марта 2017. године, тачка 35 с даљњим референцама, нису објављене, доступне на www.ustavnisud.ba). С друге стране, кашњење у извршењу пресуде може бити оправдано у посебним околностима, али оно не може бити такво да угрожава суштину права заштићеног чланом 6 став 1 Европске конвенције (*ibid*, пресуда *Предузеће ЕВТ*, тачка 47).

Такође, Уставни суд континуирано истиче да се извршни поступак, према одредби члана 5 став 1 Законом о извршном поступку Републике Српске Републике Српске, али и према пракси Европског суда (види Европски суд, *Comingersoll S. A. против Португалије*, став 23, 2000. година), сматра хитним и захтијева додатну ажурност суда у односу на законску обавезу да извршни поступак спроведе без непотребних одуговлачења и застоја. Ово је нарочито важно у ситуацији када је Уставни суд већ једном утврдио кршење права из члана 6 став 1 Европске конвенције због неоправдане дужине извршног поступка и наложио његово хитно окончање, како што је случај у конкретном предмету.

Уставни суд сматра да се из наведеног не може закључити да је Основни суд поступао у овом периоду с потребном хитношћу, нити да је предузео адекватне мјере да спроведе налог Уставног суда из Одлуке број АП 1413/14, односно да оконча поступак по упутама Окружног суда које су дате у оспореном рјешењу, због чега у вријеме доношења ове одлуке извршни поступак и даље траје, сада око 21 годину од његовог започињања. Стога, Уставни суд сматра да због тога што извршни поступак још није окончан, и даље постоји кршење права на правично суђење из члана II/3е) Устава Босне и Херцеговине и члана 6 став 1 Европске конвенције.

Уставни суд је у низу одлука које су се тичале неоправдане дужине извршног поступка утврђивао кршење права из члана 6 став 1 Европске конвенције. Међутим, будући да овај проблем и даље постоји, Уставни суд је у одлукама које је недавно донио о овом питању закључио да је „прекомјерно трајање извршних поступака последица системских недостатака у организовању правосуђа и ефективном остваривању надлежности разних нивоа јавне власти у овој области, због чега постоји системско кршење права из члана II/3е) Устава Босне и Херцеговине и члана 6 став 1 Европске конвенције пред судовима“, као и да постоји и кршење права на дјелотворан правни лијек из члана 13 Европске конвенције у вези с правом из члана 6 став 1 Европске конвенције у односу на извршне поступке. Наиме, не постоји дјелотворан правни лијек којим би се апелантима, прије подношења апелације Уставном суду, омогућило убрзање тог поступка који је у току или обештећење због одуговлачења које се већ десило (види, нпр., Уставни суд, Одлука о допустивости и меритуму, број АП 1724/16 од 10. маја 2017. године, тач. 39-48, објављена у „Службеном гласнику БиХ“ број 40/17). У вези с тим, Уставни суд је разним органима јавне власти дао налоге да донесу мјере ради убрзања ових поступка и њиховог ефикасног окончања.

*(Одлука Уставног суда Босне и Херцеговине, број АП 5601/14 од
18. јула 2017. године)*

ПРАВО НА СЛОБОДУ КРЕТАЊА И ПРЕБИВАЛИШТА И ПРЕТПОСТАВКА НЕВИНОСТИ

Није дошло до повреде апелантициног права из члана II(3м) Устава Босне и Херцеговине и члана 2 Протокола број 4 уз Европску конвенцију у ситуацији када су оспорена рјешења јасна и образложена, те када је суд навео да постојање основане сумње произлази из прикупљених доказа, те дао јасне разлоге за неопходно изрицање мјера забране. Такође, не постоји кршење апелантициног права из члана II(3е) Устава Босне и Херцеговине и члана 6 став 2 Европске конвенције јер Кантонални суд у оспореним рјешењима није прејудицирао апелантинину кривњу за кривично дјело поводом којег се води предметни поступак.

Из образложења:

Уставни суд примјећује да апелантица углавном оспорава мјеру забране предузимања одређених пословних активности и службених дужности, односно забрану посјеђивања службених просторија. Међутим, Уставни суд примјећује да су мјере забране посљедица поступка који се води против апелантице као осумњичене (и осталих осумњичених лица), да је предмет у фази истраге и да је суд оцијенио да су изречене мјере неопходне ради успјешног вођења кривичног поступка, што је образложио. Стога, Уставни суд налази да су ове мјере одређене ради успјешног вођења кривичног поступка и утврђивања истине, што сигурно - без обзира на коначан резултат поступка - оправдава њихову нужност у демократском друштву, у интересу јавног поретка и спречавања криминала, те оне не представљају претјеран терет за апелантинцу у односу на циљ који се њима жели постићи у датој ситуацији. Ово поготово што, без обзира на трајање мјера забране које је одређено рјешењем Кантоналног суда (до правоснажности пресуде у овој кривичној ствари), постоји обавеза њиховог преиспитивања о чему ће редовни суд водити рачуна, те оцијенити њихову даљу оправданост и укинути их чим нађе да за њих више не егзистирају разлози, односно не постоје околности због којих су одређене.

Уставни суд подсјећа да је одредбама члана 6 став 2 Европске конвенције првенствено гарантовано да се нико ко је оптужен за кривично дјело не сматра кривим док се његова кривица по закону не докаже. Даље, Уставни суд подсјећа да је Европски суд у предмету *Матијашевић против Србије* (види, Европски суд, *Матијашевић против Србије*, представка број 23037/04, пресуда од 19. септембра 2006. године) указао да ће претпоставка невиности по члану 6 став 2 Европске

конвенције бити повријеђена ако судска одлука или изјава званичника која се односи на лице које је оптужено за кривично дјело - одражава мишљење да је оно криво прије него што се његова кривица докаже по закону. Довољно је да, у одсуству званичне одлуке, постоји одређено мишљење које указује да суд или званичник који је у питању сматра оптуженог кривим (*ibid.*, тачка 45).

Апелантица у апелацији наводи и повреду права на правично суђење из члана II/3е) Устава Босне и Херцеговине и члана 6 став 2 Европске конвенције. Повреду овог права апелантица види у чињеници да суд није утврдио одлучну чињеницу у предметном поступку, односно да је препорука кривотворена, а посебно да је апелантица знала за ту околност. С тим у вези, Уставни суд указује да ће та околност, дакле утврђивање правне ваљаности тог доказа, бити предмет евентуалног испитивања - оспоравања у току сљедеће фазе предметног кривичног поступка уколико дође до подизања и потврђивања оптужнице против апелантице, а не у тренутној фази поступка.

Осим тога, Уставни суд запажа да из оспорених рјешења не произлази да је редовни суд у оспореним рјешењима у било којем дијелу наводио да је апелантица крива за кривично дјело поводом којег се води предметни поступак. Наиме, Кантонални суд нигдје у рјешењима није навео било какву тврдњу везану за апелантицу а да прије ње није постојала одредница „осумњичена“ и „основана сумња да је ...“.

*(Одлука Уставног суда Босне и Херцеговине, број АП 1620/17 од
15. јуна 2017. године)*

ХРОНИКА ДОГАЂАЈА

УДК/UDC 378.6:34(497.6)“2016“
DOI: 10.7251/GPFIS1601131H

ХРОНИКА ДОГАЂАЈА / *CHRONICLE OF EVENTS*

ХРОНИКА ДОГАЂАЈА 2016. ГОДИНЕ НА ПРАВНОМ ФАКУЛТЕТУ УНИВЕРЗИТЕТА У ИСТОЧНОМ САРАЈЕВУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ ОБИЉЕЖИО 70 ГОДИНА ПОСТОЈАЊА

Октобар 2016.

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву обиљежио је 31. октобра 2018. године велики јубилеј – 70. годишњицу постојања и рада и своју крсну славу – Св. Петра Цетињског. Тим поводом, предсједник Републике, г. Милорад Додик одликовао је Правни факултет Орденом Његоша првог реда. Орден је декану Правног факултета, проф. др Радомиру В. Лукићу, уручио изасланик предсједника Републике, проф. др Рајко Кузмановић, предсједник Академије наука и умјетности Републике Српске и кум Крсне славе Правног факултета. Орден је уручен за признати седамдесетогодишњи рад на пољу високошколског образовања, јавне дјелатности и активности којом се доприноси општем напретку и афирмацији Републике Српске.

Крсну славу и Дан факултета честитали су: предсједник Републике г. Милорад Додик, предсједник Народне скупштине Републике Српске г. Недељко Чубриловић, предсједница Владе Републике Српске госпођа Жељка Цвијановић, предсједник Уставног суда Републике Српске мр Церард Селман, министар правде Републике Српске г. Антон Касиповић, министар просвјете и културе Републике Српске др Дане Малешевић, њ. е. амбасадор Републике Србије у Португалији проф. др Оливер Антић, директорица Гендер центра Владе Републике Српске мр Мирјана Лукач, Омбудсман за дјецу Републике Српске др Нада Граховац, градоначелник Зворника г. Зоран Стевановић, декан Правног факултета Универзитета у Сарајеву проф. др Борислав Петровић, декан Правног факултета Универзитета у Новом Саду проф. др Љубиша Стајић, декан Медицинског факултета Универзитета у Источном Сарајеву проф. др Милан Кулић, декан Технолошког факултета Универзитета у Источном Сарајеву проф. др Миладин Гли-

горић, проф. др Дубравка Алагић, проф. др Милош Бабић, проф. др Бранко Мораит, проф. др Борис Кривокапић, судија Суда БиХ Дарко Самарцић, директор *Wiener* осигурања г. Срђан Шупут.

Поводом обиљежавања Дана факултета, додијелене су плакете и захвалнице институцијама, организацијама и појединцима који су успјешно сарађивали са Правним факултетом и допринијели његовом развоју.

Круну обиљежавања Дана факултета представљала је додјела диплома магистрима правних наука, магистрима права и дипломираним правницима. Диплому је примио један магистар правних наука, пет магистара права и 72 дипломирана правника. Награде су додијелене и најбољим студентима. Студент генерације је Љубинка Бојић, са просјечном оцјена током студија 8,89. Најбољи студент друге године је Брано Хаџи Стевић, са просјечном оцјеном 10,00, најбољи студент треће године је Никола Јовановић, са просјечном оцјеном 9,50, а четврте године Бранислава Петковић, чија је просјечна оцјена 9,78.

Свечану академију су обогатили студенти Правног факултета – чланови Бесједничке секције, те студенти Музичке академије Универзитета у Источном Сарајеву.

ШТАМПАНА МОНОГРАФИЈА О ПРАВНОМ ФАКУЛТЕТУ

Октобар 2016.

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву је, поводом 70. годишњице постојања и рада, издао монографију под насловом „Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву 1946–2016“, у којој је представљен развој факултета, од далеке 1946. године, када је законом, који је донијела Народна скупштина Народне Републике Босне и Херцеговине, основан Правни факултет у Сарајеву, до данас. Правни факултет баштини традицију Правног факултета Универзитета у Сарајеву, будући да је знатан број професора овог факултета, након почетка рата у Босни и Херцеговини, био принуђен да напусти свој факултет, па су рад наставили у Републици Српској. Тако је Правни факултет обновио свој рад на Илици, 1994. године, а од 1996. године наставио да ради на Палама.

У монографији су представљени резултати рада факултета, описана његова организациона структура, дати подаци о наставном плану и програму на првом и другом циклусу студија, указано на развој научно-истраживачке и издавачке дјелатности, садржани подаци о библиотечком фонду, објављени основни биографски подаци о наставницима и сарадницима, и представљена студентска организација.

Монографија представља јединствен напор да се прикаже успешан развој факултета од његовог оснивања, а нарочито након обнављања рада у Републици Српској. Факултет је постао један од највећих факултета у саставу Универзитета у Источном Сарајеву и један од најзначајнијих правних факултета у земљи и окружењу, створио врло повољне кадровске и материјалне услове за неометано одвијање наставно-научног процеса и за развој разноврсних студентских активности. Нарочито значајни резултати остварени су у периоду од 2010. године до данас, када је факултет значајно развио активности на свим пољима, организовао већи број научних скупова, обогатио библиотечки фонд и, што је најважније, добио седам младих наставника из властитих редова.

ОДРЖАНА ШКОЛЕ РОДНЕ РАВНОПРАВНОСТИ НА ПРАВНОМ ФАКУЛТЕТУ

Септембар 2016.

На Правном факултету је по трећи пут одржана Школа родне равноправности (прве двије одржане су 2013. и 2014. године). Као и до сада, Школа је организована у сарадњи са Гендер центром Владе Републике Српске, а суфинансирана је средствима из ГАП програма. Новост је у томе што су овогодишњу школу суфинансирали *UN Women* у Босни и Херцеговини и USAID. Правни факултет је потписао споразум о сарадњи са *UN Women* у Босни и Херцеговини.

Школа је била отворена за студенте Универзитета у Источном Сарајеву и Универзитета у Сарајеву. У њеном раду је учествовало 38 полазника, што је за трећину више учесника него прије двије године. Од укупног броја учесника, четрнаест су били студенти Правног факултета, како са Пала тако и из Бијељине. Студенти из Бијељине били су смјештени у студентском дому на Палама.

Концепт Школе је мултидисциплинарни, тако да студенти стекну основна знања о питањима родне равноправности са различитих аспеката – правног, економског, филозофског, социолошког, политиколошког, демографског, итд. На овој школи учествовало је деветнаест предавача, од којих је било пет предавача са Правног факултета. Међу њима, налазили су се предавачи који се годинама, неки и деценијама, баве родном равноправношћу, тако да су студенти могли да чују добро припремљена и теоријски утемељена предавања.

НАУЧНО И СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ НАСТАВНИКА И САРАДНИКА ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА

Током 2016. године

Током 2016. године, пет виших асистената Правног факултета одбранило је докторске дисертације (др Димитрије Ђеранић, др Милица Панић, др Радислав Лале, др Сања Савић и др Свјетлана Ивановић), од чега је четворо исте године бирано у доцентско звање, а избор петог доцента очекујемо почетком 2017. године. Такође, двоје асистената нашег факултета одбранило је мастер радове у овој години (Ђорђе Перишић, мр и Ивана Лазаревић, мр), а њихове изборе у звање вишег асистента очекујемо у наредној години. У току 2016. године, у звање вишег асистента бирана је мр Тијана Баћовић која је у претходној години одбранила магистарску тезу.

У априлу 2016. године, виши асс. Ђорђе Мариловић, мр, учествовао је на Регионалном скупу „Најбоље праксе за увођење родно одговорног буџетирања у академске наставне планове и програме“, који је одржан у Кишињеву у Молдавији. Скуп је организовала *UN Women*, организација у саставу Уједињених нација која се бави питањима родне равноправности и оснаживања жена. Позив нашем представнику, као једином из Републике Српске, упућен је на препоруку Гендер центра Владе Републике Српске са којим је Правни факултет већ имао значајну сарадњу у виду организовања научног скупа и љетних школа родне равноправности.

У периоду од 6. до 18. јуна и од 1. до 30. септембра 2016. године, виши асс. Сања Тепавчевић, мр боравила је на Макс Планк Институту за упоредно и међународно јавно право у Хајделбергу (*Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law Heidelberg*), као гостујући истраживач с циљем провођења истраживачког пројекта за писање докторске дисертације. Тема истраживања била је „*Position of the individual in international law*“ (Положај индивидуе у међународном праву“). Боравак на Институту суфинансиран је средствима добијеним по основу Конкурса за суфинансирање међународне размјене студената и академског особља Министарства просвјете и културе Републике Српске.

У јулу 2016. године, виши асс. мр Драгана Дамјановић обавила је истраживање на Макс Планк Институту за упоредно и међународно приватно право у Хамбургу (*Max Planck Institute for Comparative and International Private Law Hamburg*) – по основу стипендије *Max Planck Society*. Тема истраживања за коју јој је одобрена стипендија била је

„*Habitual residence in Private International Law*“ („Уобичајено боравиште у међународном приватном праву“), као истраживачки пројекат за писање докторске дисертације.

Осим поменутих стицања академских титула, избора у научно-наставна и сарадничка звања, те студијских боравака у иностранству, наставници и сарадници Правног факултета учествовали су и на више научних и стручних скупова у земљи и иностранству. Научни и стручни радови наших наставника и сарадника, објављивани су у многим угледним зборницима и часописима.

ПОСЈЕТА РЕКТОРА ПРИМОРСКОГ УНИВЕРЗИТЕТА У КОПРУ ПРАВНОМ ФАКУЛТЕТУ

Фебруар 2016.

У оквиру посјете Универзитету у Источном Сарајеву, ректор Приморског универзитета у Копру проф. др Драган Марушич са сарадницима посјетио је Правни факултет.

Госте из Словеније примили су проф. др Радомир В. Лукић, декан Правног факултета, проф. др Милан Томић, бивши декан и проф. др Горан Марковић, продекан за научно-истраживачки рад. Декан Лукић упознао је ректора Марушича и сараднике са Правним факултетом, његовом организацијом, начином рада и постигнутим резултатима.

Конкретни разговори вођени су о могућностима сарадње у области издавачке и научно-истраживачке дјелатности, посебно о могућности сарадње са Правним институтом, који дјелује у саставу Приморског универзитета.

Универзитет у Источном Сарајеву и Приморски универзитет успоставили су сарадњу 2012. године, на иницијативу проф. др Милана Томића, тадашњег декана Правног факултета и помоћника ректора за људске и материјалне ресурсе Универзитета у Источном Сарајеву, и његових сарадника.

УСПЈЕХ СТУДЕНАТА НА ТАКМИЧЕЊУ ИЗ МЕЂУНАРОДНЕ ТРГОВИНСКЕ АРБИТРАЖЕ У БЕЧУ

Март 2016.

Тим студената завршних година Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву, у периоду од 19. до 24. марта, учествовао је на престижном такмичењу из међународне трговинске арбитраже *Willem C.*

Vis International Commercial Arbitration Moot, које се одржава у Бечу, на енглеском језику. Не само да су први пут учествовали као представници свог факултета, него су уједно били и први представници Републике Српске на такмичењу које има традицију дугу 23 године.

Студентски тим Правног факултета на предтакмичењима у Софији и Београду имао је запажене наступе, побиједивши много искусније тимове попут представника универзитета из Берлина и домаћина Софије. У Бечу су одмјерили снаге са тимовима из Индије, Минесоте, те вишеструко трофејног Сингапура. На финалном такмичењу, у конкуренцији од укупно 311 тимова из свих дијелова свијета, нажалост, наш тим није успио да прође генералне рунде и тиме се пласира у најбољих 64, али су свакако добили значајан број похвала од страних професора и арбитра који су их оцјењивали.

Овогодишњи *Vis Moot*, одличним наступом освојио је тим из Буенос Аиреса, док укупни резултати са такмичења још увијек нису објављени. Према процјенама организатора и учесника, наши студенти засигурно су се нашли међу првих сто тимова у свијету, што представља изузетан и незапамћен успјех за тим без икаквог претходног искуства са такмичења. Први пут учествовати на смотри најбољих тимова свијета, а уз то побиједити или бити равноправан са тимовима са свјетских универзитета који имају много више искуства у такмичењу, знатно већу материјалну подршку и свјетски признат универзитетски углед, успјех је вриједан хвале и поноса свеколике академске заједнице у Републици Српској.

У нашем тиму ове године били су Стефан Ћосовић, Владица Радоња, Јелена Гранзов и Душица Благојевић. Иако је за њих завршен такмичарски дио, ови студенти намјеравају да наставе рад на *Vis Moot*-у, и наредних година учествују као тренери новом студентском тиму Правног факултета.

Управа Правног факултета, на челу са деканом проф. др Радомиром В. Лукићем, пружија је пуну моралну, материјалну и организациону помоћ члановима нашег тима.

ПРОМОЦИЈА ИЗДАЊА У БЕОГРАДУ

Март 2016.

У Београду, у Руском дому, промовисани су превод сарајевског преписа Законоправила Св. Саве, чије штампање је резултат иницијативе и напора Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву, и књиге „Изабране студије из брачног права“, чији аутор је Сергије Троицки,

а приређивачи су проф. др Станка Стјепановић, професорка Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву, и доц. др Ненад Тупеша, са Православног богословског факултета у Фочи.

СТУДЕНТКИЊА ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА ПОБИЈЕДИЛА У СИМУЛАЦИЈИ СУЂЕЊА ПРЕД ЕСЉП

Мај 2016.

Студенткиња Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву, Анђела Клачар, побиједила је на такмичењу у симулацији суђења пред Европским судом за људска права. Такмичење, које је приредила Организација *Youth for Peace* уз сарадњу са Фондацијом Конрад Аденауер, одржано је од 27. до 29. маја 2016. године на Бјелашници. На такмичењу су учествовали представници правних факултета из Бање Луке, Мостара, Зенице, Травника, Сарајева и Источног Сарајева.

Првог дана овог тродневног сусрета, студенти су слушали предавања госпође Елме Веледер Арифагић, правнице са вишегодишњим стажом при Европском суду за људска права, која је говорила о томе шта је Европски суд и како он функционише. Предавање је одржао и господин Емир Ковачевић, адвокат, на тему „Слобода вјере – правни извори и пракса Европског суда за људска права у Стразбуру и БиХ“.

Другог дана студенти су добили хипотетички случај, и као супротстављене стране у спору, апликанти и Држава, припремали своју аргументацију кроз изучавање закона и судске праксе како би се представили пред Европским судом.

Трећи дан одржана је симулација суђења. Наша представница остварила је завидне резултате (96 од 100 бодова), а оцјењивање су вршили виши асистент Правног факултета Универзитета у Сарајеву Дамир Бановић, заједно са организаторкама симулације, Дамиром Софтић и Елмом Бешлић. Расправљало се о томе шта представља снажно вјерско обиљежје, имају ли државе право да се уплићу у слободу појединца, као и о још многим питањима из области међународног јавног права. Након завршних процјена и закључка, успостављени су планови за нова дружења и даљу сарадњу.

Наша представница Анђела Клачар, студенткиња друге године, први пут је учествовала на оваквом такмичењу, и то као најмлађи учесник. Успјех је већи ако се има у виду и чињеница да се предмет Међународно јавно право изучава тек на трећој години студија Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву.

БЕСЈЕДНИЦИ ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА НА НУШИЋИЈАДИ У ИВАЊИЦИ

Август 2016.

Дана 27. августа 2016. године у Ивањици је организовано вече бесједе „Нушић и реч“, у оквиру вишедневне клутурно-забавне манифестације Нушићјада. Седми пут заредом у варошици смјештеној у подножју Голије и Јавора уз обалу Моравице, у част великог српског књижевника Бранислава Нушића, организује се колажни догађај с циљем да промовише културу и ведар дух. Како је Нушић зачетник српске реторике и аутор непревазиђеног уџбеника из ове области, редовно се у оквиру Нушићјаде приређује и вече лијепе ријечи, за чију организацију је заслужан проф. др Јовица Тркуља, редовни професор Правног факултета у Београду.

На овогодишњој ревијалној вечери бесједе учествовало је девет бесједника, студената права на универзитетима у Београду, Бањој Луци и Источном Сарајеву, а уводну академску бесједу говорио је проф. др Славиша Орловић, професор Факултета политичких наука у Београду. Наш факултет представљала је Бранислава Петковић, студенткиња треће године у Одјељењу у Бијелини, са бесједом „Проклетство географских координата“.

Шаролика ивањичка публика позитивно и са одобравањем је реаговала на бесједе разне тематике и студентске наступе различитог стила говорништва. Наша представница је непосредношћу и лежерношћу оставила упечатљив дојам код слушалаца, у препознатљивом стилу који његује Бесједничка секција Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву.

БЕСЈЕДНИЦИ ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА УЧЕСТВОВАЛИ НА ВИШЊИЋЕВИМ ДАНИМА

Новембар 2016.

Студенти Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву и чланови Бесједничке секције Правног факултета учествовали су, и ове године, на Такмичењу у бесједништву у оквиру 23. Вишњићевих дана у Бијелини које организује Српско просвјетно и културно друштво „Просвјета“ из Бијелине, уз покровитељство Града Бијелина и Министарства просвјете и културе Републике Српске.

Три студента из Одјељења Правног факултета у Бијелини такмичили су се у категорији студентских бесједа на слободну тему. Све ворене бесједе су ауторске.

Прву награду освојила је Милкица Михојлић говорећи бесједу на тему „Да ли бисте донирали органе?“, док је Бранислава Петковић освојила другу награду са бесједом „Временска непогода“.

Осим награђених студенткиња, на такмичењу је запажено учешће имао и студент друге године Правног факултета Брано Хаџи Стевић са својом бесједом „Косовска етика“.

Награде су додијељене у препуној сали Библиотеке „Филип Вишњић“ у Бијељини. Том приликом, првонаграђена студенткиња Милкица Михојлић говорила је своју бесједу.

Руководиоцима Бесједничке секције Правног факултета и менторима награђених студената, доц. др Димитрију Теранићу и вишем асс. Ђорђу Мариловићу, мр, уручене су захвалнице.

ОДРЖАНО ВЕЧЕ КУЛТУРЕ У БИЈЕЉИНИ

Децембар 2016.

На Правном факултету, Одјељење ван сједишта у Бијељини, 28. децембра 2016. године одржано је такмичење студената у бесједништву, у оквиру шесте Вечери културе. Вече културе одржава се у децембру сваке године, већ шести пут. Вече је дио обиљежавања Дана и Крсне славе Правног факултета, који се иначе обиљежавају 31. октобра у сједишту.

Такмичарски дио Вечери обиљежиле су бесједе једанаест студената, пет из Источног Сарајева и шест из Бијељине. О три најбоље бесједе одлучивао је стручни жири у саставу: декан Правног факултета проф. др Радомир В. Лукић – предсједник, проф. др Милан Томић, сенатор Републике Српске и професор Правног факултета, проф. др Горан Марковић, продекан за научно-истраживачки рад Правног факултета, доц. др Нина Милановић, доцент Педагошког факултета.

Поред награда жирија, публика је гласањем додијелила Награду публике „Проф. др Новица Војиновић“, названу по утемељивачу Бесједничке секције на Правном факултету Универзитета у Источном Сарајеву.

Награде су освојили:

1. Драган Фалацић – прво мјесто,
2. Драгица Ђокић – друго мјесто,
3. Јевто Калајџић – треће мјесто и Награда публике.

Покровитељи Вечери били су Адвокатска канцеларија Стевановић, која је најбољим такмичарима додијелила новчане награде и могућност обављања студентске праксе, Град Бијељина, г. Миодраг Панџић – директор Филијале Комерцијалне банке АД Бања Лука у Бијељини,

као и још тројица адвоката из Бијељине, некадашњих наших студената – Дејан Богдановић, Миленко Зеленовић и Саво Марковић.

У програму Вечери културе, ове године, могле су се видјети новине, попут наступа награђиваног Хора СЦПД „Србадија“, под руководством диригенткиње проф. др Десанке Тракиловић. У паузама, ревијално су наступали студенти Правног факултета, а рецитовала је Исидора Давидовић, ученица Гимназије „Филип Вишњић“ у Бијељини. Солиста на хармоници, мр Љубо Шкиљевић, такође са Универзитета у Источном Сарајеву, закључио је музички дио програма. Публику је изненадио још и наступ у коме је на шалив начин извршена правна анализа једне популарне пјесме.

У публици су, и ове године, били декани, професори, запослени и студенти на факултетима Универзитета у Источном Сарајеву чије је сједиште или одјељење у Бијељини, као и бројни правници из правосуђа, адвокатуре и других институција у Бијељини.

УСПЈЕХ СТУДЕНАТА ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА НА СИМУЛАЦИЈИ СЈЕДНИЦЕ САВЈЕТА БЕЗБЈЕДНОСТИ УН

Децембар 2016.

Поводом Међународног дана људских права, 10. децембра 2016. године, на Међународном универзитету „Burch“ у Сарајеву организована је симулација сједнице Савјета безбједности УН, на којој су учествовале Бранислава Петковић, Милкица Михајлић, Сања Петковић и Мира Јефтић, студенткиње Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву – Одјељење у Бијељини, као делегати Новог Зеланда, Украјине, Малезије и Сенегала. Виши асс. Сања Тепавчевић, мр предано је припремала студенте за ово такмичење, прије свега преносећи им своје богато искуство у симулацијама по принципу Модела Уједињених нација.

На симулацији је учествовало петнаест студената права и политичких наука са Универзитета у Сарајеву, *International Burch University* и Универзитета у Источном Сарајеву, а свако од њих је имао улогу представника једне од тренутних чланица Савјета безбједности. Тема сједнице био је положај народа Рохиња у Мијанмару, те израда резолуције у којој ће бити формулисани приједлози рјешења овог проблема. Студентима се најприје обратила Јасминка Џумхур, омбудсман за људска права БиХ, те указала на кључне моменте у вези са темом и пожељела успјешан рад. Затим су услиједиле три сесије у којима су делегати расправљали о положају тренутно једне од најобесправљенијих мањина у свијету – муслиманског Рохиња народа у претежно будистичком

Мијанмару. У занимљивој дипломатској дебати изнесена су различита виђења проблема и предложени различити механизми реаговања. Сви делегати су заузели јединствено становиште да акти прогањања заслужују осуду и да се морају зауставити, а у сукобу агресивног интервенционистичког и пацифистичких приступа превагу је однио овај други.

Наше студенткиње активно су учествовале у изради једног од нацрта резолуције, те оставиле одличан утисак и оствариле запажен резултат. Бранислава Петковић, као представник Новог Зеланда, проглашена је најбољим делегатом симулације. Њено излагање заснивало се на пацифистичком приступу, поштовању суверенитета, те дијалогу као једином прихватљивом начину рјешавања проблема.

ПОТПИСАН СПОРАЗУМ О ПОСЛОВНО-ТЕХНИЧКОЈ САРАДЊИ СА РЕГУЛАТОРНОМ АГЕНЦИЈОМ ЗА КОМУНИКАЦИЈЕ

Децембар 2016.

Делегација Правног факултета, коју су чинили декан проф. др Радомир В. Лукић, продекан за научно-истраживачки рад проф. др Горан Марковић и доц. др Димитрије Теранић, разговарала је са директором Регулаторне агенције за комуникације г. Предрагом Ковачем, након чега су декан Лукић и г. Ковач потписали споразум о пословно-техничкој сарадњи.

Потписивање овог споразума представља основ за будућу сарадњу, посебно у области уједначавања и побољшавања правне регулативе о питањима која су у надлежности ове агенције.

ОБЈАВЉЕН ЗБОРНИК СТУДЕНТСКИХ ЕСЕЈА О РОДНОЈ РАВНОПРАВНОСТИ

Децембар 2016.

Правни факултет је, као завршну активност у оквиру пројекта „Школа родне равноправности“, објавио Зборник студентских есеја о родној равноправности. Зборник је финансиран средствима *UN Women* у Босни и Херцеговини. Циљ објављивања овог зборника био је да се студентима – полазницима Школе родне равноправности пружи прилика да објаве есеје, у којима ће изнијети и аргументовати ставове о родној равноправности. На овај начин, Правни факултет је желио да омогући студентима да усавршују вјештину писаног изражавања мишљења о сложеним друштвеним темама.

У Зборнику је објављено тринаест есеја. Уредник Зборника је доц. др Димитрије Теранић.

ГОСТОВАЊЕ ПРОФЕСОРИЦЕ ИЗ МИЛАНА НА ПРАВНОМ ФАКУЛТЕТУ

Децембар 2016.

Професор др Татјана Секулић, са Универзитета Бикока-Милано, одржала је предавање студентима Правног факултета, у Палама. Уважена гошћа посветила је своје предавање актуелној теми европских интеграција. У једночасовном предавању, студенти су имали прилику да стекну нова знања о теми о којој се на нашим факултетима мало говори, а потом су, износећи мишљења и постављајући питања, развили дискусију о овој интригантној и контроверзној теми.

УЧЕШЋЕ СТУДЕНАТА НА ЗЛАТИБОРСКОЈ ШКОЛИ ПОЗИТИВНОГ ПРАВА

Децембар 2016.

Правни факултет Универзитета у Београду и Унија студената Правног факултета организовали су прву Златиборску школу позитивног права, која се одржала на Златибору, у времену од 14. децембра 2016. до 18. децембра 2016. год. Позиву на учешће се одазвала и група студената са Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву.

Ријеч је о регионалном пројекту који је окупио око 450 студената из Србије, Босне и Херцеговине, Црне Горе, Хрватске и Словеније. Ово је прва школа која је у први план, као предаваче, ставила студенте и њихове научне и стручне радове. Наравно, сви радови претходно су одобрени од стране модератора, тј. професора.

Студени су имали прилику да се определијеле за неки од понуђених модула: грађанскоправни, кривичноправни, међународноправни и уставноправни модул, те да учествују у настави и расправама и дају конструктивне приједлоге у вези са актуелним проблемима у својој, али и у сусједним државама.

Златиборска школа је у свој програм уврстила и такмичење у реторици. У овој области, и наш универзитет је имао представника, студенткињу Милицу Гацо, која је својим наступом доказала да се на Правном факултету Универзитета у Источном Сарајеву професори и студенти озбиљно баве правном науком и струком. Наступ је био веома запажен, а име Факултета, сасвим сигурно, запамћено.

Сви полазници Школе позитивног права добили су међународно признате сертификате које је потписао декан Правног факултета у Београду, проф. др Сима Аврамовић.

Да је сарадња са нашим факултетом била и више него успјешна, доказују и нови пројекти Правног факултета у Београду који је већ позвао наше студенте у госте, у обилазак институција Републике Србије који је планиран за март 2017. год.

СТУДЕНТИ ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА ПОСЈЕТИЛИ НАРОДНУ СКУПШТИНУ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Март 2016.

Потпредсједник Народне скупштине Републике Српске Ненад Стевандић и народни посланик СНСД-а Игор Радојичић разговарали су са студентима Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву о раду ове законодавне институције и законским рјешењима из области образовања.

Радојичић је навео да су студентима говорили о законодавном процесу, те да су студенти највише били заинтересовани за стратегију образовања, закон о високом образовању и односу између јавних и приватних високошколских установа.

Будућим правницима генерални секретар Народне скупштине Марко Аћић детаљно је презентовао процедуре и начин функционисања парламента у пленуму и радним тијелима.

УПОЗНАЈ СРПСКУ, УПОЗНАЈ СВОЈЕ

Септембар 2016.

Савез студената Правног факултета „Правник“ Универзитета у Источном Сарајеву и Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву били су од 23. до 25. септембра у Палама домаћини студентима са Правног факултета Универзитета у Приштини са привременим сједиштем у Косовској Митровици, студентима Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву из одјељења у Бијељини и делегацији студената Правног факултета Универзитета у Бањој Луци.

ОДРЖАНА АКЦИЈА ДОБРОВОЉНОГ ДАРИВАЊА КРВИ НА ПРАВНОМ ФАКУЛТЕТУ

Децембар 2016.

На Правном факултету Универзитета у Источном Сарајеву одржана је акција добровољног даривања крви у организацији Савеза студената

Правног факултета и Општинског одбора Црвеног крста Пале. Акцију је подржао Правни факултет који је уступио просторије, а драгоцјену течност прикупило је одјељење за трансфузију крви Клиничког центра Источно Сарајево.

Да би се задовољиле потребе лијечења пацијената разним хемопродуктима у Републици Српској потребно је 30 добровољних давалаца на сваких 1000 становника, што значи да би 3 % популације требало да дарује крв једном у току године. Тренутно је тај постотак око 1.98 % па се зато повремено у току године јављају проблеми у обезбјеђивању довољних залиха крви.

СТУДЕНТСКА ПРАКСА И ПОЗИВИ

Током 2016. године

Студенти треће године ишли су у посјету Основном суду у Сокоцу, Основном суду у Бијељини и Основном суду у Сребреници, у оквиру наставе на предмету Кривично процесно право, као и ЦЈБ Источно Сарајево и ЦЈБ Бијељина у склопу наставе из предмета Криминалистика.

На сајту факултета објављени су:

- 1) Конкурс за стипендије које додјељује Адвокатска канцеларија Стевановић из Бијељине;
- 2) Конкурс француске владе за додјелу стипендија за наставак студија у Француској у оквиру програма Мастер 2 или програма доктората;
- 3) Позив за учешће на симулацији Савјета за људска права УН;
- 4) IGAS конкурс – Стипендија за Европски Форум *Alpbach* 2016;
- 5) Позив студентима да се пријаве на љетну школу права у Сарајеву „Слобода религије у Европи“;
- 6) Конкурс за додјелу стипендија за истраживачке пројекте у области права које додјељује Правни факултет у Ослу;
- 7) Конкурс за пријаву на љетну школу „*Jean Monnet summer school*“;
- 8) Конкурс за пријаву на Коперник програм – Париз 2016;
- 9) Обавјештење о стипендијама Макс Планк института;
- 10) Позив студентима да се пријаве на Школу толеранције, коју по трећи пут организују Универзитет у Источном Сарајеву, Универзитет у Сарајеву и Универзитет Бикока-Милано;
- 11) Конкурс Фонда „Др Милан Јелић“ за додјелу стипендија првог, другог и трећег циклуса студија;
- 12) Позив студентима да учествују на такмичењу из међународне трговинске арбитраже *Vis Moot*;

13) Конкурс Фондације „Миодраг Јовичић“ и Правног факултета универзитета у Београду за најбољи докторски рад 2016;

14) Позив на упис програма Меиџи универзитета (*Meiji University*) из Токија.

УПУТСТВО ЗА АУТОРЕ

У *Годишњаку Правног факултета у Источном Сарајеву*¹ објављују се изворни и прегледни научни радови, претходна саопштења, научне полемике, стручни чланци, коментари судских одлука, прилози из међународног научног живота, излагања са научних и стручних скупова, прикази књига и сл., из пера наставника и сарадника Факултета као и осталих научних радника из земље и иностранства. Часопис излази на српском језику и ћирилици, а садржај и резиме чланака преведени су на енглески језик. *Годишњак* излази једанпут годишње.

Радови се достављају редакцији *Годишњака* електронском поштом на адресу: *pravni@teol.net*, или у штампаном и електронском облику, на поштанску адресу: Редакција *Годишњака Правног факултета у Источном Сарајеву*, Алексе Шантића 3, 71420 Пале.

Приликом достављања, уз рукопис треба приложити својеручно потписан поднесак са личним подацима о аутору, изјавом да рад није претходно објављиван, кратким описом садржаја рада, као и свим додатним информацијама које би могле користити редакцији. Пристигли текстови се не враћају.

Радове који не задовољавају основне критеријуме часописа у погледу структуре рада и правила цитирања, редакција неће узети у разматрање. Уколико рукопис одговара стандардима *Годишњака*, упућује се на анонимну рецензију. Сваки рад оцјењују најмање два објективна рецензента, одабрана из реда признатих стручњака из уже научне области. По рецензији, рукописи се шаљу ауторима с примједбама и приједлозима за отклањање недостатака. Исправљене рукописе, аутори треба да врате редакцији у року од седам дана од дана пријема захтјева за дораду и исправку рада.

Достављањем рукописа за објављивање у *Годишњаку*, аутори пристају на постављање својих радова на интернет страници часописа, односно на интернет страници Правног факултета у Источном Сарајеву. Аутори преносе на *Годишњак* право на објављивање достављених текстова и ниједан њихов дио не може се репродуковати без писмене сагласности уредника часописа. Часопис задржава и сва остала права, изузев уколико није другачије договорено с аутором.

Рад мора бити сачињен у *Microsoft Wordu*, ћириличким писмом, фонтом *Times New Roman*, величине 12 *pt*. Рукописи, по правилу, не треба да буду дужи од једног табака, изузетно 1,5 табак. Један табак износи 16 страна од 28 редова са 66 знакова у реду, односно 28.800 знакова. Извори (литература) наводе се у фуснотама, фонтом величине 10 *pt*.

Табеле и графички прикази треба да буду урађени у *Microsoft Wordu*. Свака табела и графикон треба да буду означени бројем и да имају одговарајући наслов, нпр.: Графикон бр. 1. Наслов и назив табеле и

---

¹ Упутство за ауторе и Правила цитирања *Годишњака Правног факултета у Источном Сарајеву*, у принципу, преузети су из *Анала Правног факултета у Београду*, као једног од најзначајнијих научних часописа из области права у југоисточној Европи.

графикана стављају се изнад табеле и графичког приказа, док се извор наводи испод, уређен по Правилима цитирања *Годишњака*.

Научни и стручни радови морају да садрже: име и презиме аутора, назив и сједиште установе у којој ради, наслов рада, сажетак (апстракт) с основним налазима рада (обима од 100 до 250 ријечи), кључне ријечи (до десет ријечи), излагање суштине рада, закључак (до једне стране), листу референци, и резиме (*Summary*) и кључне ријечи (*Key words*) на енглеском језику. Саставни дијелови сажетка (апстракта) су: циљ истраживања, коришћени методи, резултати и кратак закључак. У листи референци, наводе се библиографске референце, као што су монографије, чланци и др., и остали извори, као што су закони, коришћене интернет адресе, збирке судских одлука и сл. Референце се исписују азбучним редом, навођењем презимена и пуног имена аутора, односно навођењем пуног назива извора. Резиме на страном језику даје се у проширеном облику, а његова дужина може бити до 1/10 дужине чланка. Резиме се даје на крају чланка, након одјелка који се односи на литературу.

Рад, укључујући и резиме на страном језику, подлијеже стручној лектури, односно оцјени граматичке и правописне исправности. Редакција задржава право да прилагођава рад општим правилима уређивања часописа и стандардима српског језика.

Наслов рада пише се на средини, великим словима – верзалом (фонт 14). Поднаслови пишу се на средини, великим словима (фонт 12) и нумеришу се арапским бројевима. Уколико поднаслов садржи више цјелина, оне се такође означавају арапским бројевима, и то: 1.1. – курентом, тј. малим обичним словима (фонт 12), 1.1.1. – малим италиком словима (фонт 12), итд. са мањим фонтом.

ПРАВИЛА ЦИТИРАЊА

1. Књиге се наводе на сљедећи начин: прво слово имена (послије чега слиједи тачка) и презиме аутора, назив курзивом, мјесто издања курентом – обично, година издања. Ако се наводи и број стране, он се пише без икаквих додатака (попут стр., р., pp., ff., dd. и слично). Послије мјеста издања не ставља се запета. Уколико се наводи и издавач, пише се курентом – обично, прије мјеста издања. Навођење назива издавача није обавезно, али је пожељно.

Примјер: М. Петровић, *Наука о финансијама*, Савремена администрација, Београд 1994, 35.

Уколико књига има више издања, може се навести број издања у суперскрипту (нпр. 1994³).

Уколико се упућује на фусноту, последије броја стране пише се скраћеница „фн.“.

Примјер: М. Петровић, *Наука о финансијама*, Београд 1994, 35 фн. 3.

Уколико се у књизи помиње више мјеста гдје је издата, наводе се прва два раздвојена цртом.

Примјер: S. Boshammer, *Gruppen, Rechte, Gerechtigkeit*, Walter de Gruyter, Berlin – New York 2003, 34–38.

2. Чланци се наводе на следећи начин: прво слово имена (са тачком) и презиме аутора, назив чланка курентом – обично под наводницама, назив часописа (новина или друге периодике) курзивом, број и годиште, број стране без икаквих додатака (као и код цитирања књига). Уколико је назив часописа дуг, приликом првог цитирања у загради се наводи скраћеница под којом ће се периодика надаље појављивати.

Примјер: М. Петровић, „Ефекти посредног опорезивања“, *Анали Правног факултета у Београду (Анали ПФБ)* 3/1995, 65.

Када се цитира чланак у зборнику радова на српском или другом језику овог говорног подручја, последице назива зборника који је писан италиком, у загради се наводи име или имена уредника са назнаком „ур.“ прије имена. Када се цитира чланак у зборнику радова на енглеском или другом страном језику, последице назива зборника који је писан италиком, у загради се наводе имена уредника. Уколико их је више ставља се назнака „eds.“ прије њихових имена, а ако је само један уредник, назнака прије његовог имена је „ed.“, односно одговарајућа скраћеница у другом језику (нпр., у њемачком „Hrsg.“).

Примјер: А. Buchanan, „Liberalism and Group Rights“, *Essays in Honour of Joel Feinberg* (eds. J. L. Coleman, A. Buchanan), Cambridge University Press, Cambridge 1994, 1–15.

3. Уколико постоји више аутора књиге или чланка (до три), раздвајају се запетом.

Примјер: М. Петровић, М. Поповић, В. Илић,

Уколико се цитира књига или чланак са више од три аутора, наводи се прво слово имена и презиме само првог од њих, уз додавање скраћенице ријечи *et alia* (*et al.*) курзивом.

Примјер: М. Петровић *et al.*,

4. Уколико се у раду цитира само један текст одређеног аутора, код поновљеног цитирања тог текста, последице првог слова имена и презимена аутора, слиједи само број стране и тачка (без додатака *op. cit.*, нав. дело и сл.).

Примјер: М. Петровић, 53.

Уколико се цитира више радова истог аутора, било књига или чланака, а пошто је први пут назив сваког рада наведен у пуном облику, последице првог слова имена и презимена аутора, ставља се у загради година издања књиге или чланка. Уколико исте године аутор има више објављених радова који се цитирају, уз годину се додају латинична слова а, б, с, д, итд., последице чега слиједи само број стране.

Примјер: М. Петровић, (1995а), 67.

5. Уколико се цитира текст са више страна које су тачно одређене, оне се раздвајају цртом, последице чега слиједи тачка. Уколико се цитира више страна које се не одређују тачно, последице броја који означава прву страну наводи се „и даље“ с тачком на крају.

Примјер: М. Петровић, 53–67.

Примјер: М. Петровић, (1995а), 53 и даље.

6. Уколико се цитира податак с исте стране из истог дјела као у претходној фусноти, користи се латинична скраћеница за *ibidem* у курзиву, с тачком на крају (без навођења презимена и имена аутора).

Примјер: *Ibid.*

Уколико се цитира податак из истог дјела као у претходној фусноти, али са различите стране, користи се латинична скраћеница *ibid*, наводи се одговарајућа страна и ставља тачка на крају.

Примјер: *Ibid.*, 69.

7. Правни прописи наводе се пуним називом у куренту – обично, потом се курзивом наводи гласило у коме је пропис објављен, а послјије запете број и година објављивања, поново у куренту – обично. Уколико ће се поменути закон цитирати и касније, приликом првог помињања послјије црте наводи се скраћеница под којом ће се пропис даље појављивати.

Примјер: Закон о облигационим односима – ЗОО, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78 или Закон о општем управном поступку – ЗУП, *Службени гласник РС*, бр. 13/02.

Уколико је правни пропис измјењиван и допуњаван, наводе се сукцесивно бројеви и године објављивања измјена и допуна.

Примјер: Закон о дјечијој заштити, *Службени гласник РС*, бр. 4/02, 17/08 и 1/09.

8. Члан, став и тачка прописа означава се скраћеницама чл., ст. и тач., а иза последњег броја не ставља се тачка.

Примјер: ЗОО, чл. 5, ст. 2, тач. 3 или ЗОО, чл. 5, 6, 9 и 10 или ЗОО, чл. 4–12, итд.

9. Навођење судских одлука треба да садржи што потпуније податке (врста и број одлуке, датум када је донесена, публикација у којој је евентуално објављена).

10. Латинске и друге стране ријечи, интернет адресе и сл. пишу се курзивом.

11. Цитирање текстова с интернета треба да садржи назив цитираног текста, адресу интернет странице и датум приступа страници.

Примјер: European Commission for Democracy through Law, Opinion on the Constitution of Serbia, [http://www.venice.coe.int/docs/2007/CDLAD_\(2007\)-004-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2007/CDLAD_(2007)-004-e.asp), 24. мај 2007.

12. Инострана имена транскрибују се на ћирилици на српском језику како се изговарају, а приликом првог помињања у тексту њихово презиме наводи се у загради у изворном облику на страном језику курзивом, нпр.: Годме (*Gaudemet*).

13. За „видјети“ користи се скраћеница „Вид.“, а за „упоредити“ скраћеница „Упор.“.

INSTRUCTIONS TO AUTHORS

In the *Yearbook of the Faculty of Law in East Sarajevo*¹ original and review scientific articles, preliminary reports, scientific polemics, expert papers, judiciary commentaries, international science contributions, exposures from scientific and vocational meetings, book reviews, etc. are published by professors and teaching assistants of the Faculty as well as other scientists from country and abroad. *The Yearbook* is published once a year.

Manuscripts should be submitted in electronic form (to pravni@teol.net) and also in hardcopy if possible. Hardcopies should be mailed to the Editorial Board of the *Yearbook of the Faculty of Law in East Sarajevo*; University of East Sarajevo Faculty of Law; Alekse Šantića 3; 71420 Pale, Republic of Srpska.

All submitted articles will be evaluated by two external reviewers. The Editor-in-Chief will, under normal circumstances, inform authors of the Editorial Board's decision within three months of the receipt of the submission. Articles are accepted for review on the understanding that they are not being considered concurrently by any other journal and that there is a serious commitment to publication. The Editorial Board does not hold themselves responsible for the views expressed by contributors.

By submitting manuscripts for publishing in *The Yearbook* the authors agree that their articles are going to be published on the web page of the review, i.e. web page of the Faculty of Law in East Sarajevo. *Authors* transfer to the *Yearbook* the right to publish submitted articles and neither of their part could be reproduced without written consent of the Editor-in-Chief of the *Yearbook*. The review retains the other rights as well unless it is agreed with author in other way.

Articles must be written in *Microsoft Word*, using the font *Times New Roman*, size 12 *pt*. The literature should be specified in footnotes, using font size 10 *pt*. Articles should not normally exceed 28,000 characters in length and a precise character count should be included with each article submitted.

Tables and graphics should be made using *Microsoft Word*. Each table and chart should be denominated and named with appropriate title, for example: Chart no. 1. Titles and denominations of tables and charts should be written under the table and chart while the source should be specified under it, edited in accordance with the *Yearbook's* Reference Style.

Scientific articles and expert papers must include: name of the author, name and seat of his/her institution, title of the article, abstract with basic conclusions (between 100 and 250 words), key words (up to ten words), exposure of the piece's substance, conclusion (up to one page), and reference list. Components of the abstract are: aim of research, methods, results and short conclusion. In the reference list, which is going to be made at the end of piece, used bibliographic references are to be specified, such as books, articles, etc. as well as the other sources such as laws, web pages, collections of court

---

¹ Instructions to Authors and Reference Style of the *Yearbook of the Faculty of Law in East Sarajevo* are principally resumed from the *Belgrade Law Review*, which is one of the most important scientific law reviews in southeast Europe.

decisions, etc. References should be listed in alphabetic order, specifying authors' full names and sources' full denomination.

Authors are requested to ensure that their articles follow the editorial style and format adopted by the *Yearbook of the Faculty of Law in East Sarajevo*. The citation format that conforms to the 18th edition of *The Bluebook: A Uniform system of Citation* – is also acceptable (<http://www-legalbluebook.com>). The Editorial Board reserves the right to adapt texts to the law review's style and format. The title should be centered, in bold caps, font size 14. Subtitles should be centered on pages, recto and numbered (for example, 1.1., 1.1.1. etc.).

REFERENCE STYLE

1. Books: first letter of the author's name (with a full stop after it) and the author's last name, title written in verso, place of publication in recto, year of publishing. If the page number is specified, it should be written without any supplements (like p., pp., f., dd. or others). The publisher's location should not be followed by a comma. If the publisher is stated, it should be written in recto, before the publisher's location.

Example: H. L. A. Hart, *Concept of Law*, Oxford University Press, Oxford 1997, 26.

1.1. If a book has more than one edition, the number of the edition can be stated in superscript (for example: 1997²).

1.2. Any reference to a footnote should be abbreviated and numbered after the page number.

Example: H. L. A. Hart, *Concept of Law*, Oxford 1997, 254 fn. 41.

2. Articles: first letter of the author's name (with a period after it) and author's last name, article's title in recto with quotation marks, name of the journal (law review or other periodical publication) in verso, volume and year of publication, page number without any supplements (as in the book citation). If the name of a journal is longer than usual, an abbreviation should be offered in brackets when it is first mentioned and used later on.

Example: J. Raz, "Dworkin: A New Link in the Chain", *California Law Review* 3/1995, 65.

3. If there is more than one author of a book or article (three at most), their names should be separated by commas.

Example: O. Hood Phillips, P. Jackson, P. Leopold, *Constitutional and Administrative Law*, Sweet and Maxwell, London 2001.

If there are more than three authors, only the first name should be cited, followed by abbreviation *et alia* (*et al.*) in verso.

Example: L. Favoreu *et al.*, *Droit constitutionnel*, Dalloz, Paris 1999.

4. Repeated citations to the same author should include only the first letter of his or her name, last name and the number of the page.

Example: J. Raz, 65.

4.1. If two or more references to the same author are cited, the year of publication should be provided in brackets. If two or more references to the

same author published in the same year are cited, these should be distinguished by adding a, b, c, etc. after the year:

Example: W. Kymlicka, (1988a), 182.

5. If more than one page is cited from a text and they are specified, they should be separated by a dash, followed by a period. If more than one page is cited from a text, but they are not specifically stated, after the number which notes the first page and should be specified “etc.” with a period at the end.

Example: H. L. A. Hart, 238–276.

Example: H. L. A. Hart, 244 etc.

6. If the same page of the same source was cited in the preceding footnote, the Latin abbreviation for *Ibidem* should be used, in verso, followed by a period.

Example: *Ibid.*

6.1. If the same source (but *not* the same page) was cited in the preceding footnote, the Latin abbreviation for *Ibidem* should be used, in verso, followed by the page number and a period.

Example: *Ibid.*, 69.

7. Statutes and other regulations should be provided with a complete title in recto, followed by the name of the official publication (e.g. official gazette) in verso, and then the number (volume) and year of publication in recto. In case of repeated citations, an acronym should be provided on the first mention of a given statute or other regulation.

Example: Personal Data Protection Act, *Official Gazette of the Republic of Srpska*, No. 97/08.

7.1. If the statute has been changed and supplemented, numbers and years should be given in a successive order of publishing changes and additions.

Example: Criminal Procedure Act, *Official Gazette of the Republic of Srpska*, No. 58/04, 85/05 and 115/05.

8. Articles of the cited statutes and regulations should be denoted as follows:

Example: Article 5 (1) (3); Article 4–12.

9. Citation of court decisions should contain the most complete information possible (category and number of decision, date of decision, the publication in which it was published).

10. Latin and other foreign words and phrases as well as Internet addresses should be written in verso.

11. Citations of the web pages, websites or e-books should include the title of the text, source address (URL) and the date most recently accessed.

Example: European Commission for Democracy through Law, Opinion on the Constitution of Serbia, [http://www.venice.coe.int/docs/2007/CDLAD\(20-07\)004e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2007/CDLAD(20-07)004e.asp), last visited 24 May 2007.

ЛИСТА РЕЦЕНЗЕНАТА
ГОДИШЊАКА ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА
У ИСТОЧНОМ САРАЈЕВУ
(по азбучном реду)

- Антић, Оливер, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду и Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву;
- Аврамовић, Сима, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду;
- Бошковић, Миле, редовни професор Правног факултета Универзитета у Новом Саду и Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву;
- Влашковић, Божин, редовни професор Правног факултета Универзитета у Крагујевцу;
- Говедарица, Младенка, доцент Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву;
- Darovec, Darko, profesor, Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Koper, Slovenija;
- Димитријевић, Предраг, редовни професор Правног факултета Универзитета у Нишу и Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву;
- Дмичић, Миле, редовни професор Правног факултета Универзитета у Бањој Луци;
- Душанић, Јован, редовни професор Економског факултета Универзитета у Београду;
- Ђерић, Бранко, редовни професор Економског факултета Универзитета у Источном Сарајеву и Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву;
- Калезић, Димитрије, редовни професор Православног богословског факултета Универзитета у Београду;
- Крећа, Миленко, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду;
- Кривокапић, Борис, редовни професор Факултета за државну управу и администрацију Мегатренд универзитета у Београду;
- Лукић, Радомир В., ванредни професор Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву;
- Marko, Joseph, Professor, University of Graz, Faculty of Law, Austria;
- Марковић, Слободан, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду;
- Марковић-Бајаловић, Дијана, редовни професор Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву;

- Марковић, Горан, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву;
- Миладиновић, Зоран, редовни професор Правног факултета Универзитета у Крагујевцу;
- Мојовић, Никола, редовни професор Правног факултета Универзитета у Бањој Луци;
- Nunes, Lydia N. B. T., Professor, University of Sao Paulo, Faculty of Law, Sao Paulo, Brasil;
- Odyakmaz, Zehra, Professor, Gazy University, Economical & Administrative Sciences Faculty, Ankara, Turkish Republic;
- Пантић, Драган, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву;
- Петровић, Александар, редовни професор Правног факултета Универзитета у Нишу;
- Pote, Andrew, lawyer, LL.B. (Hons), Barrister, England;
- Рачић, Ранка, редовни професор Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву;
- Стојановић, Зоран, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду;
- Симовић, Миодраг, редовни професор Правног факултета Универзитета у Бањој Луци;
- Стјепановић, Станка, редовни професор Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву;
- Томић, Милан, редовни професор Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву;
- Чоловић, Владимир, научни савјетник Института за упоредно право у Београду;
- Шаула, Валерија, редовни професор Правног факултета Универзитета у Бањој Луци;
- Шкулић, Милан, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду.

LIST OF REVIEWERS
YEARBOOK OF THE FACULTY OF LAW
IN EAST SARAJEVO
(alphabetical order)

- Antić, Oliver, Professor, University of Belgrade, University of East Sarajevo, Faculty of Law;
- Avramović, Sima, Professor, University of Belgrade, Faculty of Law, Serbia;
- Bošković, Mile, Professor, University of Novi Sad, University of East Sarajevo, Faculty of Law;
- Vlašković, Božin, Professor, University of Kragujevac, Faculty of Law, Serbia;
- Govedarica, Mladenka, Assistant Professor, University of East Sarajevo, Faculty of Law;
- Darovec, Darko, Professor, University of Primorska, Science and Research Centre of Koper, Slovenia;
- Dimitrijević, Predrag, Professor, University of Niš, University of East Sarajevo, Faculty of Law;
- Dmičić, Mile, Professor, University of Banja Luka, Faculty of Law;
- Dušanić, Jovan, Professor, University of Belgrade, Faculty of Economics, Serbia;
- Đerić, Branko, Professor, University of East Sarajevo, Faculty of Economics and Faculty of Law;
- Kalezić, Dimitrije, Professor, University of Belgrade, Faculty of Orthodox Theology;
- Kreća, Milenko, Professor, University of Belgrade, Faculty of Law;
- Krivokapić, Boris, Professor, Megatrend University, Faculty of public administration and management, Belgrade, Serbia;
- Lukić, Radomir V., Associate Professor, University of East Sarajevo, Faculty of Law;
- Marko, Joseph, Professor, University of Graz, Faculty of Law, Austria;
- Marković, Slobodan, Professor, University of Belgrade, Faculty of Law, Serbia;
- Marković-Bajalović, Dijana, Professor, University of East Sarajevo, Faculty of Law;
- Marković, Goran, Associate Professor, University of East Sarajevo, Faculty of Law;
- Miladinović, Zoran, Professor, University of Kragujevac, Faculty of Law, Serbia;
- Mojović, Nikola, Professor, University of Banja Luka, Faculty of Law;
- Nunes, Lydia N. B. T., Professor, University of Sao Paolo, Faculty of Law, Brasil;

- Odyakmaz, Zehra, Professor, Gazy University, Economical & Administrative Sciences Faculty, Ankara, Turkish Republic;
- Pantić, Dragan, Associate Professor, University of East Sarajevo, Faculty of Law;
- Petrović, Aleksandar, Professor, University of Niš, Faculty of Law;
- Pote, Andrew, Lawyer, LL.B. (Hons), Barrister, England;
- Račić, Ranka, Professor, University of East Sarajevo, Faculty of Law;
- Stojanović, Zoran, Professor, University of Belgrade, Faculty of Law, Serbia;
- Simović, Miodrag, Professor, University of Banja Luka, Faculty of Law;
- Stjepanović, Stanka, Professor, University of East Sarajevo, Faculty of Law;
- Tomić, Milan, Professor, University of East Sarajevo, Faculty of Law;
- Čolović, Vladimir, Professor, Institute of Comparative Law, Belgrade, Serbia;
- Šaula, Valerija, Professor, University of Banja Luka, Faculty of Law;
- Škulić, Milan, Professor, University of Belgrade, Faculty of Law, Serbia.